

**ОБЩИНА
САПАРЕВА БАНЯ**

**СТРАТЕГИЯ
ЗА МЕСТНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ
(2007-2013 г.)**

**София-Сапарева баня
2006 г.**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е	Стр.
I. Въведение	3
II. SWOT-анализ	7
III. Визия и стратегически цели	26
IV. План за реализация	33
V. Организация и координация на дейностите по изпълнение на стратегията	36
V.I. Система за наблюдение и контрол	40
VII. Приложения	46
1. Анализ на състоянието	46
1.1. Използвани източници на информация	46
1.2. Фактори за местно икономическо развитие	48
1.2.1. Географско положение и природно-ресурсен потенциал	48
1.2.2. Екологична ситуация	73
1.2.3. Демографска ситуация	77
1.2.4. Работна сила и пазар на труда	92
1.2.5. Състояние на техническата инфраструктура	109
1.2.6. Административни и пазарно-ориентирани инструменти за въздействие на местната власт върху икономическото развитие	113
1.2.7. Състояние и структура на общинския бюджет	115
1.3. Процеси и тенденции в местната икономика	116
1.3.1. Място на местната икономика в икономиката на областта	116
1.3.2. Състояние и структура на местната икономика	118

I. Въведение

Стратегията за местно икономическо развитие на община Сапарева баня е разработена от експертен екип на Фондация АМСТЕЛС в сътрудничество с местните партньори от общината. Стратегическият документ представлява един от крайните резултати по проект за планиране на местното икономическо развитие на общината. Проектът е финансиран от Световната банка по Програмата **“Активни услуги на пазара на труда” (АУПТ)** към Агенцията по заетостта, като цялостната му реализация преминава през три етапа:

1. Първоначални проучвания и изграждане на местен капацитет за планиране на икономическото развитие на общността
2. Подробни изследвания на местния икономически потенциал
3. Изработване на комуникационна стратегия и рекламни материали за популяризиране на местния икономически потенциал и инвестиционни проекти.

Стратегията за местно икономическо развитие на община Сапарева баня отразява извършеното по проекта към края на втория етап. Необходимостта от разработването ѝ се определя от:

- Съществуващите социално-икономически проблеми в общината;
- Недостатъчната степен на мобилизиране и усвояване на местните ресурси за развитие – човешки, природни, туристически и икономически;
- Потребността от осигуряване на условия за привличането на инвестиции и увеличаване на заетостта в сектори и отрасли, основаващи се на местни ресурси, включително в туристическия сектор.
- Поетите ангажименти на България по присъединяването ѝ към ЕС.

Реализацията на Стратегията ще позволи да се разкрият нови възможности за стопански подем, за намаляване на безработицата и социален просперитет на

местната общност в условията на присъединяването на България в ЕС. Проведените в хода на изпълнението на проекта подробни изследвания на местния потенциал за развитие допринесоха за по-ясно очертаване на съществуващите проблеми и социално-икономическите перспективи пред местната общност за плановия период до 2013 г. Това даде възможност да се набележат приоритетите, стратегическите цели и системата от конкретни мерки и дейности за по-ефективно използване на местния потенциал за развитие на общината.

Отправна точка на икономическото развитие е човекът с неговите потребности. Това определя и общия подход, на който се основава стратегическото планиране на местното икономическо развитие – икономическият растеж е само средство, а не цел на развитието. Това означава, че акцентът трябва да бъде поставен върху човешките измерения в икономическото развитие, защото икономическият растеж не би имал обществен смисъл, ако изтласква големи социални групи и територии към периферията на развитието. Следователно, главният компонент на местното икономическо развитие е възпроизводството на самия човек и създаването на необходимата за неговия живот и труд инфраструктура.

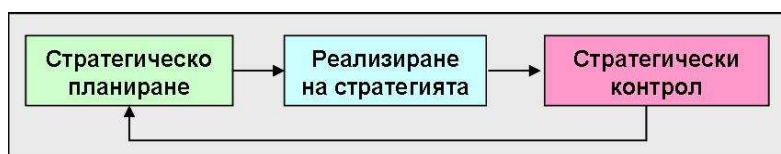
На тази база беше разработена и методологическата схема на работата по изготвянето на стратегическия документ. Тя включва следните основни етапи и дейности:

- събиране на необходимата изходна информация
- анализ на информацията
- дефиниране на стратегическа рамка, визия, приоритети и стратегически цели на местното икономическо развитие и
- разработване на план за действие

Важна особеност на разработената Стратегия е нейната отвореност за допълнения и корекции в зависимост от променливите условия на средата, в която ще бъде реализирана. Доскоро в стратегическото планиране на местното развитие се приемаше, че всяка стратегия трябва задължително да се изпълнява, без да се има предвид променливият характер на условията, в която тя ще се изпълнява.

Новото разбиране за стратегическото планиране на местното развитие се базира на динамиката на съвременния свят – бъдещето в голяма степен е непредсказуемо, не може да има абсолютно верни прогнози, дългосрочните цели трябва да са “подвижни” в зависимост от външните условия. Ето защо “универсални” стратегии, които да “пасват” към всякакви условия, не е възможно да бъдат разработени и още по-малко да бъдат задължително и изцяло реализирани. Съвременното разбиране е, че стратегията за местно икономическо развитие трябва да бъде “отворена” за корекции и допълнения в съответствие с настъпващите промени в условията на средата. Това означава, че тайната на успешната стратегия не е точно да се предвиди бъдещето, а да се създаде механизъм за активизиране на местното икономическо развитие дори и в условията на непредсказуемото бъдеще. Ето защо, разработената Стратегия дава само най-общото направление на местното икономическо развитие в дългосрочен план.

Стратегическото планиране на местното икономическо развитие е само един от компонентите на стратегическото управление на общината. Цикълът на стратегическото управление се състои от стратегическо планиране, в рамките на което се дефинират визията, целите и приоритетите, извършва се SWOT-анализ¹, разработва се стратегия и средства за нейното реализиране (конкретни мерки и дейности) и се осъществява стратегически контрол.

Цикличен характер на стратегическото управление

От фигурата се вижда, че след като стратегията е разработена и приета, се пристъпва към нейното реализиране, като се осъществява контрол върху получените резултати, след което цикълът на стратегическото планиране започва отново. Еднократно изпълненият цикъл на стратегическото планиране не е

¹ SWOT, от англ. – сила (strength), слабост (weakness), възможности (opportunities) и заплахи (threats)

достатъчен, за да се осъществи и най-подходящата стратегия, поради което цикълът на стратегическото планиране на местното икономическо развитие е отворен и непрекъснат процес. Ето защо стратегиите не се създават, за да бъдат стриктно изпълнявани, а за да служат като инструмент за успешно управление, адаптиращо възможностите на общината към постоянно променящите се условия на средата.

Друга важна особеност на разработената Стратегия, е че тя не може да бъде разглеждана изолирано от останалите административни, икономически и социални механизми и инструменти за въздействие върху местното развитие от страна на общинския съвет и общинската администрация. В този смисъл, съдържащите се в Стратегията приоритети, цели, мерки, дейности и проекти са обвързани в голяма степен с основните постановки, заложи в други документи със стратегически характер, засягащи развитието на общината (планове, програми и проекти).

Настоящата Стратегия се състои от същинска (стратегическа) част и приложения (анализи и карти). Стратегическата част включва резултатите от направения SWOT-анализ, формулираните визия и стратегически цели през местното икономическо развитие и план за действие с конкретни мерки, дейности и проекти за постигане на поставените цели. В стратегическата част са разгледани и въпроси, свързани с организацията, координацията на дейностите и системата за наблюдение и контрол върху изпълнение на стратегията. В приложените анализи са изяснени основните фактори за местно икономическо развитие на територията на общината, мястото на местната икономика в икономиката на областта, а също така стопанските субекти и структурата на местната икономика. Приложени са и редица карти, разработени с помощта на Географска информационна система, които визуализират важни характеристики и особености на територията на общината.

II. SWOT-анализ

SWOT-анализът позволява да се установят връзките между силните и слабите страни, които са присъщи за местната икономика, със външните заплахи и възможности. Методологията на SWOT-анализа изисква първоначално да се разкрият силните и слабите страни, а също заплахите и възможностите, и след това да се установят връзките между тях, които по-нататък се използват при формулирането на стратегията за местно икономическо развитие на общината.

Примерният списък от характеристики и заключения, по които може да се състави представа за силните и слабите страни (вътрешната среда) и за възможностите и заплахите (външната среда), би могъл да изглежда по следния начин:

Силни страни в резултат от:

- благоприятно географско положение;
- наличие на висок агроекологичен потенциал на територията;
- благоприятна демографска ситуация;
- чиста и съхранена околна среда;
- добра изграденост на инженерната инфраструктура;
- наличие на квалифицирана работна сила;
- защитеност на местните производители от натиска на конкурентите;
- подходящи производствени технологии;
- иновационно развитие на стопанските субекти;
- развит мениджмънт на местните фирми и др.

Слаби страни, дължащи се на:

периферно географско положение;
проява на неблагоприятни природни процеси;
замърсени компоненти на околната среда;
влошено състояние на техническата инфраструктура;
остаряло оборудване и технологии в местните предприятия;
недостатъчно развит мениджмънт на фирмите;

липса на достатъчно квалифицирана работна сила;
влошено състояние на пазара на труда;
силна уязвимост на местната икономика от конкурентен натиск;
изоставане в областта на иновациите;
ниска производителност на труда;
недобро познаване на пазарната ситуация;
слаб маркетинг и реклама и др.

Възможности за:

подобряване на качествените характеристики на работната сила чрез реализиране на проекти за професионална квалификация и преквалификация;
осигуряване на средства за решаване на екологичните проблеми в общината;
излизане на местните предприятия на нови пазари и пазарни сегменти;
разширяване на производството;
увеличаване на разнообразието на предлаганите продукти и услуги;
създаване на съпътстващи продукти и услуги;
вертикална интеграция между стопанските субекти;
възползване от относителната слабост на конкурентите;
нарастване на пазарното търсене и др.

Заплахи от:

- липса на финансови средства за подобряване на състоянието на техническата инфраструктура;
- обезлюдяване на населени места;
- възможност за поява на нови конкуренти на местните фирми и увеличаващ се конкурентен натиск;
- свиване на пазара;
- неблагоприятна политика на правителството;
- рецесия в икономическия цикъл;

- нарастване на разходите за доставки на суровини и енергия и за посредничество при предлагането на стоки и услуги;
- бюрократични спънки през местния бизнес и др.

Всяка от четирите части на списъка може да се допълни с още характеристики, които да отразяват конкретната ситуация, в която се намира местното икономическо развитие.

След като е съставен списъкът на силните и слабите страни и на възможностите и заплахите, се разкриват взаимовръзките между тях, като за целта се използва следната матрица:

	Възможности 1. 2. 3. ...	Заплахи 1. 2. 3. ...
Силни страни 1. 2. 3. ...	Сила + Възможности	Сила + Заплахи
Слаби страни 1. 2. 3. ...	Слабости + Възможности	Слабости + Заплахи

Матрица за SWOT-анализ

В лявата страна на матрицата са двата блока на силните и слабите страни, а в горната част на матрицата – двата блока на възможностите и заплахите. От пресичането на четирите блока се формират четири полета – сила+възможности, сила+заплахи, слабости+възможности и слабости+заплахи. Във всяко поле се анализират възможните комбинации и се отделят тези, които трябва да бъдат отчетени при разработването на стратегията.

По отношение на полето сила+възможности трябва да се разработи стратегия, насочена към използване на силните страни на общината, за да може тя да се възползва от възможностите на външната среда. По отношение на полето слабости+възможности стратегията трябва да бъде насочена към преодоляване на

вътрешните за общината слабости, за да може тя да се възползва от съществуващите възможности на външната среда. По отношение на полето сила+заплахи стратегията трябва да бъде насочена към пълноценно използване на силните страни, за да се неутрализират заплахите от външната среда. И накрая, по отношение на полето слабости+заплахи, стратегията трябва да бъде насочена към преодоляване на слабостите, за да може общината да се справи със заплахите.

При SWOT-анализа се отчита и доколко е важен даден фактор за местното икономическо развитие, в каква степен влияе и дали ограничава или стимулира развитието на местната икономика. Това дава възможност да се правят изводи за това, кои от факторите за местното икономическо имат относително по-голямо значение и следователно заслужават най-голямо внимание.

SWOT-анализ на община Сапарева баня

Географско положение

Силни страни	Слаби страни
• благоприятно географско положение за осигуряването на транспортни и икономически връзки в източната периферия на областта; • близост до гр. Дупница, който е втори опорен икономически център в западната част на областта; • сравнително бърза транспортна достъпност до столичния град, което има стимулиращо значение за развитието на общината като туристически център; • сравнително добро състояние на пътните връзки вътре в общината и към съседните общини.	• периферно географско положение на общината в рамките на областта; • относителна отдалеченост от областния център; • положението на общината в зоната на „споделена икономическа гравитация“ между двата център Дупница и Самоков ограничава до голяма степен развитието на общината като транзитна територия между тях.
Възможности	Заплахи
• подобряване състоянието на пътищата от Републиканската пътна мрежа и общинските пътища;	• липса на достатъчно финансови средства за подобряване на състоянието на републиканската и общинската пътна мрежа;

с построяването на моста при Видин-Калафат ще нарасне значението на международния път Е-79 (част от международния транспортен коридор № 4), в непосредствена близост до който се намира територията на общината.	- засилване на вътрешната периферност на селата в общината, в резултат от продължаващо застаряване на населението и стопански упадък; - нереализиране на проектите, свързани с развитието на общината като туристически център.
--	--

Природно-ресурсен потенциал

Силни страни	Слаби страни
- общината разполага със значителни поземлени, горски и водни ресурси; - наличие на термоминерални води – ценен ресурс за развитието на балнеолечебн туризъм; - наличие на благоприятни агроекологични условия за специализация в, зърно-производство и отглеждане на овощни, технически и фуражни култури; - добро общо състояние на горските ресурси в общината; - горите имат важно стопанско, водоохранно, противоерозионно и рекреационно значение, а наличието на разнообразен дивеч в тях благоприятства развитието на ловен туризъм; - значително ландшафтно и биологично разнообразие на територията на общината с наличие на уникални защитени видове в рамките на НП „Рила“ и природния резерват „Скакавица“.	- проява на свлачищни и срутищни процеси в планинската част на общината; - проява на екстремни хидро-климатични явления (интензивни валежи, пороища, речни прииждания, снегонавявания и др.); - територията на общината попада в сеизмоопасна зона от XIV степен; - общината е бедна на полезни изкопаеми, без това да е силно ограничаващ фактор за местната икономика; - дефицитът в баланса на овлажнението през активния вегетационен период налага прилагането на изкуствено напояване, оскъпяващо земеделското производство. - по-голямата част от почвите в общината са средно и силно ерозирани.
Възможности	Заплахи
пълноценно използване на наличния агроекологичен потенциал на територията на	недостиг на финансови средства за реализиране на проекти в областта на ефективното използване на

общината; • възстановяване на напоителните системи; • провеждането на залесителни и укрепителни мероприятия във водосборите ще доведе до ограничаване на почвената ерозия и пороищата; • разработване и реализиране на проекти по линия на САПАРД (в предприсъединителния период) и от структурните фондове на ЕС (след 2007 г.) в сферата на биоземеделното, устойчивото стопанисване на горите, запазването на биологичното разнообразие и екологическото равновесие; • подобряване на системата за контрол и управление на дърводобива и развитие на многофункционално използване на горските ресурси; • подобряване състоянието на горския фонд, засегнат от незаконни сечи, природни бедствия, съхнене, болести и пожари; • осъществяване на хидротехнически мероприятия с цел регулиране на речния отток, подобряване на водоснабдяването на населените места и осигуряване на води за напояване на достъпни за земеделските стопани цени; • възможности за увеличаване на лесистостта на територията чрез залесяване край населените места, реките и водните площи.	природните ресурси и опазване на околната среда; • засилване на екстремните хидроклиматични явления в резултат от антропогенни намеси и евентуални промени в климата; • намаляване на водните ресурси и влошаване на техните качествени характеристики в резултат от антропогенната дейност; • плитката циркулация на грунтови води в подножната ивица и в Горно поле ги прави лесно уязвими на антропогенно замърсяване; • намаляване дела на обработваемата земя и влошаване на структурата на земеползването, ако не се извърши в близко бъдеще комасация на земята.
---	---

Демографска ситуация

Силни страни	Слаби страни
• относително по-висок дял на населението в подтрудоспособна възраст в сравнение със този за област Кюстендил; • половата и брачната структура на населението са относително благоприятни за нормалното естествено възпроизводство на населението и осигуряването на работна ръка; • макар и слабо изразена, съществува тенденция към формирането на положителен механичен прираст на населението в общината (в селата Овчарци и Сапарево); • относително високото образователно равнище на населението в общинския център е благоприятна предпоставка за социално-икономическото развитие на общината; • повишена мотивация сред младите хора в общината за подобряване на квалификацията им и образователното им ниво, поради осъзнаването на предимствата на по-високата образователна степен при търсенето и намирането на работа.	• постоянна тенденция към намаляване броя на населението в общината и устойчиво нарастване на отрицателните стойности на естествения прираст (-11 ‰), поради намаляващата раждаемост и увеличаващата се смъртност; • по-нисък дял на хората с висше и средно образование и по-висок дял на лицата с начално образование и на неграмотните в сравнение с показателите за страната; • над два пъти по-високи стойности на детската смъртност в общината в сравнение с тези за областта; • общо намаляване на броя на населението и концентрирането му в общинския център; • бедност на голяма част от селското и немалка част от градското население • относително висока миграционна подвижност към други селища в областта, в страната и чужбина; • липса на достатъчни финансови средства за реализиране на проекти, насочени към неутрализиране на причините за демографската криза в общината и към подобряване на качествените характеристики на демографския потенциал.
Възможности	Заплахи
• разработване и реализация на проекти, насочени към създаване на предпоставки за задържане на населението в общината; • повишаване на доходите,	• продължаващото влошаване на възрастовата структура на населението в бъдеще ще създава сериозни проблеми за местното икономическо развитие;

подобряване на инфраструктурата и качеството на живот на хората; • диверсификация на икономиката и осигуряване на работни места за задържане на икономически активното население; • подобряване на образователната структура на населението в общината с акцент върху професионалното обучение на младите хора.	• отрицателният естествен прираст, дължащ се на намалената фертилност и на неблагоприятната възрастова структура на населението ще окаже неблагоприятно влияние върху неговото възпроизводство в перспектива; • миграциите на населението (главно на младите генерации) ще продължават да оказват и в бъдеще негативно влияние на останалите демографски параметри, особено след приемането на страната в ЕС.
---	--

Местна икономика

Силни страни	Слаби страни
устойчиво нарастване на нетните приходи от продажби на човек от населението (особено след 2001 г.); • делът на услугите в структурата на брутната добавена стойност (БДС) стабилно нараства; • значителен е делът на малките предприятия в общината, което е предпоставка за по-голяма гъвкавост на местната икономика към предизвикателствата на пазарната икономика; • относителна макроикономическа стабилност на предприятията в общината; • наличие на трудов ресурс с богати традиции в селското и горското стопанство и туризма; • всички села в общината са с население над 1000 д. и имат потенциал да се превърнат в устойчиво развиващи се стопански центрове в общината;	по отношение на повечето отрасли и икономически дейности община Сапарева баня заема едно от последните места в икономиката на областта; по размера на произведения брутен вътрешен продукт (БВП) общината е на едно от последните места в страната, което говори за ниска производителност на труда; относително малкият брой на стопанските субекти обуславя недостатъчно предлагане на работни места на първичния пазар на труда; • ДМА на фирмите и икономическата активност е съсредоточена главно в общинския център (с над 65 % от регистрираните на територията на общината фирми); • местната икономика в общината не е достатъчно диверсифицирана, което е предпоставка за стопански и социални рискове;

• добро позициониране на местните туристически ресурси и услуги на вътрешния и международните пазари; • макар и бавно нараства делът на висококвалифицираните образовани и предприемчиви млади хора в общината; • разнообразните природни и антропогенни туристически ресурси са предпоставка за развитие главно на „меки“ форми на туризма – екотуризм, познавателен, културен и селски туризм; • близостта до други значими туристически обекти в областта и съседните общини позволява включването на местните забележителности в общи маршрути за региона.	• с малки изключения предприятията от местната икономика са с ниска конкурентноспособност, без ефективен мениджмънт и маркетинг, с остарели технологии и ниска квалификация на заетите; • малките предприятия нямат сериозен принос в общинската икономика, като значителна част от тях работят по неритмични поръчки на малки серии; • инфраструктурата в селата отблъсква инвеститорския интерес; • пазарът е свит, търсенето на стоки и услуги е малко, поради ниските доходи на населението в общината; • отрицателно въздействие върху развитието на земеделието оказват: преобладаващия планински релеф, разпокъсаната във вид на малки парцели собственост на земята, липсата на достатъчно финансови ресурси за закупуване на висококачествен посадъчен материал и за прилагане на модерна агротехника, ниските изкупни цени и недостатъчните възможности за реализация на продукцията; • голяма част от земеделската продукция е за задоволяване на личните нужди и няма стоков характер; • земеделието създава сезонна заетост на част от работната сила, която едва през последните години намира алтернатива в други икономически дейности от обслужващата сфера; • не се използва достатъчно големият потенциал на аграрната наука и практика; • напоителните съоръжения в
---	---

	голямата си част са разграбени и занемарени; • няма реален пазар на земята, което е характерно и за страната като цяло; • влошен качествен състав на стадата, поради високите цени на концентрираните фуражи и ниските изкупни цени на животинската продукция; • все още земеделските производители изпитват големи затруднения при получаването на изгодни кредити; • малко земеделски стопани са запознати с европейските изисквания за качество на продукцията; • не се използва достатъчно ефективно горското богатство на територията на общината за подобряване на нейното социално-икономическо положение, за развитието на отдиха и ловния туризъм; • недостатъчно е развита материалната база и съпътстващата инфраструктура на туризма; • привличането на туристи в общината и качественото им обслужване се ограничава от все още недостатъчната рекламno-информационна и маркетингова дейност; • ограничени възможности за инвестиране в местната икономика от страна на общинската администрация, поради незавършилия процес по финансова децентрализация на общините в страната.
--	--

Възможности	Заплахи
• мобилизиране и пълноценно използване на местните ресурси (човешки, финансови, материални и природни); • привличане на национални и чуждестранни инвестиции в общината; • коопериране и сътрудничество между общината и други общини в рамките на сдружения на регионално и национално ниво; • привличане на инвестиции в инфраструктурното изграждане, туризма, земеделието и индустрията; • разработване и реализиране на програми и проекти за интензифициране на развитието на населените места в общината; • ефективно използване на наличната материална база, подобряване на достъпността до туристически обекти, усъвършенстване на съпътстващата туристическа инфраструктура и разработване на атрактивни туристически пакети услуги; • по-активно участие с проекти по международни програми за развитието на земеделието, туризма и инфраструктурата; • необходимо е разработване на стратегия за повишаване капацитета за усвояване на средствата от структурните фондове на ЕС след 2007 г.; • агроклиматичните условия дават възможност за развитието на биологично земеделие в общината по европейски стандарти; • необходимо е провеждане на обучителни семинари относно	• спад в производството и закриване на предприятия, в т.ч. и приватизирани; • застаряването на населението поради изчерпване на демографския му потенциал, ще окаже в бъдеще негативно влияние върху количествените и качествените характеристики на работната сила в общината; • все още не са ясни последиците от присъединяването на България към Европейския съюз за малките и средните предприятия в общината, областта и страната; • нелоялна конкуренция от внос на земеделска продукция; • системата за инвентаризация и планиране на национално ниво не отговаря в достатъчна степен на изискванията за природосъобразно, многофункционално и устойчиво стопанисване на горите; • все още системата за събиране и обмен на информация, мониторинг и оценка на биологичното разнообразие в горските екосистеми не е на нужното ниво; • липса на мащабни научни разработки, насочени към оценка на влиянието на горскостопанските практики върху биологичното и ландшафтното разнообразие в страната, областта и общината.

изискванията за екологично производство, условията на европейски пазар, повишаването на пазарните умения и агротехническата култура на земеделските производители; • необходима е комасация на земята и стимулиране на икономическия интерес за сдружаване на отделните собственици за създаване на по-големи масиви, прилагане на модерни методи на земеделие и защита на общите интереси; • агроекологично райониране на територията на общината и внедряване на нови сортове и породи в растениевъдството и животновъдството; • възстановяване и разширяване на напоителните системи; • подобряване на пазарните условия за реализация на произвежданата земеделска продукция; • изграждане на преработвателни предприятия за селскостопанската продукция с цел затваряне на цикъла на агробизнеса; • високи темпове в развитието на туризма в страната; • възможности за навлизане в нови пазари на туристически продукти след присъединяването на България в Европейския съюз; • формиране и предлагане на местен туристически продукт, не само за масовия планински туризъм, но и за алтернативните видове туризъм; • подобряване на туристическата инфраструктура чрез привличане на български и чуждестранни инвестиции; • развитие на съпътстващи туристически услуги (транспортни,	
--	--

хотелски, развлекателни и др.) в съответствие с международните стандарти, с цел задоволяване на разнообразните потребности на българските и чуждестранните посетители; • цялостно подобряване на качеството на туристическото обслужване.	
--	--

Работна сила и пазар на труда

Силни страни	Слаби страни
• сравнително добро качество на работната сила, но преди всичко в общинския център; • след 2000 г. има тенденция към слабо понижаване на равнището на безработицата, макар че тя все още е по-висока от средната за страната; • в ход са различни проекти за насърчаване на заетостта по различни програми и в сферата на социалното подпомагане с цел намаляване на високата социална цена на прехода.	• в общината не се наблюдава значително нарастване на работните места на първичния пазар на труда; • поради демографската криза постоянно намалява броят на икономически активното население в общината; • поради липсата на значими опорни стопански центрове, голяма част от наетите лица са предимно в общинския център; • преобладава временната заетост със силно изразена сезонност; • изразена мобилност на работната сила, особено с по-висока квалификация, към други селища в областта, към други региони в страната и към чужбина; • социален проблем са високите относителни дялове на безработните младежи, безработните без образование, квалификация и професия и на безработните жени; • професионалното образование в общината като цяло не е задоволително (сред регистрираните безработни

	преобладават лицата без специалност и без професионална квалификация); • тенденцията на колебливо увеличение на доходите не се отразява осезаемо върху покупателната способност, поради изключително ниската база и трайно деформираното потребление.
Възможности	Заплахи
• разработване и реализиране на програми и проекти за увеличаване на работните места на първичния пазар на труда, за насърчаване на заетостта, за квалификация и преквалификация и обучение през целия живот; • осигуряване на временна заетост по различни програми, включително при реализиране на инфраструктурни проекти, на проекти в туризма, земеделието и горското стопанство; • ориентиране на професионалното образование към реалните потребности на пазара на труда в общината; • по-активно включване на НПО в сферата на професионалното обучение, квалификацията и преквалификацията; • усъвършенстване на законодателството в социалната сфера в съответствие с европейските изисквания.	• задълбочаване на демографската криза, което ще доведе до още по-голямо намаляване на икономическата активност на населението; • намаляване на темповете на икономическо развитие, което ще повиши равнището на безработицата, ще увеличи дела на лицата без здравноосигурителни вноски и ще увеличи социалните разходи за тях; • продължаваща липса на мотивация за работа сред лицата, за които социалното подпомагане е начин на живот; • задълбочаване на различията между реалните потребности на пазара на труда и нивото на професионалното обучение в общината, което ще възпрепятства адаптирането на местната икономика към новите предизвикателства.

Състояние на техническата инфраструктура

Силни страни	Слаби страни
• относително добро общо състояние на транспортната инфраструктура в общината;	• по-голямата част от територията на общината се обслужва единствено от общинската пътна мрежа, чието

• добро състояние на стационарната съобщителна мрежа; • развити са шосейни връзки към съседните общински центрове, областния център и столичния град; • през територията на общината преминава основният трафик по пътя Самоков-Дупница и значителна част от трафика на туристи към Северозападна Рила; • използване на термоминералните води за отопление; • относително добре развита водоснабдителна, електропреносна и съобщителна мрежа в общината.	поддържане е затруднено поради сложния релеф, особено през студеното полугодие; • проявата на свлачища и срутища по трасетата на планинските пътища изисква допълнителни средства за тяхното поддържане и за укрепителни мероприятия; • поради лошото състояние на водопроводната мрежа, над половината от подаваните количества питейни води се губят; • преобладаващата част от водопроводната мрежа в общината е от етернитови тръби, които са с изтекъл срок на годност и са забранени за водоподаване (освен, че пораждат хигиенно-санитарни проблеми, те са предпоставка за възникване на аварии и загуба на питейна вода); • остър санитарно-хигиенен проблем е лошото състояние и недостатъчният обхват на канализационните мрежи; • ограничител за ефективното използване на поливните земи е упадъкът в овощарството, високата цена на водата за напояване, разграбването и занемаряването на хидромелиоративните съоръжения; • в по-голямата част от територията на общината все още качеството на жизнената среда не е на необходимото равнище (това най-вече се отнася за селата).
Възможности	Заплахи
• подобряването на състоянието на общинската пътна мрежа ще подпомогне социално-икономическото развитие на селата и на общината като цяло;	• неосигуряване на финансови средства за ремонт и поддръжка на пътищата от републиканската и общинската пътна мрежа; • недостиг на финансови средства за

• подобряването на състоянието на водоснабдителната мрежа ще намали големите загуби на питейни води; • реализиране на възможностите за изграждане на геотермална централа и за газифициране на селищата в общината от наблизо минаващия магистрален газопровод; • разработването на актуални устройствени планове за територията на общината и населените места, ще даде възможност за решаване на проблемите, свързани с подържането и подобряването на техническата инфраструктура и благоустройството на населените места.	модернизация на водопроводната мрежа и изграждане на ПСОВ; • недостиг на необходимите финансови средства за разширяване и подобряване състоянието на канализационната мрежа в населените места.
---	--

Екологична ситуация

Силни страни	Слаби страни
• чиста и съхранена природна среда на територията на общината; • общото състояние на компонентите на околната среда е добро – няма територии и обекти, които се отнасят към 14-те "горещи екологични точки" в страната; • липсват големи предприятия, които постоянно да замърсяват въздуха, водите и почвите на територията на общината; • екологичното състояние на почвите позволява практикуването на биологично земеделие и производство на екологично чиста продукция; • няма данни за констатирано влошаване на радиационната обстановка в областта;	• почвите, подземните и повърхностните води се замърсяват от местни източници (най-вече със зауствани отпадни води от бита и производството и от депата за ТБО); • наличие на нерегламентирани сметища и стари замърсявания в и около населените места; • общинското депо за ТБО в Люти дол не функционира според екологическите изисквания и трябва да се закрие до 2007 г. и да се използва регионалното депо в Кочериново.

• общината има програма за управление на отпадъците, в която са обосновани конкретни мерки за решаване на проблемите. • територията на общината попада в район със средна и висока значимост по отношение на биологичното разнообразие, ендемичните и редките видове; • наличие на добре развита мрежа от защитени природни територии и атрактивни туристически обекти, благоприятстваща развитието на алтернативен туризъм.	
Възможности	Заплахи
• развитие на екологосъобразна и икономически ефективна стопанска структура на общината; • усъвършенстване на екологичното законодателство в съответствие с европейските изисквания и новите социално-икономически условия; • внедряване на съвременни информационни технологии в управлението околната среда и природните ресурси, вкл. Географски информационни системи (ГИС); • изграждането и използването на регионалното депо ще подобри управлението на ТБО в общината, макар че ще се повишат разходите за сметоизвозване; • за да се намали рискът от замърсяване на водните ресурси и почвите, трябва да се изгради ПСОВ или да се модернизира ПСВО-Джерман; • предприемане на мерки, сред които положителен ефект ще имат замяната на традиционните енергоносители с екологично по-безопасни, ограничаването на автомобилния трафик в населените места, изграждането на зелени пояси	• недостиг на финансови средства за реализиране на екологични проекти; • отлагане на кардиналното решаване на проблемите, свързани с депонирането на твърдите битови отпадъци и с канализацията; • увеличаване на площите с нарушени територии в резултат от осъществяването на строителни дейности по туристически проекти и нерешаване на проблема с тяхната рекултивация; • липса на законодателство, регламентиращо изискванията за опазване и управление на ландшафтите и непълнота на законодателството за опазване на биоразнообразието; • унищожаване на хабитатите на ценни видове в резултат от неправилно усвояване на туристическия потенциал на НП „Рила“.

и др. - повишаване на екологичната култура на населението, екологично образование и възпитание на подрастващите; - по-активно включване на НПО в разработването и реализирането на проекти с екологична насоченост.	
---	--

Териториална структура

Силни страни	Слаби страни
- разнообразна териториална структура на общината, позволяваща многофункционално и комплексно използване; - значителният дял на горските територии и териториите с речни течения и водни обекти благоприятства развитието на горското стопанство и туризма; - относително равномерно развита селищна мрежа; - наличие на общински център със значителен потенциал за развитие и богат духовен живот; - наличие на големи села в общината с потенциал за развитие.	- липса на голям град в общината, който да бъде център на урбанистично развитие и двигател на икономическия растеж в общината; - урбанистичното развитие на общината е силно дебалансирано – с изключение на общинския център липсват други градове - опорни центрове на местното икономическо развитие; - като цяло техническата инфраструктура не задоволява нуждите на населените места и затруднява тяхното функциониране; - урбанистичната среда в гр. Сапарева баня все още не съответства на съвременните изисквания за благоустройство и жилищен комфорт в съвременен туристически център; - устройството на населените места се затруднява от липсата на актуална кадастрална и планова основа.
Възможности	Заплахи
превръщане селата в опорни икономически и обслужващи центрове, балансиращи	продължаваща депопулация на населените места в общината и задълбочаване на вътрешните за

притегателната сила на единствения град в общината; • обогатяване на социално-икономическия профил на селата в общината с допълнителни функции, подпомагащи тяхното развитие; • подобряване състоянието на техническата инфраструктура във всички населени места; • актуализиране на кадастъра и устройствените планове на населените места.	общината различия в нивото на социално-икономическо развитие; • западане на градските функции на общинския център; • липса на достатъчно финансови средства за благоустройство на населените места.
---	---

III. Визия и стратегически цели

Стратегията за местно икономическо развитие на община Сапарева баня е основен програмен документ, който очертава намеренията за постигане на желаното икономическо състояние на общината през следващия планов период. Тя е разработена на базата на задълбочена оценка на ресурсния потенциал на общината и в съответствие с протичащите процеси и тенденции, тяхната устойчивост или преходност.

Стратегията цели да предостави открито на хората от местната общност и на потенциалните инвеститори намеренията, целите и мерките, които ще превърнат община Сапарева баня в привлекателно място за живот и проспериращ бизнес. Това ще се осъществи единствено чрез ефективното използване на сравнителните предимства и ресурсите на общината, привличането на сериозни инвестиции в местната икономика и ефективно работеща общинска администрация, отворена към проблемите на хората и бизнеса.

Стратегията е насочена към:

- Устойчиво развитие и използване на ресурсния потенциал на общината;
- Повишаване благосъстоянието на хората;
- Съчетаване целите на икономическото и социалното развитие с изискването за опазване на уникалната природна среда в общината;
- Запазване и доразвиване на положителните процеси и тенденции в развитието на общината.

Визията за местно икономическо развитие на общината е израз на желанията на специалистите, заинтересованите лица и широката общественост за това какъв трябва да бъде икономическия облик на общината. Нейната формулировка следва да дава на общността чувство за ясна и желана посока на развитие, на чиято основа са формулирани съответно приоритетите, целите и мерките, изграждащи настоящата стратегия.

Визия за развитие на община Сапарева баня:

Община Сапарева баня ще се развива като устойчива самоуправляваща се общност, с икономика, базирана на местните ресурси и сравнителни предимства, с развит и печеливш туризъм, модерна инфраструктура и качествена жизнена среда.

Стратегията има за задача:

- Да очертае основните насоки за развитие във всички сфери на общинската икономика;
- Да формулира реалистични приоритети и цели за икономическо развитие;
- Да набележи адекватни действия за реализацията на желаните промени, като осигури най-ефективно използване на местните ресурси;
- Да интегрира действията на различните институции и структури, които имат влияние върху хода на социално-икономическите промени;
- Да стимулира възникването в обществото на нова ценностна система, нов подход при решаването на проблемите и ново съвременно мислене;
- Да превърне общината в гостоприемна среда на инвестиции, бизнес, услуги и работна сила.

Важно условие за реализиране на успешно местно икономическо развитие е изграждане на **широка мрежа от партньори**, основана на взаимно доверие и споделена отговорност.

Ролята на местната власт се състои в следното:

- Подпомагане на бизнеса чрез по-ефективно административно обслужване и рационално партньорство;
- Стимулиране на предприемчивостта
- Предоставяне на информация, услуги и координация между отделните партньори.

- Промотиране на общината и привличане на сериозни инвеститори;

Приоритети и Стратегически цели:

Природните дадености на общината, както и сравнителните предимства произтичащи нейното географско положение и наличните човешки и стопански ресурси предполагат развитието на община Сапарева баня като национален туристически център, с развита съпътстваща икономическа и социална база.

Въз основа на това е формулирана основната цел за *развитието на общината в следващия планов период:*

ПРЕВРЪЩАНЕ НА ОБЩИНАТА В РАЗВИТ ТУРИСТИЧЕСКИ ЦЕНТЪР, АТРАКТИВНА ЗА ИНВЕСТИЦИИ ТЕРИТОРИАЛНА ЕДИНИЦА, С МОДЕРНА, УСТОЧИВО РАЗВИВАЩА СЕ ИКОНОМИКА И ПРОСПЕРИРАЩО НАСЕЛЕНИЕ.

Така формулирана целта поставя акцента върху интеграцията на икономическите, социалните и екологични цели, което ще гарантира повишаване на инвестиционния потенциал на общината, което единствено би гарантирало декларираното намерение за достигане на устойчивост в развитието.

Конкретните измерители за постигане на основната цел могат да се определят като:

Инвестиционна атрактивност:

- Ръст на местните и външни за общината инвестиции;
- Повишаване на търсенето и цените на недвижимите имоти в общината;
- Повишаване качеството на местните човешки ресурси - подобряване на образователната структура, повишаване процента на хората с професионално обучение, съответстващо на нуждите.

Стопанство:

- Повишаване на приходите в местния и републикански бюджет;
- Откриване на нови производства и бизнес инициативи, съобразени с местните ресурси;
- Утвърждаване на местните продукти на пазарите от регионално, национално и международно значение;
- Преструктуриране на земеделието с акцент върху биологично производство;

Жизнена среда:

- Организирано сметосъбиране във всички населени места;
- Премахване и саниране на сметищата в общината с оглед използването на регионално депо;
- Благоустрояване на населените места в общината;
- Подобряване качеството на пътната мрежа

Въз основа на това са определени следните приоритети и цели:

Приоритет 1: Административен капацитет

Цел 1.1. Укрепване и развитие на административния капацитет на местната администрация:

Мерки и дейности:

- Провеждане на обучения и осигуряване на консултации с цел изграждане на капацитет и умения на местната администрация за участие в плановия процес и усвояването на средствата от ЕС фондовете;
- Организиране и участия във регионални, национални и международни форуми за обмяна на опит и коопериране;
- Проектиране и създаване на информационна система за подпомагане вземането на решения в управлението на територията;
- Създаване на специализирано звено в администрацията на общината за информационно и консултантско подпомагане на местния бизнес

Цел 1.2. Качествено административно обслужване на местните хора и бизнеса

Мерки и дейности:

- Осигуряване на обслужване на едно гише за местните хора и бизнеса: създаване на център за комплексно административно обслужване в общината;

Приоритет 2: Качествена жизнена и бизнес среда

Цел 3.1. Опазване на околната среда, културно-историческото наследство

Мерки и дейности:

- Внедряване на съвременни информационни технологии в управлението околната среда и природните ресурси, вкл. Географски информационни системи (ГИС);
- Подобряване на управлението на ТБО в общината;
- За да се намали рискът от замърсяване на водните ресурси, трябва да се изгради ПСОВ;
- Повишаване на екологичната култура на населението, екологично образование и възпитание на подрастващите;
- По-активно включване на НПО в разработването и реализирането на проекти с екологична насоченост.
- Организирано сметоизвозване във всички населени места

Цел 2.2.Подобряване на инфраструктурното осигуряване

Мерки и дейности:

- Реконструкция и разширяване на водопроводната мрежа, подмяна на етернитовите водопроводи;
- Реконструкция и разширяване на канализационната мрежа
- Автоматизация на услугите на гише посредством създаване на интегрирани работни места.
- Усъвършенстване на транспортната инфраструктура и устойчиво подобряване на експлоатационното състояние на общинските пътища

- Гарантиране сигурността на енергийните доставки;
- Повишаване на енергийната ефективност;
- Подобряване изградеността и състоянието на енергийната инфраструктура.
- Доизграждане и модернизация на фиксираната мрежа чрез по-нататъшна цифровизация с оглед достигане на европейските стандарти а в общината;
- Създаване на условия за разширяване на достъпа до висококачествен интернет;
- Осигуряване на шълно покритие с мобилна телефония, предоставяна от всички доставчици на такива услуги в България.

Приоритет 3: Конкурентна икономика, с акцент върху развитието на печеливш стопански туризъм:

Цел 3.1. Повишаване ефективността на местната икономика

- Програмно осигуряване на местното икономическо развитие;
- Развитие на производства и дейности, необходими за обслужването на ускорено развиващия се туристически бизнес в общината;
- Развитие на съвременен и печеливш агробизнес, основан приоритетно развиващо се биоземеделие;
- Стимулиране и подпомагане на предприемачеството сред местното население;

Цел 3.2. Стимулиране на инвестициите

Мерки и дейности:

- Разработване осъществяване на програма, насочена към рекламиране на общината като възможно място за инвестиции
- Организиране на мероприятия и участие в различни форуми с цел привличане на инвестиции в инфраструктурното изграждане, туризма и съпътстващите го стопански дейности;

- Разширяване на връзките на общината с други общини, области и градове в страната и чужбина.
- Осъществяване на контакти с фирми и агенции, занимаващи се с търсене на нови инвестиционни пазари;
- Разработване на проект за включването на общината в клъстерни зони за ускорено развитие;
- Разработване на активна програма за промотиране на свободни къщи и имоти, подходящи за второ жилище, както и за привличане на хора от третата възраст от страните-членки на ЕС;

Цел 3.3. Развитие на пчеливш туризъм като основен източник на икономически растеж в общината

Мерки и дейности:

- Реалистична оценка на рекреационният потенциал на общината и пълна инвентаризация и каталогизиране на рекреационните ресурси и територии;
- Разработване на подробни планове за стопанско усвояване на туристическите ресурси в общината;
- Осигуряване на съдействие на хората в селската част на общината за достъп и информация до програмите за развитие на селски и други видове алтернативен туризъм;
- Проучване на възможностите за създаване на обща туристическа зона с община Самоков;
- Проучване на възможностите за формиране на местен туристически продукт, осигуряващ „разпознаваемост“ на общината на туристическия пазар;
- Развитие на съпътстващи туристически услуги (транспортни, хотелски, развлекателни и др.)

IV. План за реализация на Стратегията за местно икономическо развитие

Приоритет 1: Административен капацитет

Цел 1.1. Укрепване и развитие на административния капацитет на местната администрация		
Мярка/Дейност	Срок	Отговорна институция
<i>Провеждане на обучения и осигуряване на консултации с цел изграждане на капацитет и умения на местната администрация за участие в плановия процес и усвояването на средствата от ЕС фондовете;</i>	текущ	Общинска администрация
<i>Организиране и участия във регионални, национални и международни форуми за обмяна на опит и коопериране;</i>	текущ	Общинска администрация
<i>Проектиране и създаване на информационна система за подпомагане вземането на решения в управлението на територията;</i>		Общинска администрация
<i>Създаване на специализирано звено в администрацията на общината за информационно и консултантско подпомагане на местния бизнес.</i>	2008	Общинска администрация
Цел 1.2. Качествено административно обслужване на местните хора и бизнеса		
Мярка/Дейност	Срок	Отговорна институция
<i>Осигуряване на обслужване на едно гише за местните хора и бизнеса: създаване на център за комплексно административно обслужване в общината;</i>	2008-2009	Общинска администрация

Приоритет 2: Качествена жизнена и бизнес среда

Цел 3.1.Опазване на околната среда, културно-историческото наследство		
Мярка/Дейност	Срок	Отговорна институция
<i>Внедряване на съвременни информационни технологии в управлението околната среда и природните ресурси, вкл. Географски информационни системи (ГИС);</i>	Текущ след 2008	Общинска администрация
<i>Подобряване на управлението на ТБО в общината и приучване възможностите за изграждане на регионално депо за ТБО;</i>	текущ	Общинска администрация
<i>За да се намали рискът от замърсяване на водните ресурси, трябва да се изгради ПСОВ;</i>	2010	Общинска администрация
<i>Повишаване на екологичната култура на населението, екологично образование и възпитание на подрастващите;</i>	Текущ	Общинска администрация, НПО

По-активно включване на НПО в разработването и реализирането на проекти с екологична насоченост.	Текущ	Общинска администрация, НПО
Организирано сметоизвозване във всички населени места.	2009	Общинска администрация
Цел 2.2. Подобряване на инфраструктурното осигуряване		
Мярка/Дейност	Срок	Отговорна институция
Реконструкция и разширяване на водопроводната мрежа, подмяна на етернитовите водопроводи;	Текущ до 2010	Общинска администрация
Реконструкция и разширяване на канализационната мрежа Пътища;	текущ	Общинска администрация
Създаване на условия за разширяване на достъпа до висококачествен интернет;	текущ	Доставчици, Общинска администрация
Автоматизация на услугите на гише посредством създаване на интегрирани работни места;	Текущ след 2008	Общинска администрация
Усъвършенстване на транспортната инфраструктура и устойчиво подобряване на експлоатационното състояние на общинските;	текущ	Общинска администрация
Гарантиране сигурността на енергийните доставки в общината;	текущ	Общинска администрация, НЕК
Повишаване на енергийната ефективност;	текущ	Общинска администрация, НЕК, местен бизнес, НПО
Подобряване изградеността и състоянието на енергийната инфраструктура.	текущ	Общинска администрация, НЕК
Доизграждане и модернизация на фиксираната мрежа чрез по-нататъшна цифровизация с оглед достигане на европейските стандарти а в общината;	текущ	БТК
Соигуряване на шълно покритие с мобилна телефония, предоставяна от всички доставчици на такива услуги в България.	Текущ до 2008	Доставчици

Приоритет 3: Конкурентна икономика, с акцент върху развитието на печеливш стопански туризъм:

Цел 3.1. Повишаване ефективността на местната икономика		
Мярка/Дейност	Срок	Отговорна институция
Програмно осигуряване на местното икономическо развитие;	текущ	Общинска администрация, консултанти, НПО, местен бизнес
Развитие на производства и дейности, необходими за обслужването на ускорено развиващия се туристически бизнес в общината;	текущ	Общинска администрация, консултанти, НПО, местен бизнес
Развитие на съвременен и печеливш агробизнес, основан приоритетно развиващо се биоземеделие;	текущ след 2007	Общинска администрация, НПО

Стимулиране и подпомагане на предприемачеството сред местното население.	текущ от 2007	Общинска администрация, консултанти, НПО, местен бизнес
Цел 3.2. Цел 3.2. Стимулиране на инвестициите		
Мярка/Дейност	Срок	Отговорна институция
Разработване осъществяване на програма, насочена към рекламиране на общината като възможно място за инвестиции;	2007	Общинска администрация, консултанти, НПО
Организиране на мероприятия и участие в различни форуми с цел привличане на инвестиции в инфраструктурното изграждане, туризма и съпътстващите го стопански дейности;	текущ	Общинска администрация
Разширяване на връзките на общината с други общини, области и градове в страната и чужбина;	текущ	Общинска администрация
Осъществяване на контакти с фирми и агенции, занимаващи се с търсене на нови инвестиционни пазари;	текущ	Общинска администрация
Разработване на проект за включването на общината в клъстерни зони за ускорено развитие;	2007-2010	Общинска администрация
Разработване на активна програма за промотиране на свободни къщи и имоти, подходящи за второ жилище, както и за привличане на хора от третата възраст от страните-членки на ЕС.	2008-2011	Общинска администрация
Цел 3.4. Развитие на пчеливщ туризъм като основен източник на икономически растеж в общината		
Мярка/Дейност	Срок	Отговорна институция
Реалистична оценка на рекреационния потенциал на общината и пълна инвентаризация и каталогизиране на рекреационните ресурси и територии;	2007-2008	Общинска администрация, консултанти, НПО, местен бизнес
Разработване на подробни планове за стопанско усвояване на туристическите ресурси в общината;	2008-2010	Общинска администрация, консултанти, НПО, местен бизнес
Осигуряване на съдействие на хората в селската част на общината за достъп и информация до програмите за развитие на селски и други видове алтернативен туризъм;	Текущ след 2007	Общинска администрация, консултанти, НПО
Проучване на възможностите за създаване на обща туристическа зона с община Самоков;	2007-2009	Общинска администрация, консултанти, НПО, местен бизнес
Проучване на възможностите за формиране на местен туристически продукт, осигуряващ „разпознаваемост“ на общината на туристическия пазар;	2008	Общинска администрация, консултанти, НПО, местен бизнес
Развитие на съпътстващи туристически услуги (транспортни, хотелски, развлекателни и др.).	текущ	Общинска администрация, консултанти, НПО, местен бизнес

V. Организация и координация на дейностите по изпълнение на стратегията

Главните рискове за постигането на стратегическите цели са свързани с комплекс от фактори, които до голяма степен са трудно предвидими в дългосрочен план. Очевидно е, че не е възможно да се предскажат с високо ниво на достоверност всички промени, които биха настъпили към хоризонта на изпълнението на стратегическите цели (2013 г.) и конкретните дейности в плана за действие. Това означава, че реализацията на стратегията за местно икономическо развитие трябва да бъде един непрекъснат процес на наблюдение, контрол и актуализация, анализ и корекции при грешки, трудности и неуспехи и адаптиране на планираните дейности към новите обстоятелства и условия. Основните компоненти на стратегията (визията, стратегическите цели, приоритетите, мерките и плана за действие) имат за цел да дадат преди всичко перспективите и насоките за развитие, но нямат задължителен характер. Тези компоненти не ограничават възможността да бъдат разработвани, предлагани и реализирани други практически мерки, програми и дейности, стига да са финансово и организационно обезпечени. В този смисъл партньорството между общинските власти, областната администрация, бизнес субектите, НПО и всички заинтересовани лица и институции ще гарантира включването и изпълнението на повече дейности в интерес на цялото население в общината. Затова е целесъобразно въз основа на разработената стратегия и план за действие да се изготвят годишни програми за изпълнение, които да бъдат обвързани със съответните годишни бюджетни и други финансови инструменти. Координирането и контролът върху изпълнението на стратегия е целесъобразно да се осъществява от специално създадена работна група, включваща освен представители общинската администрация, също така специалисти и ключови фигури от различни

сектори на гражданското общество. Основните оперативни функции на работната група трябва да бъдат:

- координиране на работата на отговорните институции;
- осъществяване на връзките при разработването и реализирането на съвместни проекти;
- поддържане на контакти с областни, регионални, национални и международни институции;
- съдействие за намирането на допълнителни финансови източници;
- подпомагане разработването на проекти и програми;
- анализиране изпълнението на отделните задачи и предлагане на актуализирането на стратегията;
- ежегодно докладване пред Общинския съвет и Областния съвет за развитие за хода на изпълнението на плана за действие и информиране на местната общественост.

Опитът в нашата страна показва, че местното икономическо развитие винаги отразява сложната комбинация от местни, регионални и общодържавни интереси, което винаги оказва влияние върху организацията и координацията на дейностите по изпълнение на стратегическите документи за местно и регионално развитие. В течение на десетилетия интересите и потребностите на местните жители бяха поставяни в подчинено положение, като отделният човек представляваше "винтче" в гигантския държавен механизъм, работна сила, статистическа единица или просто данъкоплатец. В новите условия трябва да доминират интересите на местните общности, които трябва се изучават и анализират при подготовката на целеви програми за местно развитие, при формирането на местния бюджет, при изграждането на структурите на местното самоуправление, при оценката на ефективността на местната администрация. В този смисъл предстои много работа по усъвършенстване на формите и методите за въздействие на общинската администрация местното икономическо развитие.

При организирането и координирането на дейностите по изпълнение на стратегия е необходимо използването на нови, нетрадиционни подходи и методи.

Това е свързано на първо място с факта, че проблемите пред местното развитие съществено се различават от проблемите, решавани от органите на държавната власт. На второ място, структурата на органите за местно самоуправление все още не съответстват в пълна степен на стоящите за решаване пред тях задачи, което като цяло е свързано с недостатъчното развитие на самата институция "местно самоуправление" и незавършената все още финансова децентрализация на тази институция.

Развитието на вътрешните и външните икономически връзки, на технологиите, базирани на знания, информатизацията на всички сфери на живота, изострянето на конкуренцията и нарастващата роля на иновациите, са само част от новите реалности в началото на ХХ в. Тези тенденции водят до промени в производствените технологии, до появата на нови стоки и услуги, до формулирането на нови цели и приоритети на развитието, до разработването и реализирането на нови идеи в управлението на социално-икономическото развитие. Особено очевидни са тези процеси в областта на местното развитие, където се променя тежестта на факторите, влияещи върху местното развитие, променя се и взаимодействието между различните равнища на управление в държавния и публичния сектор. Органите на местното самоуправление във все по-голяма степен си сътрудничат с частния бизнес по линия на публично-частните партньорства, а също така и с различните структури на гражданското общество. Всичко това изисква прилагането на нов мениджърски модел на управление на местната власт, при който централен проблем става ориентацията на цялостната ѝ дейност към постигане на реални резултати. В този модел се утвърждават пазарните механизми и висока отговорност при решаването на социалните проблеми на местното население. Представителите на бизнеса и на гражданското общество във все по-голяма степен се възприемат от местната власт като потребители на административни услуги и партньори при решаването на проблемите в цялостното развитие на общината. В тази връзка се разширява и спектърът на предлаганите административни услуги. В практиката на общинското управление се въвеждат нови методи за количествена оценка на резултатите, в

частност за оценка на ефективността (отношение между постигнатия резултат и направените разходи за него), на резултативността (отношение между постигнатия резултат и планирания резултат) и икономията на труд и финансови средства (отношение между планираните разходи и фактическите разходи). При този нов модел на местно управление се променят и процедурите за контрол. Тоталният бюрократичен контрол, характерен за отминалите времена, се измества от контрол от страна на населението и потребителите на административни услуги, който се осъществява както непосредствено, така и чрез обществените организации и средствата за масова информация. Измества се и акцентът от измерване на разходите, към измерване на реалните резултати. При новите подходи в местното управление се набляга върху формулирането на целите и задачите, към разработване и прилагане на инструменти за постигане на целите, към измерване и мониторинг върху реалните резултати и оценка на ефективността на цялостната дейност на общинската администрация.

V.I. Система за наблюдение и контрол

Разработването на стратегията позволява да се определят общото направление и начинът за достигане на поставените дългосрочни цели в местното икономическо развитие. Може да се допусне, че не би трябвало да се появят трудности и проблеми в хода на реализацията на стратегията, ако тя е разработена правилно и реалистично и ако са създадени необходимите условия за нейното изпълнение. Това обаче е възможно само в случаите, когато условията на средата са неизменни или напълно прогнозируеми. В действителност, общинската икономика се развива в условията на променлива среда. Ето защо възниква необходимостта от осъществяване на стратегически контрол върху това, доколко успешно местната икономика се "придвижва" към набелязаните цели, подобряват ли местните стопански субекти резултатите от дейността си, а също и да се определи какво би трябвало да се предприеме, за да се подпомогне тяхната дейност, за да могат те от своя страна да допринесат за социално-икономическото развитие на общината.

Поради тази причина стратегическият контрол няма за цел да изясни правилно или неправилно се осъществява реализирането на стратегията, а да изясни дали реализацията на стратегията ще доведе до постигане на поставените цели (резултати) пред местното икономическо развитие. Именно това определя начинът на изграждане на системата за стратегически контрол.

Изпълнението на стратегията е свързано с необходимостта от извършване на стратегически промени в местното икономическо развитие, които да доведат общината до такова състояние, че тя да може да постигне стратегическите цели, заложи в стратегията. Оценката и контролът върху изпълнението на стратегията са логически завършващ процес в стратегическото управление на местното развитие, при който се осъществява обратна връзка между дългосрочните цели и хода на тяхното постигане. Контролът включва определяне на показателите (индикаторите), чрез които се измерва постигането на целите, сравняването на резултатите със стандарти, нормативи или други

показатели, изясняване на причините за отклоняването от поставените цели и осъществяване на коригиращи действия, ако те са необходими и възможни. Следователно стратегическият контрол се отличава от оперативния по това, че целта му е да се изясни до каква степен реализирането на стратегията води до постигане на дългосрочните цели; възможно ли е по-нататък да се реализира стратегията и ще доведе ли това до постигане на целите.

Изисквания към информацията. За да бъде ефективна системата за стратегически контрол, тя трябва да удовлетворява редица изисквания. Най-съществените изисквания към постъпващата от системата за контрол информация са следните:

- информацията трябва да постъпва своевременно, за да може да се вземат навреме необходимите решения за корекции;
- информацията трябва да съдържа верни данни, адекватно отразяващи истинското състояние на наблюдаваните при стратегическият контрол процеси;
- при използването на информацията трябва да се знае точно времето на нейното получаване и момента или периода, за който тя се отнася.

Определяне на показателите (индикаторите). Системата за стратегически контрол съдържа четири основни елемента. Първият от тях включва определянето на тези показатели, по които ще се извършва оценка на реализацията на стратегията. Обикновено тези показатели са пряко свързани с избраната за реализиране стратегия. Приема се, че има няколко важни групи показатели, по които се констатира състоянието на местното икономическо развитие. Такива групи показатели са:

- показатели за ефективност;
- показатели за използване на човешките ресурси;
- показатели, характеризиращи състоянието на външната среда;
- показатели, характеризиращи вътрешно-организационните процеси в местните фирми.

Системата от критерии и показатели, по които се извършват наблюдениято и контролът върху изпълнението на стратегията трябва да отговаря на следните по-важни изисквания:

- лимитираност – количеството на показателите трябва да бъде ограничено;
- измеримост – трябва да съществуват методики, позволяващи да се измери всеки показател;
- всеобхватност – показателите трябва да отразяват всички основни аспекти в социално-икономическото развитие на общината;
- информационна осигуреност – трябва да съществува и да бъде достъпна информация за всички показатели.

Изборът на показателите за контрол сам по себе си представлява задача със стратегическо значение, тъй като от това ще зависи оценката дали реалистично е разработена стратегията и дали тя успешно се изпълнява. При избора на показатели за стратегически контрол те трябва да се подредят по приоритети, за да може да се направи еднозначен извод в случай, че по едни показатели се констатира проблеми при реализацията на стратегията, а по други показатели – че нейното изпълнение върви безпроблемно. Освен това е важно при избора на показатели да отчитат времените хоризонти. За целта трябва да има съподчинение (субординация) във времето между показателите, по които се оценява напредъка по отношение на средносрочните и дългосрочните цели на местното икономическо развитие. Това е така, защото постигането на положителен резултат в дадена проблемна област може да изисква преди това да се постигне резултат в друга проблемна област. Друга важно изискване е показателите за стратегически контрол да отразяват структурата на интересите на отделните заинтересовани групи и лица от местното икономическо развитие и доколко се постига подържане на баланса на интереси между тези групи и лица.

Система за измерване и проследяване на параметрите. Вторият важен елемент на стратегическия контрол е създаването на система за измерване и проследяване на състоянието на параметрите за контрол. Това е трудна и

отговорна задача, тъй като най-често измерването им не е никак просто. Например сериозни трудности възникват при измерването на интегралния ефект от реализацията на стратегията. Често резултатите по отделни дейности лесно може да се измери, но е трудно да се измери комплексното им влияние.

Сравняване и оценка на постигнатите резултати. Третият елемент от системата за стратегически контрол включва сравняване на състоянието на параметрите на контрола с тяхното желано състояние. При такова сравняване са възможни три ситуации:

- реалното състояние е по-добро от желаното състояние;
- реалното състояние съответства на желаното състояние;
- реалното състояние е по-лошо от желаното състояние.

Четвъртият, последен елемент на стратегическия контрол, е оценка на резултата от сравнението и вземане на решения за корекции. Ако реалното състояние съответства на желаното състояние, обикновено се взема решение нищо да не се коригира. Когато реалното състояние е по-добро от желаното може да се увеличи стойността на параметъра за желаното състояние, в случай, че това не противоречи на дългосрочните цели, поставени пред местното икономическо развитие. Когато реалното състояние на параметъра за контрол е по-лошо от желаното състояние, трябва да се разкрият причините за това отклонение и при необходимост да се внесат корекции в набелязаните средства за постигане на целите или да се коригират самите цели.

Извършване на корекции. Извършването на корекции става обикновено по следната схема. Първо се преразглеждат *параметрите* на стратегическия контрол. Целта е да се изясни доколко избраните параметри за контрол и определеното за тях желано състояние съответстват на дългосрочните цели пред местното икономическо развитие и на разработената стратегия за тяхното постигане. Ако се открие противоречие, се пристъпва към коригиране на параметрите. Ако параметрите на контрола не противоречат на целите и стратегията, трябва да се преразгледат *поставените цели*. В такъв случай се сравняват поставените цели с текущото състояние на средата, в която протича

местното икономическо развитие. Възможно е да се констатира, че настъпилите изменения в условията на средата правят невъзможно достигането на поставените цели. В такъв случай целите трябва да бъдат коригирани. Ако обаче се установи, че средата позволява да се реализират поставените цели, тогава се пристъпва към коригиране на *стратегията* и преди всичко на набелязаните в нея средства (мерки и дейности) за постигане на целите. Преразглеждането на стратегията се прави с цел да се изясни дали настъпилите изменения в средата правят невъзможно реализирането на стратегията и постигането на целите. Ако се установи, че това е така, трябва да се коригира стратегията, а ако не – трябва да се търсят причините в набелязаните мерки и конкретни действия, в информационното обезпечаване или в начина, по който се извършва реализацията на стратегията. Възможно е да се окаже, че в тези области не се констатира слабости и в такъв случай трябва да се изясни дали е достатъчен капацитетът на служителите, ангажирани с изпълнението на стратегията, дали те са мотивирани в своята работа и т.н.

Системата за наблюдение и контрол (мониторинг) върху изпълнението на стратегията за местно икономическо развитие е изключително важен инструмент на стратегическото планиране. С тези функции е целесъобразно да бъде натоварена специално създадена група за мониторинг, в чийто състав да бъдат включени представители на общинските власти. В правомощията на групата за мониторинг влизат наблюдение върху хода на изпълнение на стратегията и плана за действие и изготвяне на ежегоден доклад до Общинския съвет и Областния съвет за развитие за постиженията и проблемите, свързани с изпълнението на стратегията. Констатациите и препоръките в тези ежегодни доклади служат за основа при вземането на решения от страна на общинските власти и Областния съвет за развитие.

Актуализацията на стратегията и плана за действие трябва да се извършва в съответствие със приетите стратегически документи на по-високите териториални равнища, но с отчитането на местните особености и настъпилите промени в социално-икономическата среда. Процесът на актуализация се организира на основата на постъпилата аналитична информация от страна на групата за

координация и групата за мониторинг. Актуализираните стратегия и план за действие се одобряват от Общинския съвет и Областния съвет за регионално развитие, като за взетите решения се информира местната общност и всички заинтересовани страни.

VII. Приложения

1. Анализ на състоянието

1.1. Използвани източници на информация

За максимално обективното характеризирание на местната икономика, и особено за идентифицирането на проблемните области, където трябва да се оказва намеса беше събрана разнородна количествена и качествена информация, включваща:

- Съществуваща статистическа информация
- Пространствена (географска) информация
- Информация от проведените анкетни проучвания
- Качествена характеристика на територията

Съществуваща статистическа информация. Съществуващата статистическа информация представлява фундаменталната максимално обективна основа за характеризирането на територията на общината. В рамките на първия етап от проекта за Планиране на местното икономическо развитие на общината (ПМИР) бе събран значителен информационен ресурс, включващ информация от Националния статистически институт, Агенцията по заетостта, Министерство на земеделието и горите, Министерство на финансите и т.н. Изискванията, които бяха предявени към статистическата информация бяха следните – времеви хоризонт обхващащ максимален брой години за характеризирание на съществуващите тенденции в местното развитие, максимално ниско териториално равнище за разкриване на съществуващите пространствени различия в рамките на изследваната територия. Освен това бе направен опит за събиране на информация, разработена при спазването на дефиниции на Евростат и националните класификации (ЕКАТТЕ, НКИД и др.).

Пространствена (географска) информация. Разработената в рамките на настоящия проект целева Географска информационна система (ГИС) цели да подпомогне информираното вземане на управленски решения за територията на

общината и да минимизира информационната неопределеност. В създадената географската база данни на териториален принцип е интегрирана най-разнообразна информация за територията на общината, като тя включва следните по-важни слоеве с данни:

- Цифров модел на релефа
- Реки
- Водни обекти
- Геоложка структура
- Структура на земното покритие²
- Морфометрична информация
- Административно-териториална подялба (общини, землища)
- Населени места (точки, полигони)
- Пътно-шосейна мрежа
- Туристически обекти
- Други

Информацията в разработената географска база данни е направена по такъв начин, че да може да бъде лесно интегрирана с събраната статистическа информация (т.2.1) посредством общи кодови полета в атрибутивните таблици. Освен това, събраната пространствена информация е проектирана в равнина посредством широко използваната координатна система (UTM, зона 35N с елипсоид WGS84), което позволява географските данни да бъдат лесно интегрирани с други слоеве и/или GPS показания.

Информация от проведените анкетни проучвания. Реализираните в рамките на настоящия проект анкетни проучвания имат за цел „запълването“ на дупки, в съществуващата количествена информация. Анкетните карти са конструирани по такъв начин, че да обезпечат такава информация, която не е налична от официални статистически източници, или която не е достатъчно добре методологично издържана или непредставителна на ниско териториално равнище. Разработени са отделни анкети за:

² Източник: CORINE Land-cover, ИАОС, ЕЕА

- Характеристика на местната администрация
- Характеристика на юридическите лица, функциониращи на територията на общината
- Оценка на капацитета на местните неправителствени организации
- Идентифициране на местните туристически ресурси (природни и антропогенни)

Получените от проведените извадкови изследвания данни са от особена важност за идентифициране на конкретните проблеми пред местното развитие и за определянето на областите за намеса. Данните от анкетата за фирмите на територията на общината представлява особено ценен информационен ресурс за вземането на решения, тъй като предоставя изчерпателна информация, в област където практически липсва официална статистическа информация.

Качествена характеристика на територията. В рамките на проведените срещи по проекта и с активната подкрепа на местните партньори беше събрана информация и други документи от стратегически характер (планове, стратегии, програми и др.), като част от постановките в тях, имащи значение за разработването на настоящия проект, също са взети под внимание.

1.2. Фактори за местно икономическо развитие

1.2.1. Географско положение и природно-ресурсен потенциал

Географско положение

Община Сапарева баня е разположена в източната периферия на област Кюстендил и граничи с общините Самоков, Рила и Дупница. В тези си граници общината заема площ от 180,1 кв.км и по този показател тя се нарежда на осмо място в областта.

На територията на общината има 3 кметства и 5 населени места, сред които един град (Сапарева баня) и 4 села (Овчарци, Паничище, Ресилово и Сапарево).

Специфичното разположение на общината, както и особеностите на релефа и разположението на комуникационните мрежи определят до голяма степен общинската територия като зона на „споделена гравитация“ между Дупница и Самоков. Крортно-туристическите функции и проектите свързани с усвояването на значителния рекреационен потенциал, предполагат засилване на интеграционните процеси с община Самоков и формирането заедно с Боровец и Говедарци на общ рекреационен клъстер, което неминуемо ще подобри икономическите резултати и за двете общини. От друга страна, общината се намира в непосредствения хинтерланд на гр. Дупница, който се явява вторият опорен център за развитие на територията на област Кюстендил. Това предполага тясна обвързаност на икономиката на общините Дупница и Сапарева баня.

Територията на общината се отличава със специфично транспортно-географско раположение. От една страна през нейната територия не преминават транспортни коридори с национално и наднационално значение. От друга страна обаче , общината е разположена в непосредствена близост до София, при това с удобна и сравнително бърза достъпност както за източните, така и за западните и южни гъсто заселени части на столичния град. Това сравнително предимство на общината е особено ценно като се има в предвид бъдещото и развитие като национален туристически център.

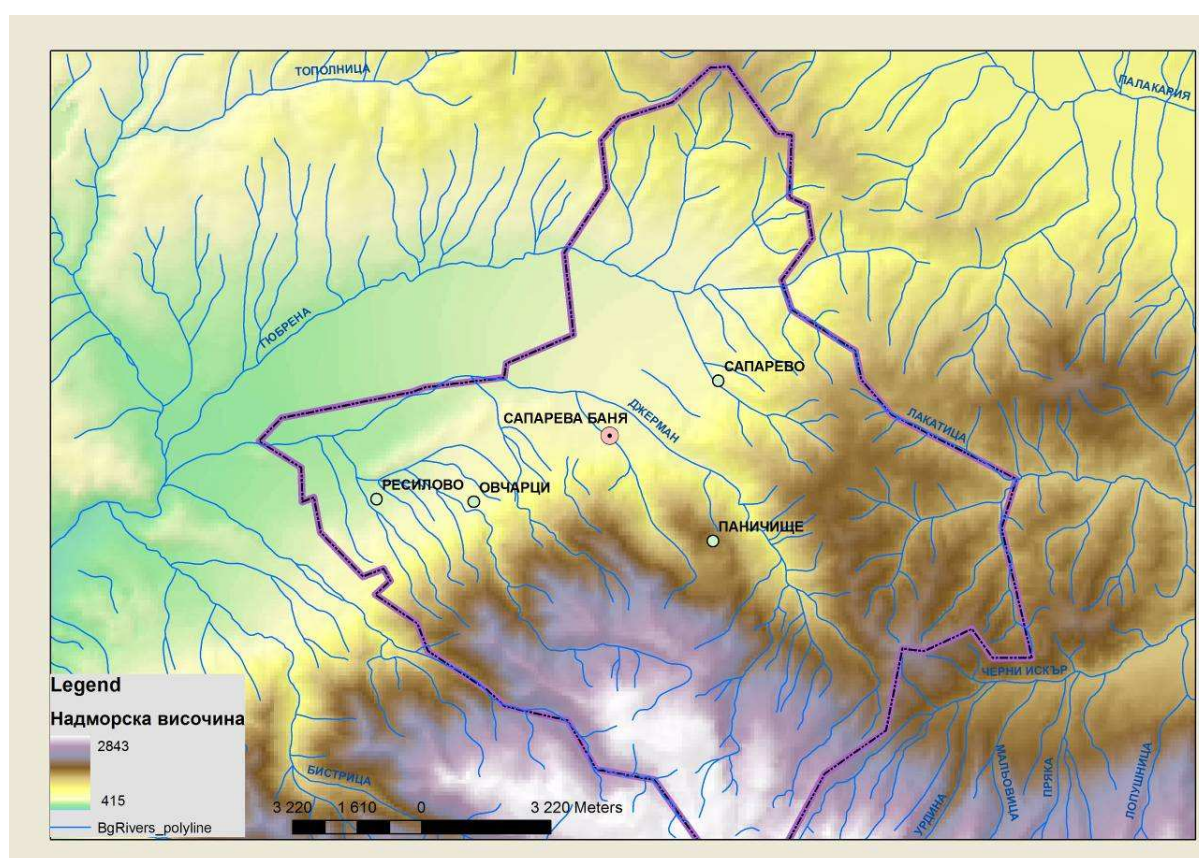
Общината е разположена в непосредствена близост до една от основните пътни артерии в страната – международен път Е-79, част от международен транспортен коридор №4, чието икономическо значение за общината ще се увеличи след построяването на моста при Видин – Калафат.

Природно-ресурсен потенциал

Релеф

Макар и неголяма по площ, територията на община Сапарева баня се отличава със значително разнообразие на природната среда. Според физикогеографското райониране на страната в нея попадат части от две големи физико-географски единици – Крайщенско-Тракийската и Рило-Родопската област.

Като цяло преобладава планинско-котловинен релеф, с големи контрасти, породени от активните геоложки и геоморфоложки процеси. Средната надморска височина на територията на общината е 1269,3 м. В отделните ѝ части тя се изменя от 539 м до 2644 м, с което е свързана и голямата денивелация в релефа (2105 м). Средните стойности на разчленението на релефа също са високи – средното вертикално разчленение е 405 м/км², а средното хоризонтално разчленение – 1,7 км/км².

Хипсометрична карта на територията на община Сапарева баня

В зависимост от особеностите на релефа територията на общината може да се подели на три части, представляващи фрагменти от морфоложки единици от по-нисък порядък, принадлежащи към посочените две области. Това са:

- Северозападният дял на Рила планина;

- Сапаревската или Горнодупнишката котловина (ниската ѝ равнинна част е известна с името "Горно поле"), която е част от Каменишко-Долнобанската котловинна ивица в Краището;
- планината Верила, която е най-източната част от Руйско-Верилската планинска верига в Краището.

Поглед от север към територията на община Сапарева баня

Южната част от територията на общината попада в *Северозападния дял на Рила*, където се намират множество труднодостъпни красиви върхове и живописни езера. Част от източната периферия от територията на общината е заета от Белчинска планина, която представлява орографска връзка между Рила и Верила. Високопланинският алпийски релеф има ледников произход и е представен от карлинги (пирамидални върхове), скални зъбери (назъбени била), трогови и висящи долини, морени, циркусни езера и др. Характерни елементи на алпийския ландшафт на територията на общината са вр. Кабул (2531,1 м), Седемте рилски езера, ез. Скакавица, Скакавишкият водопад и много др. Тук се намират високопланинските хижи Отовица, Скакавица, Рилски езера, Пионерска и Ловна, а

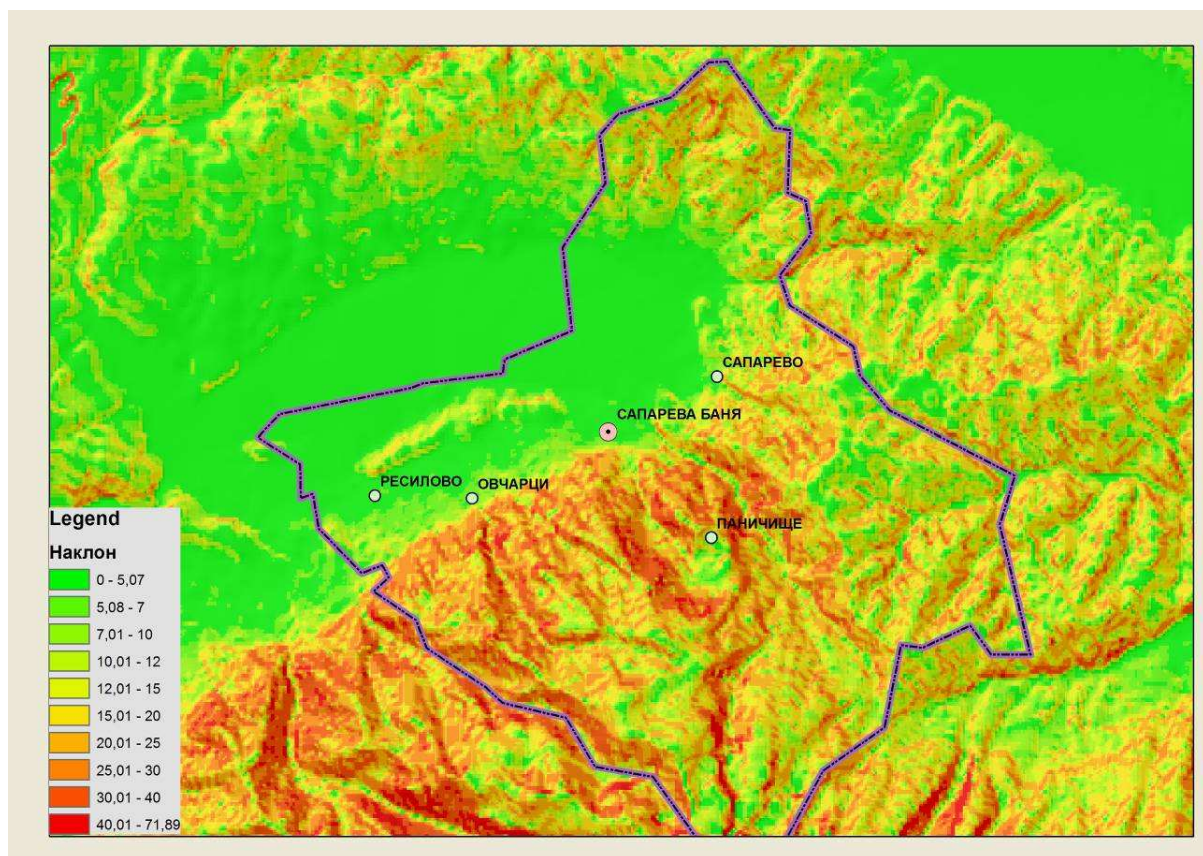
в среднопланинския пояс – курортът Паничище, ез. Паничище и посетителският център на Националния парк "Рила". Планинските склонове са дълбоко разчленени от р. Джерман и нейните леви притоци. Формирането на релефа в тази част на общината е свързано с мразовото изветряне на скалите, сипеите, срутищата, лавините, свлачищата и ерозионните процеси. Горната граница на подножието на планината минава по 800-метровия хоризонтал, а долната му граница се бележи от р. Джерман в Горно поле. В подножната ивица са локализирани всичките четири населени места в общината и значителна част от земеделските ѝ земи.

Сапаревската (Горнодупнишката) котловина е разположена между Рила, Белчинска планина и Верила. На запад тя опира до Разметанишкия праг, а на изток се отделя от Самоковската котловина посредством Клисурската седловина (1025 м), през която минава пътят Дупница-Самоков. На територията на общината попадат части от западната и южната периферия на Горно поле. То представлява акумулативна повърхнина, образувана от наносите на реките Джерман и Джубрена (Гюбрена). Река Джерман води началото си от Седемте Рилски езера. От там тя тече в североизточна посока и западно от вр. Сикирица (1734 м) прави 90-градусов завой на северозапад, откъдето тече в дълбока, разломно-обусловена долина до гр. Сапарева баня. Река Джубрена извира от западните склонове на Белчинска планина и тече на северозапад, докато навлезе в Сапаревската котловина. В Горно поле двете реки текат на запад почти успоредно една на друга до гр. Дупница. Там в р. Джерман се вливат реките Отовица и Джубрена, след което тя проломява Джинджийския рид (754,5 м), тече на югозапад и край Бобошево се влива в р. Струма. Активното издигане по разломи на Рила и нейното подножие е причина речното легло на Джубрена да е изместено на север към южните склонове на Верила.

Верила е средно висока планина, чиято най-висока точка (връх Голям Дебелец, 1415 м), се намира в северната част на планината (извън границите на общината). По билните части на Верила, Белчинска планина и Рила минава част от вододела между водосборните басейни на реките Струма и Искър. На територията на общината попада част от вододела, който водосбора на р. Джерман (ляв приток

на Струма) от водосборите на левите притоци на р. Искър – реките Черни Искър (в горното ѝ течение – Прав Искър) и притока ѝ р. Лакатица. Част от Верила и Белчинска планина попадат в две от землищата на общината – тези на с. Сапарево и на гр. Сапарева баня.

Средните наклони на терена на територията на общината варират в доста широки граници, като най-малки са в Горно поле (0-5°) и в подножната ивица (5-10°), а най-големи (между 30 и 72°) – по склоновете на дълбоко всечените в Рила долини на реките Джерман, Скакавица, Валявица, Горица и др. Поради разломния им произход, планинските склонове, спускащи се към подножието на планината, също в отделни участъци са с големи наклони (20-40°). Значително по-ниски са стойностите на средните наклони във Верила и Белчинска планина (5-25°).

Наклон на терена

Геоложки строеж и полезни изкопаеми

В геолошко отношение територията на общината попада в рамките на т.нар. Вътрешни Балканиди. Скалните комплекси изграждат две главни тектонски структури – Рилския хорст и Джерманския грабен.

Рилският хорст определя куполовидния блоково-разломен характер на планина. Той представлява високо издигнат в резултат от гранитна интрузия блок от земната кора. Изграден е от магмени и метаморфни скали (главно гранити, гранитогнайси, гнайси и кристалинни шисти). Рилският хорст е разкъсан от сложна система концентрични и радиални разломи, имащи непосредствено изражение в стръмните стъпаловидни склонове със скални откоси, ориентираните по разломи дълбоко всечени речни долини и бликащите термоминерални извори (хипертермалния извор при Сапарева баня).

Джерманският грабен представлява потънал спрямо Рилския хорст земекорен блок, изпълнен с неогенски и кватернерни алувиални, речно-ледникови (флувиоглациални), пролувиални и делувиялни отложения. Главният източник на тези материали е Рилският блок, чието издигане било съпроводено от ускорени денудационни процеси (ерозия, екзарация, срутвания, свличания и др.). Потъването на Джерманския грабен (и съответно издигането на Рилския хорст) е станало по Клисурския разлом. Разломната линия е ориентирана по направление югозапад-североизток, а разломната повърхнина е наклонена на северозапад под ъгъл от 30 до 70°. Кватернерните речни наноси припокриват по-старите неогенски седименти и са акумулирани от реките Джерман, Джубрена и техните притоци. Тези материали са представени от пясъци, песъчливи глини, чакъли и валуни, с обща дебелина до 50 м. Пролувиалните отложения в наносните и поройните конуси и в участъците с речно-ледникови наслаги в подножието на Рила имат дебелина от 10 до 100 м. Делувиялните наслаги се състоят предимно от глинесто-песъчливи материали и са повсеместно разпространени в северните, източните и южните подножни части на котловината.

Територията на общината попада в зона с бурно тектонско развитие. В края на палеогена по-голямата част от геоложката структура на Рила се е намирала под

нивото на просторен воден басейн. По-късно, в началото на неогена (ранния миоцен), днешна Рила заедно със съдените ѝ територии представлявала обширна заравнена повърхнина (пенеплен), т.е. тогава Рила все още не е представлявала изразена в релефа планинска единица. В края на миоцена тази повърхнина започнала да се издига, като се разкъсала по разломи на отделни земекорни блокове, един от които е Рилският хорст. Вертикалното издигане на планината продължава и до днес със средна скорост 3-4 мм/год. Приема се, че от късния миоцен (преди повече от 6 млн.години) досега Рилският хорст се е издигнал спрямо дъното на Джерманския грабен с почти 3000 м. Индикации за съвременното потъване на Джерманския грабен са старите речни легла и плиткото ниво на подпочвените води в близост до долната граница на подножието и в тилните части на заливните тераси на реките Джерман и Джубрена. Продължаващите и днес активни движения на земната кора са причина за високата сеизмична активност на района. Според сеизмичното райониране на страната от 1997 г. територията на общината се включва в най-опасната сеизмична зона от 9^{-а} степен. Това трябва да се има предвид при проектирането и строителството на различни сгради и съоръжения в общината.

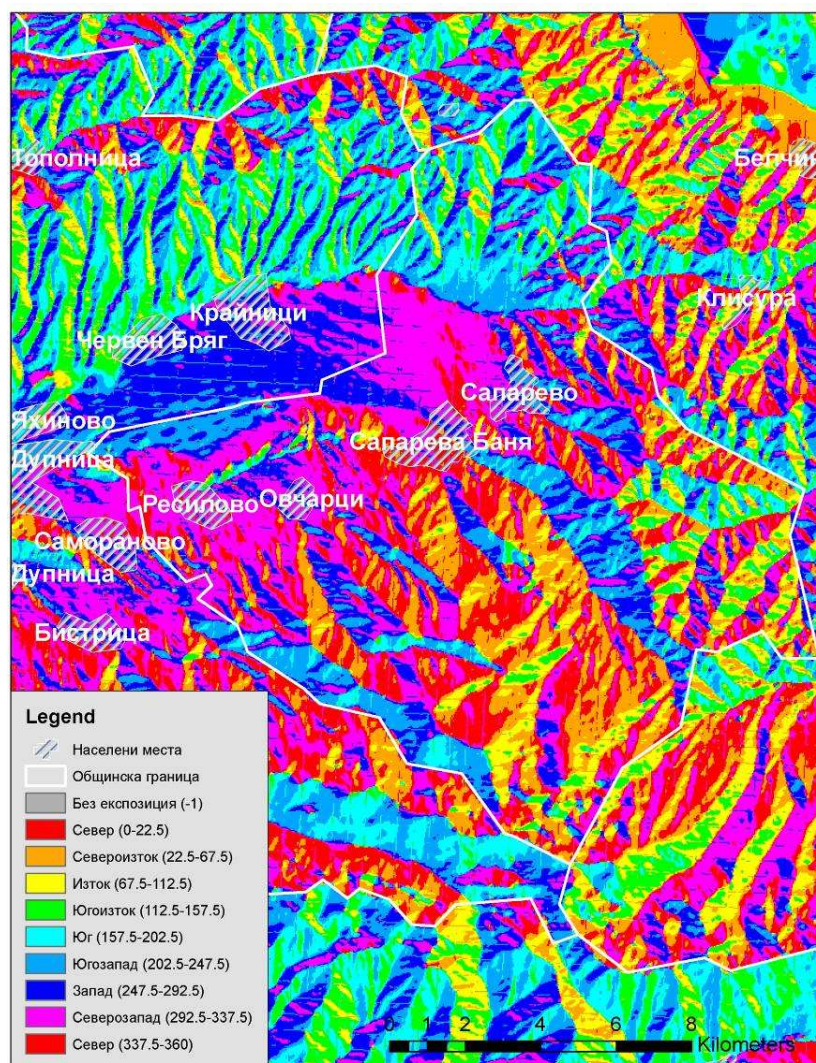
Рила е заледрявана неколкратно през плейстоцена, като днешният ѝ алпийски релеф е формиран през последното (Вюрмско) заледряване преди 10-12 000 години, когато ледниците са се спускали до около 2000 м надморска височина. Над тази височина съществуващите тогава ледници коренно променили заварения релеф, като образували целия комплекс от типични ледникови форми.

Община Сапарева баня е бедна на полезни изкопаеми – стопанско значение имат само пясъците и чакълите по терасите на Джерман и Джубрена за добив на инертни материали.

Климат

Климатът на територията на общината се определя от разположението ѝ в южната част на умерения климатичен пояс, но е силно повлиян от голямата денивелация в релефа и различната ориентация на склоновете спрямо нахлуващите въздушни маси. Тези особености релефа обуславят трансформацията

на въздушните маси и височинното зонироване на климатичните елементи. В рилската част от територията на общината като цяло преобладават наветрени склонове със северозападна и северна експозиция, но има и долинни склонове с югозападна и североизточна експозиция. С по-малък относителен дял са склоновете повърхнини с източна и южна експозиция, като това са предимно подветрени склонове. Значителна част от склоновете повърхнини във Верила и Белчинска планина са ориентирани на юг, а в Сапаревската котловина преобладават склонове със западна и северозападна експозиция.

Карта на експозициите

От подножието към високите била и върхове продължителността на слънчевото греене намалява, което е свързано предимно с увеличаването на облачността. Във височина температурите закономерно се понижават, а валежите нарастват, поради орографския ефект от увеличаването на надморската височина и преобладаващия въздушен пренос от запад, северозапад и север. Годишното количество на валежите във височина нараства почти двойно, като между отделни години съществуват значителни вариации в сумите на валежите и месечното им разпределение. Тези климатообразуващи фактори определят главните различия между климата в Сапаревската котловина и този в прилежащата ѝ планинска част.

По отношение на температурния режим климатът в *Сапаревската котловина* е умерено-континентален, със средногодишна температура около 10-11 °C и годишна температурна амплитуда 22-23 °C. Средната температура на най-студения месец е отрицателна (януари, -1,0 °C), а средната температура на най-топлия месец е относително висока (юли, 22 °C). Годишното количество на валежите е около 650 мм, но за разлика от температурните условия, те имат преходно-континентален режим, което личи от регистрирането на ясно изразени два максимума и два минимума в разпределението на валежите през годината. Двата валежни максимума са през май-юни и октомври-ноември, с изравнени месечни суми на валежите (около 70 мм). Двата валежни минимума се регистрират през февруари и август и също са с изравнени месечни суми на валежите (около 38 мм). Тези особености в климатичните елементи характеризират климата в извънпланинската част от територията на общината като умерено-континентален, с черти на преходно-континентален климат.

В *планинската част* от територията на общината средните януарски температури варират от -4 до -11 °C, а средните юлски – между 8 и 15 °C. В най-високите части средната годишна температура е отрицателна (-1,0 – -2,0 °C), а годишната температурна амплитуда е сравнително малка (около 16-18 °C). Отрицателните температури се задържат средно около 8-9 месеца, като през януари и февруари минималните температури могат да паднат и под -30 °C. През юни, юли и август средномесечната температура е около 10° C, като средна

денонощна температура над 15° С се регистрира през не повече от 5-10 дни месечно. В Рила продължителността на активния вегетационен период (периодът със средноденонощна температура ≥ 10 °С) е от 3 до 6 месеца в зависимост от надморската височина и експозицията на склоновете, като в хипсометричния пояс над 2000 м е само 3 месеца.

Средногодишното количество на валежите е около 1000-1200 мм, като над $\frac{3}{4}$ от това количество е от сняг. Решаващо значение за пространственото разпределение на валежите има не само надморската височина, но и изложението на склоновете спрямо нахлуващите влажни въздушни маси. Най-голямо е количеството на валежите по склоновете със северна, северозападна и западна експозиция. Валежният режим е умереноконтинентален, с добре изразен максимум през май-юни. Снежната покривка се задържа от 4 до 8 месеца през годината, като периодът с устойчивото ѝ задържане зависи от надморската височина и изложението на склоновете. Формирането на трайна снежна покривка обикновено започва през последната десетдневка на ноември или през първата десетдневка на декември. В среднопланинския пояс максималната дебелина на снежната покривка се регистрира през февруари, а в най-високите части – през март. Средната дебелината на снежната покривка варира в широки граници (от 20-30 до 200-220 см) в зависимост от изложението на склоновете, надморската височина и местните особености на релефа. Често явление са лавините, които се образуват обикновено при наклон на склоновете над 15°. Особено лавиноопасни са подветрените склонове, където се образуват дебели ледени козирки от сняг.

Във високопланинския пояс преобладават северозападните и западните ветрове с голяма средна скорост (3,5 - 7,5 м/сек). Средният брой на дните със силен вятър (със скорост над 14 м/сек) е 120-130 годишно, като се регистрират и случаи със скорост на вятъра 30-40 м/сек (над 100 км/час). В средно-планинския пояс средната месечна скорост на вятъра е 2,5-3,5 м/сек, а в ниско-планинската част – 1,5-2,5 м/сек. През студеното полугодие при нахлувания на въздушни маси от юг често явление са поривистите фьонове ветрове, предизвикващи краткотрайни затопляния и бързо снеготопене по северните склонове и подножие

на планината. Типични за планинската част са и местните планинско-долинни ветрове (т.нар. "планински бризи"), с характерната за тях периодична смяна на посоката през деня и нощта.

Агроклиматични ресурси

Агроклиматичните условия не са подходящи за развитие на интензивно земеделие и за отглеждането на разнообразни земеделски култури, тъй като по-голямата част от територията на общината е разположена в планинската климатична област на страната.

Най-благоприятни са агроклиматичните условия в *извънпланинската част* от територията на общината, където температурните суми за периода с активна вегетация (за периода със средноденонощна температура ≥ 10 °C) възлизат на 2700-2900 °C. Макар че по-голяма част от валежите падат през вегетационния период, балансът на атмосферното овлажнение за периода с максимално водопотребление на земеделските култури (VI-VIII) е отрицателен (от -100 до -200 мм). Есенно-зимният запас от почвена влага е относително малък, поради относително плитките почви и особеностите на терена. Ето защо балансът в атмосферното овлажнение става отрицателен още в началото на юли, което изисква напояване. Агроклиматичните условия в тази част на общината благоприятстват отглеждането на средно взискателни към температурните условия и невзискателни към условията на овлажнение зърнени, технически, овощни и фуражни култури. По отношение на по-влаголюбивите култури обаче водният дефицит трябва да бъде компенсиран с помощта на изкуствено напояване, като напоителните норми трябва да съответстват на стойностите на дефицита в баланса на атмосферното овлажнение. На практика това означава, че ефективното земеделско производство в общината е немислимо без изкуственото напояване, гарантиращо високи и устойчиви добиви от отглежданите култури.

В *планинската част* от територията на общината балансът на атмосферното овлажнение е положителен, но лимитиращ агроклиматичен фактор са температурните условия. В нископланинския пояс до 1000 м средната годишна температура е 8-9 °C, а температурната сума е около 2300-2500 °C, но със

значителни вариации в зависимост от местните условия на терена. Температурните условия са подходящи за картофи, лен, ливади и пасища. В среднопланинския пояс (до 1600-1800 м н.в.) годишното количество на валежите е 850-900 мм, като 450-500 мм падат през вегетационния период. Средната годишна температура е около 5 °C, а температурната сума за вегетационния период е около 1700-2000 °C, което е недостатъчно за развитието на земеделските култури, с изключение на картофите и ливадите и пасищата. Високопланинският пояс обхваща най-високите безлесни части на Рила с надморска височина над 1800 м. Този пояс, както и предишният, има непригодни агроклиматични условия за земеделско производство. Средната годишна температура е под 0 °C, а температурната сума за вегетационния период е около и под 1500 °C. Агроклиматичните условия са крайно неблагоприятни, поради което във високопланинските ливади и пасища се развиват непълноценни тревни видове с преобладаване на *Nardus stricta*, което силно намалява хранителната стойност на естествените фуражи.

Водни ресурси

Рила е "най-водната" планина в България, поради което община Сапарева баня разполага със значителни водни ресурси. Те са представени от подземни води (грунтови, пукнатинни и термоминерални) и от повърхностни води (пълноводни реки и планински езера). В общината има и два микроязовира за напояване, които не се използват пълноценно, поради занемарените мелиоративни съоръжения.

Грунтовите води са съсредоточени предимно в алувиалните отложения и наносните конуси в подножието на Рила. Сумарният модул на естествения подземен отток в Джерманската котловина се оценява на 2,9 л/сек/км². Особено водообилни са наносните конуси, сред които има низходящи извори с дебит до 2-4 л/сек, подхранвани от речните и пукнатинните води от планинските склонове. Водите в речните тераси и в периферията на конусите са плитко разположени (0-2 м), като на места причиняват замочуряване на терена и лесно се замърсяват от антропогенната дейност. Най-малко водоносни са делувиално-пролувиалните

глинесто-песъчливи материали в северната периферия на котловината. Общата площ на водоносните алувиални отложения и наносни конуси в Джерманската котловина възлиза на 83 км². Естествените ресурси на грунтовите води в тях се оценяват на 230-250 л/сек, от които около 1/3 попадат в границите на общината. В зависимост от климатичните условия през отделни години това количество варира от 20-50 л/сек (през сухите години) до 520-720 л/сек (през влажните години). В Джерманската котловина експлоатационните ресурси от грунтови води с малка обезпеченост (75%) са от порядъка на 180-200 л/сек. По състав водите в речните наноси са предимно хидрокарбонатни, калциеви с ниска минерализация (от 0,15 до 0,25 г/л). В отделни участъци е повишено съдържанието на сулфати, хлориди, натрий, магнезий, а около термалното находище и селищата минерализацията на грунтовите води е малко по-висока.

Находището на най-горещите термоминерални води при гр. Сапарева баня има инфилтрационно подхранване с пукнатинни води от рилския кристалинен масив. Част от водите му фонтанират във вид на естествен гейзер, който е единствен на Балканите и представлява голяма туристическа атракция. Гейзерът изхвърля на всеки 20 сек 18-метров фонтан от прегрята до 103 °С термоминерална вода. Общият дебит на термалните извори в находището се оценява на около 17 л/сек, с температура на водата от 35 до 98 °С. Водите са SO₄ - HCO₃ (HCO₃ - SO₄) – Na, алкални, азотни, с минерализация от 0,5 до 1 г/л. Гейзерът и паркът около него са благоустроени през 1957 г., от когато водите му се използват за отопление на обществени сгради и оранжерии. Балнеолечебният център, който е развит на базата на хидротермалното находище, функционира над половин век, като се специализира в лечението на болести на дихателната система, нервната, двигателната и сърдечно-съдовата системи, психични и неврологични заболявания и др.

За търсене, проучване и каптиране на минералните води около термалните извори в Сапарева баня, както и в цялата Джерманска котловина се прокарани множество сондажи, но не бяха разкрити очакваните допълнителни количества от студени и термоминерални води. Сондажите потвърдиха липсата на практически

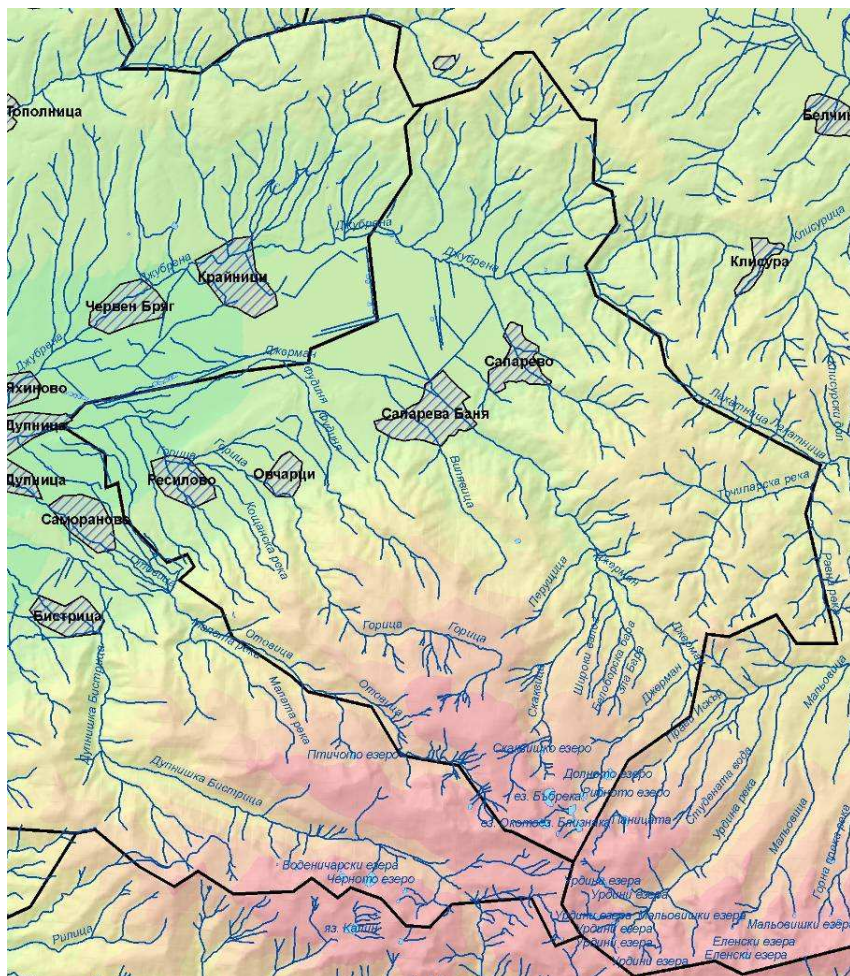
използваеми водни количества в неогенските седиментии и в гнайсовата подложка на Джерманския грабен.

Потенциалът на наличните ресурси от термоминерални води в общината все още не е усвоен пълноценно. Перспективите са свързани с модернизирането на съществуващите и изграждането на нови лечебни и спортни центрове и бази за отдих, с по-широкото използване на горещите води за битово отопление и за оранжерийно производство, а така също и за производство на електроенергия от геотермална централа, за което има идеен проект.

Рилската част от територията на общината е богата на подземни пукнатинни води, което се дължи на дълбоко разчленения релеф, гъстотата на речно-долинната мрежа, големите валежни количества, високият коефициент на инфилтрация на валежите, неголямото изпарение, продължителното снеготопене и наличието на циркусни езера и торфени покривки по високите била. В гранитите, гранитогнайсите, гнайсите и кристалинните шисти се формират студени води с активна циркулация, а в дълбоките зони по разломите са открити находища на термоминерални води. Пукнатинните води се дренират от множество извори с дебита до 15-20 л/сек, които дават начало на пълноводните реки и потоци. Пукнатинните води са с най-малка минерализация във високопланинската част (0,05-0,2 г/л), като минерализацията в средно- и нископланинския пояс е малко по-голяма (0,3-0,5 г/л). По химичен състав пукнатинните води са предимно хидрокарбонатни, сулфатни, натриеви, калциеви. Изворните води във високите дялове на планината се отличават с ниска температура дори през лятото, когато са измервани температури от порядъка на 1-2 °С (преохладени води).

Речната мрежа на територията на общината принадлежи основно към водосборния басейн на р. Струма, като само в източната периферия на общината речната мрежа е представена от началните притоци на реките Лакатица и Прав Искър (леви притоци на Черни Искър). Басейнът на Струма е част от Западно-беломорския хидроложки район, като интегрираното управление на водните ресурси в общината се администрира от Басейновата дирекция в Благоевград и РИОСВ-Кюстендил. Поради особеностите на климата и голямата денивелация в

релефа, в отточния режим на реките в общината се наблюдава ясно изразена пълноводна фаза през пролетта и в началото на лятото, което е свързано със снеготопенето и с валежния максимум през май-юни. През пълноводната фаза се оттичат над 70-80 % от годишния отток, като чести явления са речните разливания и наводненията. Това налага прилагането на комплекс от хидротехнически мероприятия с цел регулиране на речния отток и предотвратяване на опасностите от високите вълни. Главната събирателна и отводнителна артерия е р. Джерман, чийто естествен режим на речния отток беше променен с изграждането на събирателната деривация Джерман-Скакавица. До хидрометричната станция при гр. Дупница общата площ на водосборния басейн на р. Джерман възлиза на 396 км², като средният модул на оттока на реката е 6,3 л/сек/км². Модулът на оттока се увеличава закономерно от Горно поле към високопланинските части на Рила, което е свързано преди всичко с изменението на relieфа и климатичните условия в същата посока. По данни от хидрометричната станция в Дупница средногодишното водно количество в реката, представено чрез секунден отток възлиза на 3,3 м³/сек, а чрез водния обем – на 104 млн.м³. Тези водни количества с различна обезпеченост от 75%, 90% и 95% са съответно за секундния отток – 2,5 м³/сек, 1,9 м³/сек и 1,2 м³/сек, а за водния обем – 78 млн.м³, 61 млн.м³ и 38 млн.м³.

Хидрографска мрежа

Водите на рилските извори, реки и потоци са безценен ресурс за питейно-битовото водоснабдяване на селищата и туристическите обекти в общината, а хидротермалните ресурси се ползват за балнеолечение и отопление. Водоснабдяването на селищата в общината се осъществява главно чрез каптажи на изворни води и водохващания в горните течения на реките. Средногодишното потребление на питейна вода, доставяна за селищата в общината от "ВиК" ЕООД Дупница, възлиза на около 27-30 млн. куб.м, като над 60 % от това количество е от подземни водоизточници. Около 70 % от подаваните количества са за гр. Сапарева баня и с. Сапарево, които са най-големите населените места в общината.

Поливните площи на територията на общината се включват в Напоителна система "Дупница", която използва като основни водоизточници реките Джерман и Отовица. Площите между р. Джерман и р. Джубрена в Горно поле се напояват от Гюргевски канал, чието начало е водохващане на р. Джерман над гр. Сапарева баня. Площите южно от р. Джерман се напояват чрез каналите "Марков камък", с водохващане на р. Отовица, "Подински" и "Брего с водохващания на р. Дупнишка Бистрица (извън границите на общината). В землищата на гр. Сапарева баня и с. Сапарево се намират два микроязовира, които се подхранват с води от р. Джубрена. Водите им не се използват за напояване след унищожаването на масивите от ябълкови насаждения. Хидротехническите съоръжения на територията на общината, както и в цялата НС Дупница, са занемарени и в голямата си част разграбени. Една от причините за това е упадъкът на овощарството в района, което е било главен потребител на води за напояване в близкото минало. Възстановяването на напоителните съоръжения и на овощарството в района ще даде допълнителен тласък за местното икономическо развитие в общината.

Седемте Рилски езера и ез. Паничище имат важно туристическо значение и са едни от най-често посещаваните туристически обекти в тази част на Рила. Групата на Седемте Рилски езера включва езерата Сълзата, Окото, Бъбрека, Близнака, Трилистника, Рибното и Долното и е най-често посещаваната от туристи езерна група в страната. Езерата са разположени във вертикален диапазон от 500 м, като най-високо е езерото Сълзата, а най-ниско – Долното езеро, от което води началото си р. Джерман. Средната дълбочина на езерата е 17,8 м, като най-дълбоко е ез. Окото. Най-голямо по площ е ез. Близнака, а най-малко – ез. Сълзата.

Седемте Рилски езера

Езеро	Надморска височина, м	Площ, ха	Дълбочина, м
Сълзата	2 535	0,7	4,5
Окото	2 440	6,8	37,5
Бъбрека	2 282	8,5	28,0
Близнака	2 243	9,1	27,5
Трилистника	2 216	2,6	6,5
Рибно	2 184	3,5	2,5
Долното	2 095	5,9	11,0

Съчетанието от високо високопланински езера, планински потоци, водопади, термоминерални води, скални феномени, алпийски ливади, вековни гори и кристално чист въздух, е изключително сравнително предимство на общината и ценен туристически ресурс за местното икономическо развитие. Ето защо първостепенна задача е рационалното използване и опазване на природата в общината, включително и на нейното водно богатство. Интегралното управление на водните ресурси трябва да отговаря на екологичните изисквания и да удовлетворява социалните нужди на населението. Това означава, че участието на местното население в процеса на вземане на решения при оценката и реализацията на проекти, отнасящи се до усвояването на местните природни ресурси (включително и на водните ресурси) е задължително, за да се избегнат конфликти, като тези при строителството на деривацията Джерман-Скакавица. Поради големите загуби на питейни води в износените водоснабдителни мрежи и практиката да се ползват питейни води за промишлени цели, се обем мислят инвестициите за изграждането на нови водоснабдителни обекти, още повече че се нанасят и значителни вреди върху състоянието на околната среда. С изграждането на нови водоснабдителни обекти значително ще се увеличи цената на подаваната питейна вода, тъй като ВиК няма интерес от намаляване на загубите във водопроводната мрежа, защото в цената на водата се калкулират всички загуби и стойността на ремонтните работи по отстраняване на аварията. Жителите трябва да плащат за изграждането на новите водохващания и за пречистването и доставянето на допълнителни обеми питейни води, което е по-скъпо от подмяната

на тръбопроводната мрежа. Така че, без модернизиране на водоснабдителните мрежи, загубите на вода ще растат, а в цената на водата за населението се ще калкулират всички загуби и разходите за изграждане на нови водоснабдителни обекти.

Почви

Основните фактори за почвеното разнообразие на територията на общината са вида на почвообразуващите материали, надморската височина, разчленението на релефа, хидроклиматичните условия, типа и разпространението на растителната покривка, а също така и антропогенната дейност. В почвено-географско отношение почвите в община Сапарева баня спадат към две големи почвено-географски области – Южнобългарската ксеротермална област (почвите в Сапаревската котловина) и Планинската област (почвите в Рила, Верила и Белчинска планина). В Сапаревската котловина от зоналните почвени типове преобладават канелените горски почви, които са представени предимно от плитки излужени канелени горски почви (в северната и източната периферия на общината, а също и във вид на самостоятелно петно в подножието на Рила на землищата на селата Ресилово и Овчарци) и в по-малка степен от ерозиранни канелени горски почви (по ниските склонове на Рила). По-голяма площ в Сапаревската котловина заемат аazonалните почви – алувиални и алувиално-ливадни, кисели, песъкливи и песъкливо-глинести (по терасите на Джерман и Джубрена), а също и делувиялните и делувиялно-ливадните почви, които са предимно кисели, с песъклив и песъкливо-глинест механичен състав (в подножието на Рилските склонове). В планинската част от територията на общината преобладават кафявите горски, тъмноцветните и планинско ливадните почви, но тяхното разпространение и свойствата им силно варират в зависимост от особеностите на релефа, местните хидроклиматични условия и вида на растителната покривка. В прилежащата част от Рила най-широко разпространение имат плитките кафяви горски (кисели до неутрални), плитките тъмнокафяви и тъмноцветни почви, а в алпийския пояс – плитките планинско-ливадни и алфехумусни почви. В обезлесените терени с по-големи наклони, поради

интензивните ерозионни процеси почвената покрива е представена във вид на фрагментарни почвени ареали с плитки каменисти (скелетни) почви, като на места тя напълно отсъства и на повърхността се разкриват почвообразуващи материали и голи скали.

Земеползване

Площта на територията на общината възлиза на 180 921 дка³, която по видове собственост се разпределя по следния начин:

- Държавна – 126 387 дка (69,86 %)
- Общинска – 6 972 дка (3,85 %)
- Частна – 41 121 дка (22,73 %)
- Друга – 6 441 дка (3,56 %)

Над половината от територията на общината е заета с гори (97 093 дка), като площта горския фонд възлиза на 94 648 дка или 52,3 % от територията на общината. От горския фонд на общината в границите на НП "Рила" (Парков участък Дупница) се включват 22 987 дка, което представлява 24,3 % от горския фонд на общината и 53,3 % от горския фонд в парковия участък. Земите от общината с високопланински ливади и пасища попадат в границите на парка и заемат площ от 13 840 дка, което представлява 30,5 % от високопланинските ливади и пасища в парковия участък. Около ¼ от горите в общината са представени от смесени широколистни гори в предпланинския пояс, а останалата част са смесени широколисто-иглолистни и иглолистни гори в планинската част от територията на общината.

Общата площ на земеделските земи в общината възлиза на 73 049 дка или 40,4 % от територията на общината. Около 48 % от тях са обработваеми земи, в които се включват и 7 300 дка поливни земи. Общата площ на земеделския фонд (ССФ) в общината е 78 846 дка (43,6 %) от територията на общината, като 7,4 % от него не се използват за земеделски цели.

Останалата част от територията на общината (около 10 хил. дка) е заета с населени места, техническа инфраструктура, водни течения и водни площи и др.

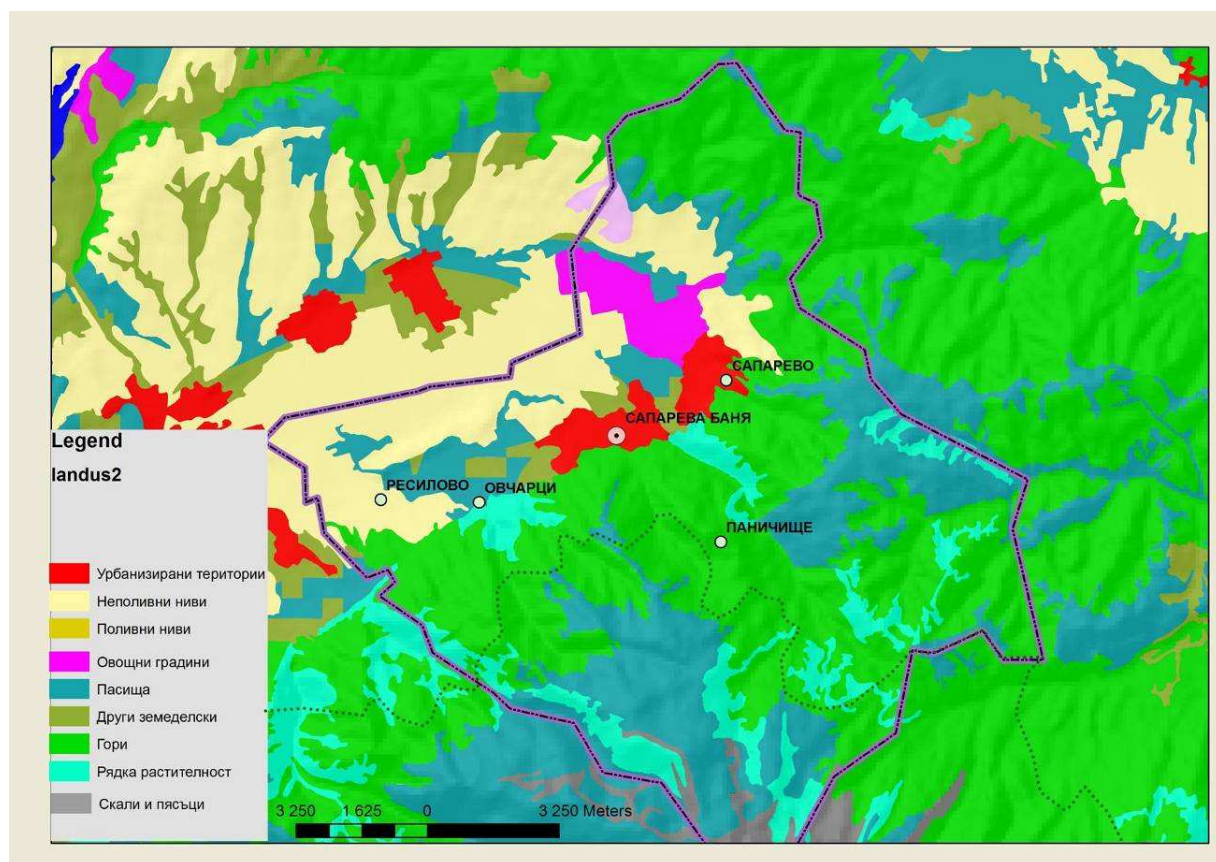
³ Източник: Национален център по кадастър ЕООД

Баланс на територията по фондове територия (дка)

Райони за планиране, области и общини	Общо	Територия по фондове											
		Земеделски (ССФ)		Горски (ГФ)		Населени места и други урбанизирани територии (ФНМ)		Водни течения и водни площи		За добив на полезни изкопаеми		За транспорт	
		площ	(%)	площ	(%)	площ	(%)	площ	(%)	площ	(%)	площ	(%)
България	111 001 902	65 185 406	58,7	37 256 787	33,6	5 535 290	5,0	1 990 322	1,8	330 566	0,3	703 531	0,6
Югозападен	203 06 441	9 332 441	46,0	9 583 314	47,2	987 164	4,9	206 831	1,0	77 786	0,4	118 905	0,6
Кюстендил	3 051 517	1 561 844	51,2	1 329 562	43,6	104 493	3,4	29 507	1,0	10 928	0,4	15 183	0,5
Сапарева баня	180 921	78 846	43,6	94 648	52,3	5 706	3,2	991	0,5	0	0,0	730	0,4

Баланс на територията по вид територия (дка)

Страна, район за планиране, области и общини	Общо	Територия по вид							
		Земеделска			Горска	Населени места и други урбанизирани територии	Водни течения и водни площи	За добив на полезни изкопаеми	За транспорт и инфраструктура
		Общо	в т.ч.: обработваема площ	от нея: поливна площ					
България	111 001 902	63 764 817	49 769 279	7 453 548	37 157 538	4 603 416	2 010 385	2 710 867	754 879
Югозападен	20 306 441	8 698 653	5 269 358	831 719	9 605 855	948 237	207 980	727 016	118 700
Кюстендил	3 051 517	1 501 276	825 467	163 020	1 273 250	105 445	29 507	126 856	15 183
Сапарева баня	180 921	73 049	34 677	7 300	97 093	5 811	991	3 247	730

Карта на земеползването в община Сапарева баня

Агроекологичен потенциал

Според агроекологичното райониране на страната територията на община Сапарева баня включва части от четири агроекологични района⁴, които силно се различават по своя агроекологичен потенциал.

В Сапаревския агроекологичен район попада западната половина на Сапаревската котловина и прилежащите ниски склонове и подножие на Рила до около 800 м н.в. В почвената покривка преобладават ерозирани канелени горски почви, които имат малка мощност на хоризонтите, лек и скелетен механичен състав, с ниско хумусно съдържание. Общите продуктивни възможности на земите се характеризират със среден агрономически бонитетен бал 52, което ги причислява към бонитетната група "средни земи". Най-подходящи са за пшеница,

⁴ Източник: Агенция по почвените ресурси към Министерството на земеделието и горите

пасища и ливади, ябълки, царевица, тютюн и люцерна с бонитет в интервала 59-41 бала (т.е. в групата на "средни земи"). Агроекологичните условия са по-малко подходящи за отглеждане на картофи (37 бала) и соя (32 бала), за които култури земите попадат в групата на "лошите земи".

Във Верилско-Белчинския агроекологичен район попада източната част на Сапаревската котловина и прилежащите ѝ планински части от Верила и Белчинска планина. Най-разпространени в района са кафявите горски почви, а в подножието на планинските склонове, върху делувиалните материали и наносните конуси има значителни площи с делувиални и делувиално-ливадни почви. Те се характеризират със средномощен хумусен хоризонт (50 см), дълбочина на почвения профил до 120 см, лек каменист механичен състав (12-14 % физична глина), липса на текстурна диференциация, ниско съдържание на хумус (1-2 %), слабо кисела до слабо алкална реакция (pH в H₂O 6,5-7,5). Във вид на отделни петна са разпространени и плитки излужени канелени горски почви и неразвити почви. Общите продуктивни възможности на земите в района се характеризират със среден агрономически бонитет от 43 бала, което ги причислява към групата на "средните земи", но по отделни култури балът варира в значителни граници - от 3 бала за соята ("непригодни земи") до 65-69 бала за картофите ("добри земи").

В Рилския ниско- и среднопланински агроекологичен район се включват територии с надморска височина от 800 до 2000 м н.в. В почвената покривка най-голямо е участието на кафявите горски почви, които са отличават с относително мощен и тъмно оцветен хумусен хоризонт (20-60 см). Земите в този район се характеризират със среден (агрономически) бал 52, т.е. попадат в бонитетната група на "средните земи", но това се отнася само до териториите с надморска височина от 700-800 до 900-1000 м, където агроклиматичните условия позволяват тяхното отглеждане. Земите извън горските територии са непригодни за земеделско използване, освен за картофи, пасища и ливади. В най-ниските части агроекологичните условия са подходящи за картофи и пшеница с бонитет 71 и 60 бала (т.е. попадат в групата на "добрите земи"). По-малка е пригодността на екологичните условия за пасища и ливади, тютюн, трайни насаждения и др.

(бонитетът на земите за тези култури е в интервала от 52 до 41 бала, което означава, че те се включват в групата "средните земи"). По отношение на царевицата, слънчогледа и люцерната бонитетът на земите е много нисък (попадат в групата на "лошите земи"), а за соя – попадат в групата на "непригодните земи"). Като цяло оценките на земите за отделните култури варират чувствително, което се дължи на различията в надморската височина, изложението на склоновете, микроклиматичните условия, характера на почвената покривка, която е засегната в различна степен от ерозия.

Във Рилския високопланински агроекологичен район попадат най-високите части от територията на общината. Почвите са представени предимно от планинско-ливадни зачимени, а също и торфенисти почви. Почвеният им профил е плитък (30-60 см), механичният състав – каменист (т.нар. "скелетни почви"), а почвената реакция е кисела (pH в H₂O е от 4,4 до 5,4). Агроекологичните условия на района са непригодни за развитие на земеделско производство. Продуктивните възможности на района за пасища и ливади са лоши с бонитет 26 бала, а средният агрономически бал на земите в района достига символичната стойност от 2 бала.

Като цяло най-висок агроекологичен потенциал имат земите, попадащи в Сапаревския агроекологичен район, където условията са подходящи за специализация в производството на пшеница, овес, ечемик, тютюн, а също и за отглеждане на зеленчукови култури и трайни насаждения (овощни градини и лозя). В останалите агроекологични райони, поради планинския релеф и свързаните с него почвено-климатични условия, агроекологичните условия са подходящи предимно за картофопроизводство, за пасища и ливади.

Бонитетна оценка на земите в община Сапарева баня по агроекологични райони

Култура \ Район	Сапаревски	Верилско-Белчински		Рилски (ниско- и среднопланински)		Рилски (високопланински)
	Пригодност (0-100)	Пригодност (0-100)		Пригодност (0-100)		Пригодност (0-100)
		≤1000 метра	>1000 метра	≤1000 метра	>1000 метра	
пшеница	59	48	0	60	0	0
царевица	42	28	0	39	0	0
Соя	33	3	0	5	0	0
слънчоглед	32	29	0	35	0	0
зах. цвекло	43	34	0	47	0	0
ориент. тютюн	42	26	0	46	0	0
картофи	37	69	69	71	71	0
люцерна	41	27	0	30	0	0
пасища и ливади	58	65	65	52	52	26
ябълки	47	35	0	41	0	0
Лозя	57	30	0	48	0	0

1.2.2. Екологична ситуация

Събирането и анализирането на актуална информация за екологичната обстановка в община Сапарева баня е затруднено, поради липсата на ефективно-действаща система за мониторинг. Единични измервания се извършват само на определени компоненти на околната среда по графици на РИОСВ-Кюстендил и във връзка с някои инцидентни замърсявания. Данните за генерираните количества ТБО са приблизителни, липсват конкретни данни от замервания на замърсени почви, а така също за доказано шумово и радиационно замърсяване на околната среда в общината.

Въпреки недостатъчната екологична информация, липсата на големи промишлени предприятия на територията на общината дава основание да се допусне, че тя се отличава с относително чиста и съхранена природна среда. Това, наред с наличието на атрактивни туристически обекти, е важна предпоставка тя да бъде притегателен туристически център. Като се имат предвид намеренията на общината за приоритетно развитие на туристическия сектор, една от главните задачи пред местното развитие трябва да бъде опазването на околната среда и рационалното използване на природните ресурси.

Основни замърсители на околната среда на територията на общината са няколко производствени предприятия, свързани преди всичко шивашката,

хранително-вкусовата и дървопреработвателната промишленост, автомобилният транспорт, бензиностанциите, бита и животновъдните ферми. Горивните инсталации в бита, производствените предприятия и обществените сгради са източник на замърсяване на въздуха с въглеродни окис, въглероден двуокис, серен двуокис, метан, прах и др. Емисиите на вредни вещества в атмосферата общо и от различни източници (индустриални горивни и производствени процеси, транспорта, бита, селското стопанство и др.) в община Сапарева баня⁵ са както следва:

ОБЩО КОЛИЧЕСТВО НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА (ТОНА)

Населено място	Серни окиси	Азотни окиси	Немет. летливи орг.съед.	Метан	Въглероден окис	Въглероден двуокис	Двуазотен окис	Амоняк	Диоксини и Фурани (gr)	Полицикл. аромат. въглев.	Полихлорни бифенили (kg)	Сажиди
гр. Сапарева баня	29,374	56,389	146,026	86,361	359,205	9518,773	16,071	24,546	0,038	0,039	0,095	2,634
с. Овчарци	8,569	16,907	43,947	25,988	108,099	2819,694	4,828	7,387	0,011	0,012	0,029	0,793
с. Ресилово	9,514	18,772	48,797	28,856	120,028	3130,848	5,360	8,203	0,012	0,013	0,032	0,880
с. Сапарево	10,916	21,539	55,988	33,108	137,716	3592,213	6,150	9,411	0,014	0,015	0,036	1,010

ЕМИСИИ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА ОТ ГОРИВНИ И ПРОИЗВОДСТВЕНИ ПРОЦЕСИ ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА (ТОНА)

Населено място	Серни окиси	Азотни окиси	Немет. летливи орг.съед.	Метан	Въглероден окис	Въглероден двуокис	Двуазотен окис	Кадмий	Олово	Диоксини и Фурани (gr)
гр. Сапарева баня	0,9031	0,2135	0,0032	0,010	0,0256	149,8343	0,0299	0,0001	0,0001	0,0009

ЕМИСИИ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА ОТ ДРУГИ ИЗТОЧНИЦИ (ТРАНСПОРТ, БИТ, ОТПАДЪЦИ, СЕЛСКО СТОП. И ПРИРОДА) ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА (ТОНА)

Населено място	Серни окиси	Азотни окиси	Немет. летливи орг.съед.	Метан	Въгл. окис	Въгл. дв.	Двуаз. ок.	Амоняк	Диоксини и Фурани (gr)	Полицикл. аромат. въглев.	Полихлорни бифенили (kg)	Сажиди-образувани
гр. Сапарева баня	28,470	56,175	146,022	86,351	359,179	9368,939	16,041	24,546	0,037	0,039	0,095	2,634
с. Овчарци	8,569	16,907	43,947	25,988	108,099	2819,694	4,828	7,387	0,011	0,012	0,029	0,793
с. Ресилово	9,514	18,772	48,797	28,856	120,028	3130,848	5,360	8,203	0,012	0,013	0,032	0,880
с. Сапарево	10,916	21,539	55,988	33,108	137,716	3592,213	6,150	9,411	0,014	0,015	0,036	1,010

⁵ По данни от НСИ за 2003 г.

Тези данни показват, че община Сапарева баня спада към общините в областта с относително добри характеристики на качеството на атмосферния въздух, което се дължи на липсата на големи предприятия, които трайно да замърсяват въздушния басейн. Перспективното развитие на общината е свързано с развитието на екологични производства и туризъм, което налага да се реши проблемът с газифицирането на селищата в общината и курорта Паничище от наблизо минаващия газопровод. Това не само ще има икономически, но и екологичен ефект, тъй като значително ще се намалят емисиите на вредни вещества в атмосферата.

Водите в община Сапарева баня се замърсяват главно от частично изградената селищна канализационна мрежа в гр. Сапарева баня и с. Сапарево със замърсители, характерни за битово-фекални води. Няколко предприятия в гр. Сапарева баня също използват септични или бетонирани ями за заустване на битово-фекални води:

- СБР "Банкя" АД, гр.Сапарева баня (МЗ-Санитарно-курортен комплекс) – почивна станция (септична яма);
- "Сибимод" ООД, гр.Сапарева баня – шивашки цех (септична яма);
- ЕТ "Мидима – Д", гр.Сапарева баня – шивашки цех (септична яма);
- "Мура" ООД, гр.Сапарева баня – дърводелски цех (бетонирана яма);
- ЕТ "Валентин Мандев", гр.Сапарева баня – дърводелски цех (бетонирана яма);
- Мелница, гр.Сапарева баня – мелничарски услуги (септична яма).

Липсата на ПСОВ и заустването на отпадните битови води в селата без изградена канализационна система води до влошаване на качествените характеристики на речните и грунтовете води. Опазването на подземните и повърхностните води в общината от замърсяване налага предприемането на ефикасни мерки за изграждане на проектираната ПСОВ от гр. Сапарева баня, с. Сапарево и курорта Паничище, изграждане на канализационни системи на населените места в общината, в които за целта се използват поповни (септични) ями, а също така да се ликвидират нерегламентирани сметища. Тъй като в

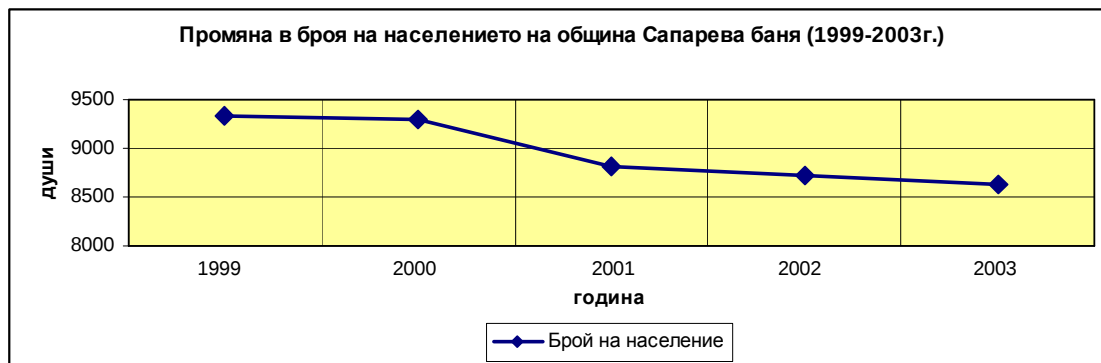
близка перспектива не се предвижда изграждане на ГПСОВ, необходимо е да се модернизира ПСОВ-Джерман гр. Дупница, за да може тя да поеме чрез довеждащ колектор отпадните води.

Потенциални източници на замърсяване на почвите в общината са използваните в земеделието агрохимически средства (торове и средства за растителна защита), депата за твърди битови и производствени отпадъци, а също така и складираните за съхранение, негодни за употреба пестициди и други химически средства за растителна защита. Целостта на почвената покривка е нарушена от строителството и от нерегламентираните депа за ТБО, което налага предприемането на мерки за рекултивиране на нарушените територии. В бъдеще за депониране ще бъде използвано регионалното депо, което ще бъде изградено в Кочериново, а местните депа ще бъдат закрити, санирани и рекултивирани. Макар че въвеждането на организирано сметосъбиране и сметоизвозване, обхващащо 100 % от населението в общината, поставя пред финансови затруднения общинските власти, следва да се предприемат мерки за закриването на съществуващите депа, включително и на общинското депо в м. Люти дол, тъй като те не отговарят на съвременните изисквания за управление на ТБО. Настоящото депо се намира в земи от земеделския фонд и е в непосредствена близост до гр. Сапарева баня и р. Джерман. В общината не е въведена система за разделно събиране на отпадъците, липсват и предприятия за преработка на вторични суровини. Тъй като проблемът за управлението на отпадъците в общината е един от критичните, необходимо е да се разработи и реализира "Програма за управление на отпадъците" и "План за действие" към нея, като стратегическите документи трябва да отчитат и последиците от евентуалното реализиране на проекта на ски центъра. Чрез финансиране по европейски програми в общината могат да се реализират проекти за фамилно компостиране на растителни и животински отпадъци в домакинствата, в които да бъдат включени и 4-те населени места в общината.

1.2.3. Демографска ситуация

Според данните от 2003г. община Сапарева баня има население 8630 души, от които 49,94 % са жени. От 1989г. то намалява в резултат на емиграциите и отрицателния естествен прираст. Това е една от причините за намаляването на човешките ресурси на община Сапарева баня както в количествено, така и в качествено отношение.

За периода 1999-2003г. броят на населението на общината намалява. Това е характерно и за областта и страната. Намаляването на населението в община Сапарева баня е основен неблагоприятен фактор за бъдещото развитие на общината. Това ще доведе до ограничаването на работната сила и възпроизводствения потенциал. За общината е характерно и по-бързия темп на намаляване на населението за периода 1965-2003 г.

Общината е класифицирана като селска. Общината включва 1 град и 4 села. Жителите на град Сапарева баня са 4313 или 49,98 % от населението на общината. В селата живеят 4317 души или 50,02%. Тези стойности са над средните за страната (30.3 %). Три от селата са с население над 1000 души и едно е с население под 200 жители - Паничище (5 жители).

Населено място	Общо	Мъже	Жени
Община Сапарева баня	8630	4321	4309
с. Овчарци	1291	657	634
Паничище	5	2	3
с. Ресилово	1394	700	694
гр. Сапарева баня	4313	2158	2155
с. Сапарево	1627	804	823

Брой жители	Селища	Население %
Под 200	1	0.06
200-499	-	
500-999	-	
Над 1000	4	99.94

Естествено възпроизводство

През последните години изселванията от общината към други региони на страната и извън нея доведоха до значително влошаване на демографските структури, а чрез тях и до проблеми в естественото възпроизводство на населението. Това личи от тенденциите в динамиката на основните демографски процеси – брачност, разводимост, раждаемост и смъртност. Семейното положение е един от съществените социални признаци и оказва влияние върху демографските процеси. През последните години нивото на брачност е спаднало значително (вж. приложената таблица), поради застаряването на населението и отказа от сключване на бракове при сегашните социално-икономически условия в община Сапарева баня. Също така от една страна част от браковете се отлагат във времето, а от друга голям брой партньори предпочетат да живеят без официално регистриран брак. С най-висок коефициент на брачност се отличава град Сапарева баня (5.6 ‰), следван от с. Ресилово (2.9 ‰), с. Овчарци (2.3 ‰) и с. Сапарево (1.8 ‰). Това се дължи както на етно-културния облик и семейните традиции на населението в тях, така и на малкият брой на население им, което води до високи стойности на демографските показатели при малък брой на демографските събития.

За разлика от брачността, стойностите на разводимостта в общината нараснаха значително през изследвания период и достигнаха 1.3 ‰. Това може да се приеме като отражение на влошените социално-икономически условия в общината след 1989 г. Независимо то факта, че относителния дял на хората които се развеждат е все още малък, тази тенденция е неблагоприятна от гледна точка на раждаемостта, тъй като по традиция в региона съществува тясна връзка между брачност, разводимост и раждаемост. Въпреки това коефициента е по-нисък от средния за страната (1.5 ‰), Югозападния район за планиране (1.9 ‰) и областта (2.0 ‰). С най-висок коефициент на разводимост е град Сапарева баня (1.6 ‰), следван от с. Сапарево (1.2 ‰), с. Овчарци (0.8 ‰) и с. Ресилово (0.7 ‰). През 2003г. в с. Паничище няма сключени бракове и бракоразводи.

Населено място	Коефициент на брачност ‰	Коефициент на разводимост ‰
с. Овчарци	2.3	0.8
с. Паничище	-	-
с. Ресилово	2.9	0.7
гр. Сапарева баня	5.6	1.6
с. Сапарево	1.8	1.2

Наред с негативните тенденции в динамиката на брачността и разводимостта, през последните години има трайна тенденция към намаляване на раждаемостта в община Сапарева баня. Коефициента на раждаемост (7.2 ‰) е по-нисък в сравнение с този на страната (8.6 ‰), Югозападния район за планиране (8.7 ‰) и областта (7.8 ‰). На територията на общината през 2003г. има живородени – 62 (от които 34 момчета и 28 момичета). С най-висок коефициент на раждаемост е град Сапарева баня (9.3 ‰), следван от с. Ресилово (6.5 ‰), с. Овчарци (5.4 ‰) и с. Сапарево (3.7 ‰). Наблюдава се и извънбрачна раждаемост, която е резултат от т.нар. „свободни брачни съюзи”

Поради застаряването на населението и влошаването на здравето обслужване, през последните години се отбелязва трайна тенденция към поддържане на високи стойности на смъртността в общината. Коефициента на

смъртност (18.3 ‰) е по-висок от средния за страната (14.3 ‰), Югозападния район за планиране (13.3 ‰) и областта (16.3 ‰). С най-висок коефициент се отличава с. Ресилово (19.4 ‰), следвано от град Сапарева баня (18.5 ‰), с. Сапарево (17.8 ‰) и с. Овчарци (17.0 ‰). Различните равнища на смъртността сред градското и селско население, определят и разликата в средната продължителност на живота на населението между двата пола и между градското и селското население. Средната продължителност на живота на населението в общината нараства. Тя е по-висока при жените отколкото при мъжете и съответно при градското население отколкото при селското. В с. Паничище няма регистрирани раждания или умирения.

Динамиката и нивото на детската смъртност са важни показатели за жизненото равнище в общината. Продължават характерните за стойностите на детската смъртност колебания. От (0.0 ‰) през 1999г., те нарастват на (16.0 ‰) през 2004г. Тази стойност е много по-висока от средната за страната (12.3 ‰), Югозападния район за планиране (7.4 ‰) и областта (7.8 ‰). През 2004г. единствено в град Сапарева баня има регистрирани умирения на деца на възраст до 1 година.

Разликата между ражданията и умиренията представляват естественият прираст на населението. В резултат от негативните тенденции в динамиката на раждаемостта и смъртността на населението в общината през последните години, отрицателните стойности на естествения му прираст постоянно нарастват. Това води до намаляване на демографския потенциал на общината и ще играе ролята на ограничаващ фактор за бъдещото ѝ социално-икономическо развитие. Община Сапарева баня се отличава с висок отрицателен естествен прираст (-11.1 ‰) в сравнение със средния за страната (-5.7 ‰), Югозападния район за планиране (-4.6 ‰) и областта (-8.5 ‰). С най-висок отрицателен естествен прираст са селата на територията на общината – с. Сапарево (-14.1 ‰), с. Ресилово (-12.9 ‰) и с. Овчарци (-11.6 ‰). С най-нисък отрицателен естествен прираст е град Сапарева баня (-9.2 ‰).

Населено място	Коефициент на раждаемост	Коефициент на смъртност	Коефициент на детска смъртност	Естествен прираст
с. Овчарци	5.4	17.0	-	-11.6
с. Паничище	-	-	-	-
с. Ресилово	6.5	19.4	-	-12.9
гр. Сапарева баня	9.3	18.5	16.0	-9.2
с. Сапарево	3.7	17.8	-	-14.1

Област/ Община	Брачност		Разводимост		Раждаемост		Смъртност		Детска смъртност		Естествен прираст	
	1999	2004	1999	2004	1999	2004	1999	2004	1999	2004	1999	2004
Кюстендил	3.9	3.8	0.09	2	7.1	7.8	15.8	16.3	7.4	7.8	-8.6	-8.5
Сапарева баня	4.4	3.9	0.03	1.3	8.2	7.2	16	18.3	0	16.1	-7.8	-11.1

Страна/Район за планиране Област/ Община	Брачност	Разводимост	Раждаемост	Смъртност	Детска смъртност	Естествен прираст
България	3.9	1.5	8.6	14.3	12.3	-5.7
Югозападен	4.5	1.9	8.7	13.3	7.4	-4.6
Кюстендил	3.8	2.0	7.8	16.3	7.8	-8.5
Сапарева баня	3.9	1.3	7.2	18.3	16.1	-11.1

Миграции

Миграцията на населението е един от основните фактори, обуславящ броя на населението в градовете и селата, в кметствата, общините, областите и страната. Показателите за механичния прираст на населението показват запазване на тенденцията за увеличаване на външните миграции предизвикани от лошата икономическа обстановка и високия % безработица. Направленията на миграциите са - от селата към общинския и областния център и от областта към големите градове в страната или чужбина. Все пак миграционния поток от селата губи своята сила и роля. Една от причините е променената демографска картина в тях. Броят на населението непрекъснато намалява, като при това то е с влошена възрастова структура. Силно намалява делът на младите хора в селата. Главните причини са привлекателността с възможностите за намиране на работа и по-

доброто състояние на инфраструктурата в градовете. Заселените на територията на община Сапарева баня са 107 души, което представлява 4.2 % населението извършило заселване на територията на областта. С най-голям брой заселени е общинския център (61 души). Също така той е и с най-голям брой изселени (74), като по този начин той се явява и с най-голям отрицателен механичен прираст в община Сапарева баня (-13). С голям брой заселени е и с. Овчарци (46 души), при изселени (27), т.е. селото е с положителен механичен прираст (+19). Също с положителен механичен прираст е и село Сапарево (+7 души). В с. Паничище през 2003г. няма заселени и изселени. Също с висок отрицателен механичен прираст е и село Ресилово (-13).

Трябва да се отбележи, че положителния механичен прираст на с. Овчарци превишава отрицателния естествен (-15) и селото нараства с 4 души.

Сравнение на миграционните процеси в община Сапарева Баня с тези в страната, района за планиране и област Кюстендил

Страна/Район за планиране Област/ Община	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
България	152269	71321	80948	152269	71321	80948	0	0	0
Югозападен	42605	20423	22182	28033	13081	14952	14572	7342	7230
Кюстендил	2550	1154	1396	3087	1403	1684	-537	-249	-288
Сапарева баня	107	38	69	121	46	75	-14	-8	-6

Населено място	Заселени	Изселени	Механичен прираст
с. Овчарци	46	27	19
с. Паничище	-	-	0
с. Ресилово	22	35	-13
гр. Сапарева баня	61	74	-13
с. Сапарево	34	27	7

Гъстота и структура на населението. Полово-възрастова и етническа структура

Намаляването на населението в общината е основната причина за намаляването на географската му гъстота. Гъстотата на населението в общината е 47,0 души на кв.км. Тя е под средната за областта – 50.6 души на кв.км , Югозападния район за планиране – 104.3 души на кв.км и за страната – 69.9 души. Това до голяма степен се дължи на планинския релеф.

Община Сапарева баня се отличава с относително много нисък дял на градското население (49.97 %) в сравнение със същия за страната (69.7 %), Югозападния район за планиране (81.6 %) и област Кюстендил (66.5 %). Съответно тя има висок относителен дял на селско население, над 50 %.

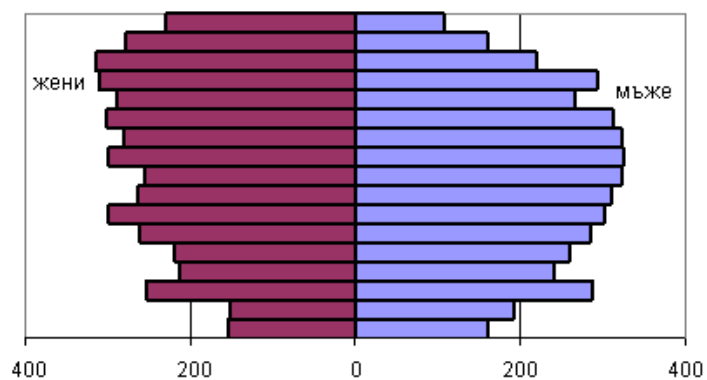
Страна/Район за планиране Област/Община	Гъстота	Градско население %	Селско население %
България	69.9	69.7	30.3
Югозападен	104.1	81.6	18.4
Кюстендил	50.6	66.5	33.5
Сапарева баня	47.0	49.97	50.03

Полово-възрастовата структура на населението е една от основните демографски характеристики. Тя е резултат от демографските процеси в миналото и оказва влияние върху бъдещото изменение на населението – както общо, така и на неговите подсъвкупности. Община Сапарева баня се отличава с относително по-голям дял на мъжете (50.06 %) от този за страната (48.6 %), Югозападния район за планиране (48.1 %) и областта (48.7 %). Това се дължи на относително по-големия дял на мъжете в селата Овчарци (50.9 %) и Ресилово (50.2 %) и град Сапарева баня (50.03 %). Това се дължи на по-големия брой на мъжете в по-младите възрастови групи до 49 г. Във възрастовата група 50-59 г. има относително изравняване на половете. След това делът на жените започва плавно да расте и достига до почти двойни стойности спрямо мъжете след 80 годишна възраст. Но това като цяло е характерно за страната, Югозападния район за

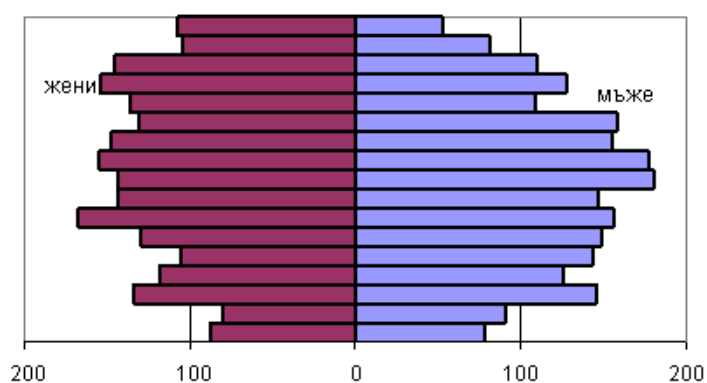
планиране и областта и се дължи на по-високата средна продължителност на живота при жените.

Негативните тенденции в развитието на демографските процеси задълбочават промените във възрастовата структура на населението, както в страната, района за планиране, областта така и в общината. Процесът на демографско застаряване продължава и вече навлезе в изключително тревожен етап. Този процес продължава да оказва влияние върху формирането на трудовия потенциал в общината и най-вече върху неговото възпроизводство. Полово-възрастовите пирамиди показват, че общото намаляване на населението и неговото застаряване се дължат на намаляването на броя на населението в най-младите възрасти. На територията на общината съществува трайна тенденция към намаляване на населението в подтрудоспособна възраст, поради спадащата раждаемост. Това ще доведе и до намаляване в бъдеще на населението в трудоспособна възраст и ограничаване на работната сила в общината. Същевременно населението в пенсионна възраст ще нараства, което ще повишава и социалното натоварване на икономически активните лица в общината и ще увеличава натиска върху бюджета. Сред лицата в подтрудоспособна и в трудоспособна възраст преобладават мъжете, докато сред населението в пенсионна възраст значително преобладават жените. В настоящия момент половата структура на населението в общината е относително благоприятна за естественото възпроизводство и трудовото участие на населението.

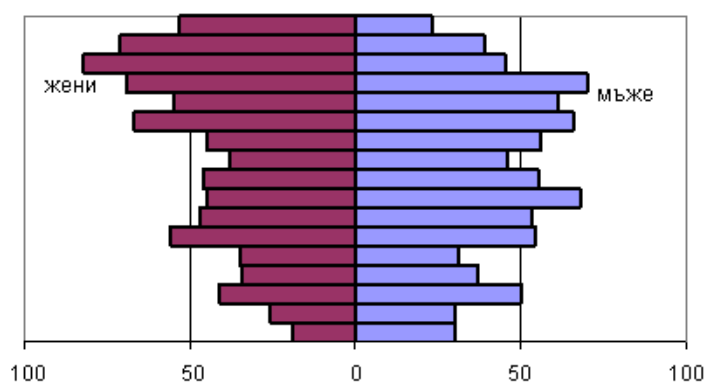
**Полово-възрастова структура на населението
в община Сапарева баня - 2003г.**

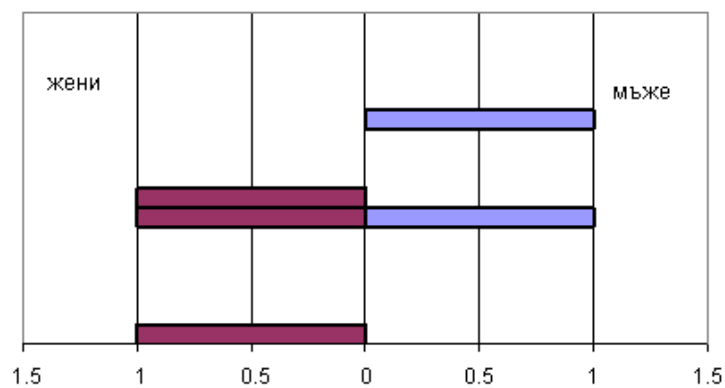
**Полово-възрастова структура на населението
в гр. Сапарева баня - 2003г.**

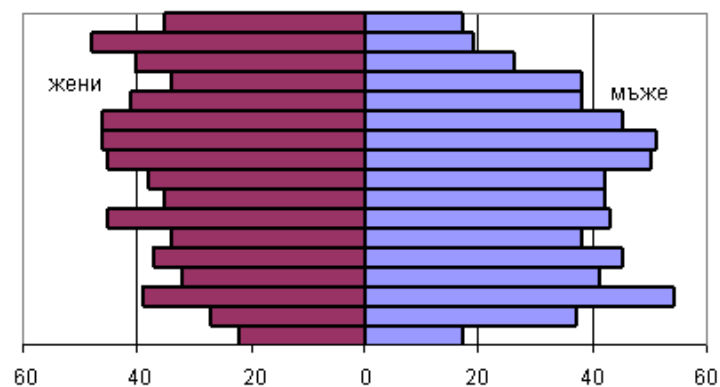
**Полово-възрастова структура на населението
в с. Сапарево - 2003г.**

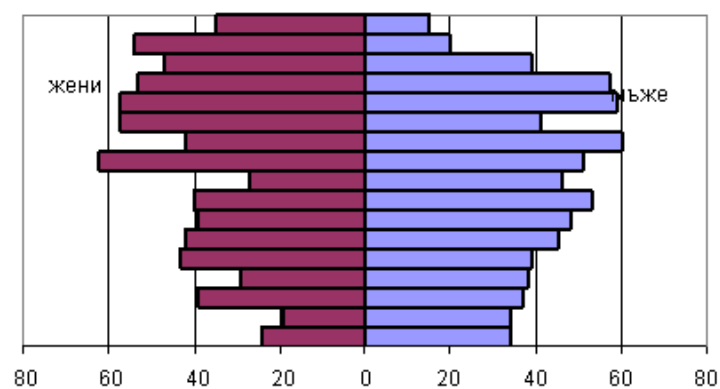
**Полово-възрастова структура на населението
в с. Паничище - 2003г.**

**Полово-възрастова структура на населението
в с. Овчарци - 2003г.**

**Полово-възрастова структура на населението
в с. Ресилово - 2003г.**

Население под, в и над трудоспособна възраст към 31.12.2004г.

в област Кюстендил и община Сапарева баня

Район за планиране/ Област/ Община	Общо			Под трудоспособна възраст			В трудоспособна възраст			Над трудоспособна възраст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Югозападен	2114815	1016316	1098499	297193	152712	144481	1349371	698734	650637	468251	164870	303381
Кюстендил	154468	75284	79184	21061	10971	10090	91207	48967	42240	42200	15346	26854
Сапарева баня	8503	4258	4245	1174	635	539	4883	2720	2163	2446	903	1543

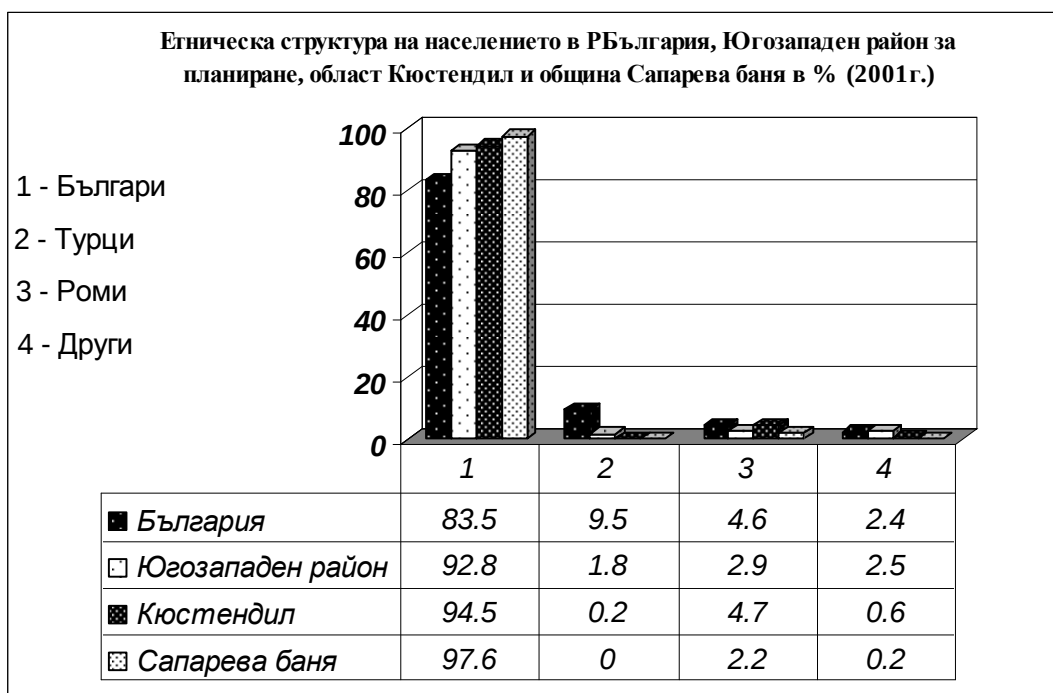
Съществен интерес в социално-икономически смисъл представлява анализът на броя и структурата на населението, групирано в три възрастови категории: под трудоспособна възраст, в трудоспособна възраст и над трудоспособна възраст. Община Сапарева баня се отличава с по-висок дял на население в под трудоспособна възраст (13.8 %) в сравнение с същия за област Кюстендил (13.6 %) и по-нисък от средния за страната (15.1 %) и Югозападния район за планиране (14.1 %). С по-висок дял от средния за общината се отличават селата Паничище (20 %) и Овчарци (15 %) и град Сапарева баня (14 %). Населението в трудоспособна възраст представлява основата на трудовия потенциал на страната и в частност на общината. В сравнение със страната (61.6 %), района за планиране (63.8 %) и областта (59.1 %), общината се отличава с малък дял на население в трудоспособна възраст (57.4 %). С по-високи дялове от средните за общината са отново селата Паничище (80 %) и Овчарци (59 %) и град Сапарева баня (60 %). Високите дялове на населението в под и в трудоспособна възраст и липсата на население н над трудоспособна в с. Паничище се дължат на малкия брой жители (5). Непрекъснато нараства броя и относителния дял на населението в над трудоспособна възраст. Това е вследствие на високата степен на остаряване и приетата горна граница на трудоспособна възраст. Относителния дял на население в над трудоспособна възраст в общината (28.8 %) е значително по-висок от средния за страната (23.3 %), Югозападния район за планиране (22.1 %) и област Кюстендил (27.3 %). С най-висок относителен дял се отличава с. Сапарево (35 %), следвано от с. Ресиово (31 %).

Население под, в и над трудоспособна възраст към 31.12.2004 г. в %

Страна/Район за планиране Област/Община/ Населено място	Подтрудоспособна	В трудоспособна	Надтрудоспособна
България	15.1	61.6	23.3
Югозападен	14.1	63.8	22.1
Кюстендил	13.6	59.1	27.3
Сапарева баня	13.8	57.4	28.8
с. Овчарци	15	59	26
с. Паничище	20	80	0
с. Ресилово	13	56	31
гр. Сапарева баня	14	60	26
с. Сапарево	12	53	35

Коефициентът на възрастова зависимост в община Сапарева баня е (52.30). Той е много по-висок от средния за областта (49.17, Югозападния район за планиране (41.21) и страната (44.88).

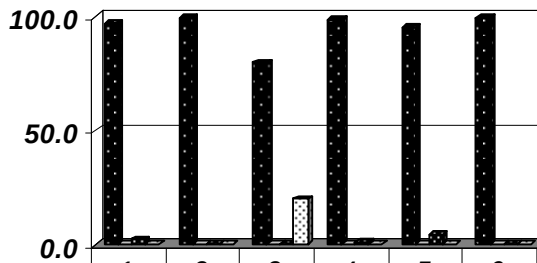
По отношение на етническата структура на населението в общината се наблюдават следните тенденции. Община Сапарева баня се отличава със значително висок относителен дял на българи (97.6 %). Също висок, но относително по-нисък в сравнение с този на общината е делът им в областта (94.5 %), Югозападния район за планиране (92.8 %) и страната (83.5 %). Това доказва тенденцията за увеличаването делът на българите от изток на запад. На територията на общината регистрираното турско население е незначително. Делът на ромското население (2.2 %) е по-нисък от средния за областта (4.7 %), района за планиране (2.9 %) и страната (4.6 %). Делът на групата „Други“, обединяваща лица от всички останали етноси, непринадлежащи към трите основни етнически групи в България е също много малък (0.2 %).

С най-висок дял на българско население в община Сапарева баня са селата Сапарево (99.9 %) и Овчарци (99.7 %). С най-нисък е с. Паничище, но тук абсолютния брой на населението е прекалено малък (5 жители) и то не оказва съществено влияние върху делът на българско население в общината. Поради нищожно малкия абсолютен брой на регистрирано население, съответно с. Овчарци (1 жител, 0.1 %) и с. Ресилово (1 жител, 0.1 %), относителния дял на турското население в общината е представен като (0.0 %). На територията ѝ ромско население има регистрирано в две населени места – град Сапарева баня (4.2 %) и село Ресилово (1.1 %).

**Етническа структура на населението в
община Сапарева баня в % (2001г.)**

- 1 - община Сапарева баня
2 - с. Овчарци
3 - с. Паничище
4 - с. Ресилово
5 - гр. Сапарева баня
6 - с. Сапарево

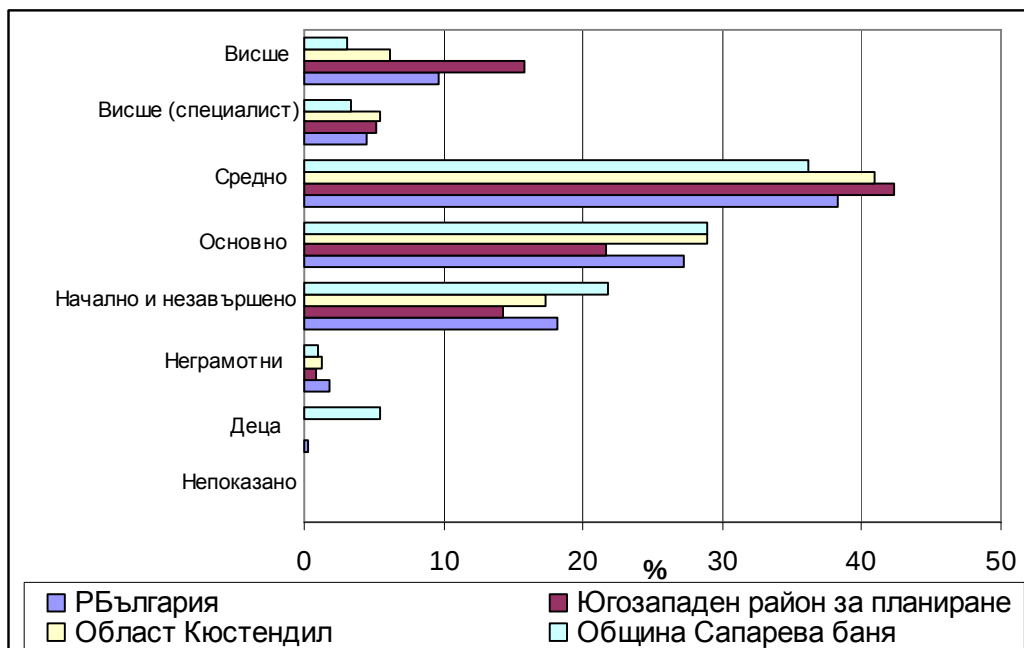

■ Българи	97.6	99.7	80.0	98.8	95.6	99.9
□ Турци	0.0	0.1	0.0	0.1	0.0	0.0
▨ Роми	2.2	0.0	0.0	1.1	4.2	0.0
▤ Други	0.2	0.2	20.0	0.1	0.2	0.1

Образователна структура

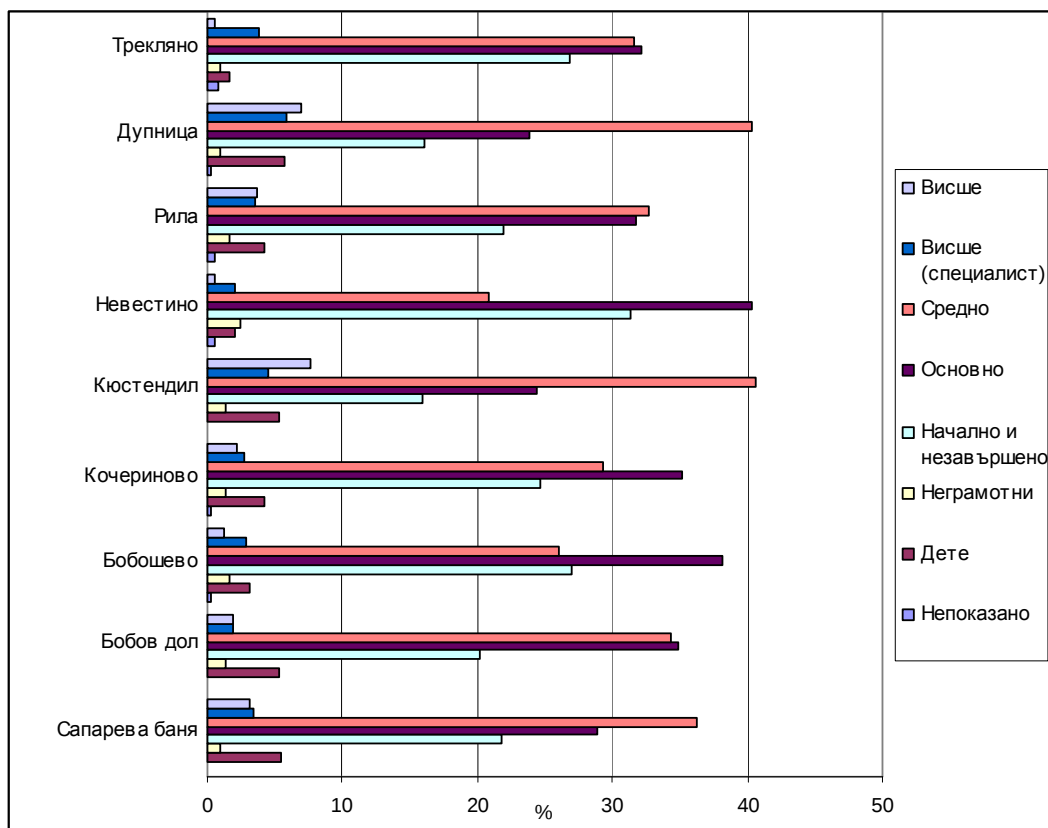
Образователната подготовка на населението винаги е била един от основните фактори за развитието на обществото и съответно за развитието на икономиката. През последния век образователното равнище на населението непрекъснато се увеличава. Това е вследствие увеличаването на броя на лицата с високо образование за сметка на намаляването на лицата с ниско образование. Община Сапарева баня се отличава с изключително малък дял на лицата с висше образование (3.1 %) в сравнение с техния дял в областта (6.1 %), Югозападния район за планиране (15.8 %) и страната (9.7 %). Същата тенденция се наблюдава и при лицата с висше (специалист) образование. Най-висок дял има населението със средно образование (36.2 %), но той също е под средния за областта (40.9 %), района за планиране (42.3 %) и страната (38.2 %). Висок е дялът на населението с основно образование (28.9 %). Той е равен на този за областта и по-висок от този за района (21.6 %) и страната (27.3 %). По-висок от средния за страната (18.1 %), Югозападния район за планиране (14.3 %) и областта (17.3 %) е дялът на лицата с начално и незавършено начално образование (21.8 %) на територията на община Сапарева баня. Дялът на неграмотните е (1 %) и е по-нисък от този за

областта (1.2 %) и страната (1.8 %), но по-висок от този в района (0.8 %). Относително висок е дялът на децата (от населението на 7 и повече години) в общината (5.5 %), като този дял е сравнително доста по-висок от средния за областта (0.2 %), района (0.1 %) и страната (0.3 %).

Сред 9-те общини в област Кюстендил, община Сапарева баня заема 4-то място по относителен дял на висшистите на нейната територия (3.1 %). С по-голям дял са община Кюстендил (7.6 %), Дупница (6.9 %) и Рила (3.7 %). Същата е ситуацията и при дялът на висшистите (специалист), но мястото е 5-то, като общината е изпреварена и от Трекляно (3.8 %). При относителния дял на лицата със средно образование (36.2 %), община Сапарева баня е на трето място след Кюстендил (40.6 %) и Дупница (40.3 %). Съответно при лицата с основно образование (28.9 %) с по-нисък дял са само Дупница (23.8 %) и Кюстендил (24.4 %). При лицата с начално и незавършено начално образование, от общината (21.8 %) с по-нисък дял се отличават – общините Кюстендил (15.9 %), Дупница (16.1 %) и Бобов дол (20.1 %). Като изключим общините Дупница (0.9 %) и Трекляно (0.9 %), община Сапарева баня е с относително малък дял на неграмотните (1.0 %).

Общината се отличава и с големия си дял на деца (от населението на 7 и повече години) (5.5 %), като с по-голям е единствено община Дупница (5.7 %).

1.2.4. Работна сила и пазар на труда

Политиката по заетостта на общината следва да бъде съобразена с изискванията за адекватност към европейските и световни стандарти, отразени в Европейската стратегия по заетостта и нейните приоритетни направления, препоръките на Международната организация на труда (МОТ), на Организацията за икономическо сътрудничество и развитието (ОИСР) и други международни организации. При определяне на приоритетите в политиката по заетостта на община Сапарева баня се отчитат вече разработени програмни и стратегически документи на българското правителството, Националния план за икономическо развитие, насоките в Стратегията за развитие на човешките ресурси и др.

Необходимо е провеждането на текущ мониторинг, както и специализирани изследвания върху пазара на труда в общината.

В националната си нормативна уредба Република България е извършила съответната подготовка по отношение транспониране достиженията на правото на ЕС, които е необходимо да се следват и на местно ниво. Основополагащ документ на политиката по заетостта в краткосрочен и средносрочен план са насоките на Европейската стратегия по заетостта и директивите на ЕС по въпросите на равното третиране, професионалното обучение и други области, свързани със заетостта.

Влезлият в сила от 01.01.2002г. Закон за насърчаване на заетостта (изм. и доп. от март 2003г.) урежда обществените отношения при насърчаването и подпомагането на заетостта, професионалното информиране и консултиране, обучението за придобиване на професионална квалификация на безработни лица и на заети лица. Необходимо е провеждането на активна социална политика, която оказва влияние върху причините, а не върху последствията, и която ще спомогне за създаване на справедлив социален ред в общината. Прилага се диференциран подход към различните социални групи и предоставяне на различни възможности на всяка от тях за решаване на проблемите при спазване на изискването за оптимизиране ефективността на социалните разходи. Активната политика на пазара на труда се финансира предимно от държавния бюджет. Така се осигурява възможността програмите за заетост и за повишаване на пригодността за заетост да се изпълняват при регулярно и осигурено финансиране.

Въпреки провеждането на съдържанието на политиките и на трудовото законодателство в съответствие с европейски и международни изисквания проблемите на пазара на труда в община Сапарева баня не са решени. Обхващането на безработните лица от активните политики остава ниско.

Приоритет на регионалната политика по заетостта на общината е развитието и повишаване качеството на човешкия капитал. Този приоритет напълно съответства с целите на Европейската стратегия по заетостта,

Меморандума за учене през целия живот, Програмата „Образование и обучение 2010 г.“, Интегрираните насоки за растеж и заетост 2005-2008 г., Съвместния доклад за оценка на приоритетите в политиката по заетостта на България, Стратегията по заетостта 2004-2010г. и Националната стратегия за продължаващото професионално обучение 2005-2010 г.

За повишаване качеството на човешкия капитал в общината е необходимо да се работи за:

- определяне на потребностите от професионално образование и обучение в съответствие с нуждите на пазара на труда;
- развитие на инфраструктурата и подобряване на организацията на професионалното обучение на възрастни;
- проучване на международния опит за валидиране на знанията и уменията, придобити чрез неформалното и самостоятелното учене.

Тенденциите при икономически активните лица в общината са в съответствие с общите тенденции в броя и структурите на населението. Застаряването на населението рефлектира на структурата на икономически активните лица и води до увеличаване на дела на активните от по-високите възрастови интервали. Поради демографската криза постоянно намалява и броят на икономически активното население в общината (към 31.12.2003 г. то възлиза на 4100 д.). Населението в общината се характеризира с влошена образователна структура. Образование над средното имат само около 500 д., като особено висок е броят на населението със средно (3250 д.), основно (2600 д.) и начално (2000 д.) образование. Броят на неграмотните в общината е малко под 100 д. Тази образователна структура на населението говори за преобладаващата ниска квалификация на заетите в местната икономика.

От безработните лица над половината са продължително безработни и младежи до 29 г. Силно засегнати от безработицата са лицата с ниска квалификация или липса на такава, тъй като шансът да бъдат устроени на несубсидирани работни места е нищожен. Това показва, че е необходима

целенасочена политика спрямо целевите групи на пазара на труда с акцент върху квалификацията и прекласификацията на безработните лица.

Средногодишната работна заплата в общината е с около 30% по-ниска, в сравнение със средната за страната. Според индекса на бедността, изчислен в доклад, финансиран от Световната банка и разработен от Националния статистически институт и Министерство на труда и социалната политика делът на бедните в общината е 16 % и по този показател общината се нарежда сред трите най-бедни общини в Кюстендилска област (заедно с общините Трекляно и Невестино). Ниските доходи на населението, наред с ниската конкурентно-способност на местната икономика водят до свиване на частното потребление в общината, което затруднява реализацията на предлаганите на пазара стоки и услуги.

Въпреки положителните тенденции през последните години, пазарът на труда в община Сапарева баня също е свит. Както и при другите общини от областта не се наблюдава значително нарастване на работните места на първичния пазар на труда. Като цяло намалява броят на социално-подпомаганите лица в трудоспособна възраст, с цел тяхното интегриране в обществото чрез програми на МТСП. Към тях са насочват активните мерки на пазара на труда главно чрез националните програми на Министерство на труда и социалната политика и особено на програмата "От социални помощи към осигуряване на заетост". Ниският дял на собствените приходи в общинския бюджет (около 12 %) увеличава зависимостта на общината от бюджетни трансфери за решаването на местните социални и инфраструктурни проблеми.

Трудова заетост

Показателите за реалния брой на работната сила в община Сапарева баня са неблагоприятни, ако се отчитат общо показателите за областта и целия район на планиране. Данните за заетостта на населението на община Сапарева баня показват, че през 2001 г. броят на заетите е възлизал на 653 д.

Секторно-отрасловата структура на заетостта в община Сапарева баня през 2001 г. показва следното разпределение:

- Първичен сектор (включващ отраслите селско и горско стопанство и добивна промишленост) – 45 д.;
- Вторичен сектор (отрасли от преработващата промишленост) – 128 д.;
- Третичен сектор (включващ обслужващите отрасли) – 480 д.

Детайлното секторно–отраслово разпределение на заетите в община Сапарева баня през същата година е представено в следната таблица:

**СРЕДЕН СПИСЪЧЕН БРОЙ НА ЗАЕТИЯ ПЕРСОНАЛ за 2001 г.
(ОБЩО)**

РАЙОН	ОБЩО	Селско стопанство	Индустрия						
		Селско, ловно, рибно и горско стопанство	Производство на хранителни продукти, напитки и топлинени изделия	Производство на текстил и изделия от текстил; производство на облекло	Производство на лицеви кожи и изделия от тях	Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	Производство на химични вещества, химични продукти и химични влакна	Металургия и производство на металини изделия, без машини и оборудване	Производство на превозни средства
Югозападен	649 671	7 703	21 455	45 096	9 479	3 266	8 787	21 512	1 996
КЮСТЕНДИЛ	38 952	777	946	4 062	1 804	188	2 116	1 102	12
Сапарева Баня	653	45	4	65	8	28	11	1	11

(продължение)

Услуги									
Снабдяване с електрическа и топлинна енергия,газообразни горива и вода	Строителство	Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството	Hotели и ресторанти	Транспорт, складиране и съобщения	Финансово посредничество	Държавно управление и отбрана; задължително обществено осигуряване	Образование	Хуманно здравеопазване и социални дейности	Други дейности, обслужващи обществото и личността
14 927	36 524	92 971	19 307	60 401	15 533	38 210	57 414	40 609	29 448
1 819	1 606	4 104	773	2 393	264	2 023	3 474	2 619	1 166
8	36	110	51	29	5	34	159	37	11

**СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА НА ЗАЕТИЯ ПЕРСОНАЛ за 2001 г.
(ОБЩО)**

ПОКАЗАТЕЛ	ОБЩО	отраслова групировка - общ. Сапарева баня																	
		Селско стопанство	Индустрия							Услуги									
			Селско, ловно, рибно и горско стопанство	Производство на хранителни продукти, напитки и топлинени изделия	Производство на текстил и изделия от текстил; производство на облекло	Производство на лицеви кожи и изделия от тях	Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	Производство на химични вещества, химични продукти и химични влакна	Металургия и производство на металини изделия, без машини и оборудване	Производство на превозни средства	Снабдяване с електрическа, топлинна енергия, газообразни горива и вода	Строителство	Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството	Хотели и ресторанти	Транспорт, складиране и съобщения	Финансово посредничество	Държавно управление и отбрана; задължително обществено осигуряване	Образование	Хуманно здравеопазване и социални дейности
Ср.работна заплата на заетия персонал	2 141	1 789	1 000	2 706	2 375	1 239	1 587	1 000	1 318	2 707	1 641	1 629	1 264	2 870	4 014	3 270	2 678	1 920	1 687

В таблицата е показана и средната работна заплата на заетия персонал в отделните отрасли на общината. В представените данни зетият персонал включва както ангажираните лица по служебни, така и тези по трудови правоотношения. При анализа на посочените данни се наблюдава преобладаването на ангажираните лица в трудоспособна възраст в третичния сектор. Този сектор заема важно място в местното развитие, както поради природните дадености, с които разполага, така и поради инвестиционните проекти, които се реализират в района. Постепенно се увеличава заетостта на населението в сферата на хотелиерството и развитието на туризма, както и средният размер на доходите в този сектор.

Данните за броя на наетите по трудово и служебно правоотношение в общината след 2001 г. показват положителна тенденция към нарастване на брой на наетите с над 25 %:

**Наети по трудово и служебно правоотношение
в областта и община Сапарева баня**

Област, община	2001	2002	2003
Област Кюстендил	38952	38478	40959
Сапарева баня	653	676	851

В община Сапарева баня показателят за средния размер на доходите е твърде условен, тъй като работещите в частния сектор се водят на трудов договор и осигуровки на минималната работна заплата за страната, а получават по-големи суми на ръка. От друга страна, най-вече в леката промишленост, са характерни почти символични работни заплати. Що се касае до обществения сектор тук нещата са фиксирани в рамките на бюджета и възможностите за коректив са нищожни.

С най-ниски стойности се характеризира средната заплата на ангажираните в сферата на металургия и производство на метални изделия, без машини и оборудване. Най-висока доходност за зетите има финансовото посредничество от третичния сектор, което е характерно и за страната като цяло. Високо платени в общината са дейностите, свързани с държавното управление и отбраната, както и задължителното обществено осигуряване. От

сферата на услугите на следващо място по среден размер на възнагражденията се нарежда образованието и услугите, свързани със строителството.

Средната работна заплата, проследена за последните три години, а оттук и доходите на работещите, са по-ниски в сравнение с тези за областта, особено що се касае до частния сектор.

Характерно за община Сапарева баня е мобилността на работната сила и нейната териториална ориентация. Тя може да се определи като основен поток към големия областен град Кюстендил и други по-големи населени места в областта и страната, които са атрактивни с известна стабилност в икономическите показатели на своето развитие (Благоевград, Дупница, София).

Заетостта е главен индикатор за икономическата реализация на работната сила в общината. Биха могли да се отличат две основни причини за бавното нарастване на процента на заетост на населението. На първо място това са неблагоприятните демографски тенденции и преди всичко - интензивните емиграционни процеси и стареенето на населението. На второ място – намаляването на производството и закриването на голям брой работни места в държавните и общинските предприятия, които в миналото са били субсидирани от държавата. Най-разпространените форми на заетост днес са т.нар. „временна“ и „частична“. При частичната заетост, работната седмица е 40 часа, но може да бъде и по-малка. Предоставят се няколко свободни дни или е на лице възможност за ползване на по-дълъг платен и неплатен отпуск при запазване на работното място. При това положение се увеличава продължителността на работният ден на частично заетите лица. Една от формите на този вид заетост е работа на две длъжности - така наречената „двойна“ заетост. Съществува и „временна“ заетост, при която сключеният договор за работа е за срок от 4 седмици. Именно тя е доста разпространена в община Сапарева баня. Тази форма дава редица предимства на работодателя. В случая той наема лицето и уговаря условията и съответно възнаграждението за положеният труд без контрол; винаги може да пристъпи към уволнение без да носи отговорност пред синдикатите; не плаща за отпуски по болест, а освен това няма задължения да извършва разходи за нужната квалификация на работещите. Неблагоприятната характеристика на

образователната структура на община Сапарева баня обаче ограничава потенциала за местно развитие, особено в сферата на иновациите.

Успоредно с нарастването на заетостта, общият брой на регистрираните безработни за периода 2001-2003 г. в община Сапарева баня пропорционално намалява:

Регистрирани безработни в община Сапарева (2001-2003 г.)			
<i>Години</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
Регистрирани безработни	741	681	567
От тях жени	323	294	253

Въпреки тази положителна тенденция, все още достъпът до пазара на труда е затруднен, особено за уязвимите групи от населението – жени, млади хора до 29 г. и хора над 50 г.

Възрастова структура на броя регистрирани безработни за 2003 г.	
до 19г. вкл.	14
до 19г. вкл.-жени	6
от 20 до 24г. вкл.	52
от 20 до 24г. вкл.-жени	23
от 25 до 29г. вкл.	57
от 25 до 29г. вкл.-жени	31
от 30 до 34г. вкл.	68
от 30 до 34г. вкл.-жени	39
от 35 до 39г. вкл.	68
от 35 до 39г. вкл.-жени	28
от 40 до 44г. вкл.	58
от 40 до 44г. вкл.-жени	26
от 45 до 49г. вкл.	82
от 45 до 49г. вкл.-жени	35
от 50 до 54г. вкл.	86
от 50 до 54г. вкл.-жени	42
над 55г.	81
над 55г. - жени	24

Като цяло разпределението на безработните лица между двата пола може да се определи като паритетно, но все още е значителен делът на безработните жени. За това могат да се формулират причини, продиктувани от развитието на общината в недалечното минало. Сравнително високият процент на заетите жени в трудоспособна възраст при социализма, бе резултат от плановата икономика. След краха ѝ и въвеждането на пазарния принцип при

търсенето и предлагането, участието на жените в работната сила започна да намалява. В същото време нарушаването на трудовите права на жените се превърна в практика, което накара много от тях съзнателно да се оттеглят от трудовия пазар. Разпределението на регистрираните в Бюро по труда в общината показва лек превес на безработните мъже.

Структура на броя регистрирани безработни за 2003 г.	
Регистрирани безработни - всичко	567
Регистрирани безработни - жени	253
Регистрирани безработни с намалена трудоспособност	26

Интерес при определянето на бъдещото развитие на общината представлява и делът на безработните млади хора, които са гражданите на утрешния ден. От първостепенно значение при подготовката и изграждането на бъдещата роля на младите хора в общината е образованието и обучението им. Обучението е развитие, чрез изучаване или практикуване на специфични познания, изисквани от конкретната работа: способност за работа с машини, способност за работа с други хора, компетентност за съответната дейност. В съвременния свят на глобална икономика и информационни технологии младите хора трябва да бъдат обучени и образовани да мислят самостоятелно, сами да решават проблеми, да мислят как да повишат производителността, да работят по-ефективно с колегите си.

Много страни от ЕС и Източна Европа изпитват сериозни трудности при осигуряване на възможности за добра работа с добро заплащане при наемането на млади хора. Обучителните системи, създадени преди 20-30 години започнаха да изчерпват своите възможности и ресурси за усъвършенстване при новите икономически условия на пазарната икономика и започнаха да се проявяват неефективните елементи на тази система.

В община Сапарева баня групата на безработните млади хора до 29 години е една от групите в най-неравностойна позиция на пазара на труда. За разлика от други групи в неравностойно положение, младежите обаче проявяват по-активна нагласа по отношение включването в курсове за квалификация, търсене на работа и започване на частен бизнес. В община

Сапарева баня в структурата на безработните лица по възраст тези до 29 години се задържат около $\frac{1}{4}$ от общата съвкупност на регистрираните безработни.

Положителен ефект в развитието на общината може да се търси в активните мерки за защита при безработица и насърчаване на заетостта. Те са свързани с подобряване на равнището на професионална квалификация на работната сила, особено на безработните лица, което е недостатъчно адекватно на пазарните изисквания. Бавното нарастване на общата заетост в общината се дължи предимно на по-високата икономическа активност на населението в частния сектор. Постепенно се наблюдава и бавно нарастване на доходите на домакинствата. Въпреки това средните стойности на този показател на домакинство остава по-нисък от средното за областта и района за планиране. Значителна част от доходите на населението се формира от работна заплата и от социални трансфери (пенсии, семейни добавки за деца, обезщетения на безработни и други социални помощи). Сериозните проблеми в общината се свързват преди всичко със сравнително високата безработица, неразвитият първичен пазар на труда, ниските доходи на населението, относително ниската обезпеченост на населението със здравни грижи и възможностите за образование. Повечето от заведенията за социално подпомагане и здравните заведения са с остаряла материално-техническа база. Не е малък и делът на неграмотност в общината, в която е концентрирано малцинствено население.

Във възрастовото разпределение най-висок е процентът на населението в активната възраст от 18 до 57 за жените и 62 за мъжете години. Те са общо 4 733 човека и съставляват 55,3% от населението. Това дава относителна устойчивост на човешкия ресурс, но за кратък период от време. Групата от населението на възраст над 57 за жените и над 62 години за мъжете, т.е. групата на пенсионираното население съставлява 28,2% от населението, а групата на младите – до 18 години е само 16,5%.

Тези показатели подсказват бъдещ проблемен период в развитието на общината от гледна точка човешки ресурси, особено ако се осъществят заложените в настоящия план мерки за постигане на приоритети и цели. Съмненията в стабилността на базата на човешкия ресурс в перспектива

изисква специално внимание в конкретните мерки в посока задържане на младите хора на територията на общината и привличане на още млади хора с професионални компетенции и мотивация да работят в секторите на развитие, приоритетни за общината. Най висок е процентът млади хора в общинския център – 17% и най-нисък в най-малкото населено място – 15,8% - естествено разделение, което очертава тенденция. Близостта на двата по-големи града – Дупница и Самоков, също е предизвикателство пред общинската политика за работа с младите хора.

Според данни на общинската управа етническият състав на населението е подчинен на една от най-опростените формули, необичайни за територията на България като цяло - 95 % българи и 5 % роми. Общината има свои виждания и програма за интеграция на ромското население, като си поставя ясни цели и параметри за постигането им в основните направления – образование и професионално обучение, здравеопазване и здравна култура, трудова заетост, жизнен стандарт, идентификация и представяне на самобитната култура на ромското малцинство.

Образователното ниво в % на населението на община Сапарева баня е както следва:

- хора с начално образование – 17 %
- хора с основно образование – 34 %
- хора със средно образование – 38 %
- хора със висше или полувисше образование – 11 %

Наблюдава се почти 50 % присъствие на група от населението със средно и висше образование, която е в състояние на базата на образователното си ниво да развива приоритетите в местното икономическо развитие и да осъществява мерките, заложи в плана за развитие. Останалите 51 % от населението са с основно и начално образование, което предполага при бъдещо развитие на приоритетите на общината да се достигне до недостиг на квалифициран човешки ресурс и до необходимост за преквалификация, допълнително професионално обучение и политика за привличане на квалифицирани кадри.

За мащабите си община Сапарева баня разполага със значителен трудов ресурс, но поради ниска квалификация и образователен ценз, както и липса на устойчив поминък, голяма част от този ресурс разчита предимно на социални помощи или временни програми за заетост, което не представлява решение на проблема в дългосрочен мащаб, а е явление с незначителен ефект за бъдещето.

Намалението на средногодишния процент безработни се дължи предимно на провежданите мероприятия по разкриване на програми за временна заетост например: "От социални помощи към заетост", "Помощ при пенсиониране" и др., които обхващат предимно безработни без или с ниска степен на квалификация и образователен ценз.

Приоритетна област за развитието на политиката по заетостта на общината е секторът на услугите и в частност перспективите за развитието на туризма в района. Тези инициативи са свързани обаче със значителни инвестиции и значително подобрена инфраструктура. Развитието на туризма осигурява в голяма степен ангажирането на населението в трудоспособна възраст и е източник на допълнителни доходи за немалка част от населението.

Увеличаването на броя ангажираните в сферата на услугите и в частност в областта на туризма е свързано с провеждането на активна регионална политика в областта на образованието и преквалификацията на населението на общината, за да може да отговори на високите изисквания на съвременния туристически бизнес.

Важен компонент на социалната политика в общината е и системата за социално подпомагане. Общият брой на подпомаганите лица и семейства по чл.9 от ППЗСП в общината през последните години е средно 90-100, като има тенденция към двойно увеличаване спрямо 2003 г. на броя на подпомаганите лица в трудоспособна възраст, което е свързано преди всичко с измененията в трудовото законодателство.

Социалната политика на община Сапарева баня като фактор за нарастване на заетостта е пряко свързана с използването на редица инструменти и лостове, с които се оказва помощ при подготовката и квалификацията на работниците, стимулиране на работодателите при

откриване на нови работни места, въвеждане на някои ограничения при използването на неквалифициран труд, определяне границите на минималната работна заплата и пр. Като неразделна част от социалната политика на общината са мерките за стимулиране или ограничаване на емиграцията и имиграцията на работна сила. Предприемат се действия за разширяване обхвата на номенклатурата и подобряване качеството на услугите на пазара на труда, както и на тяхната системност, навременност, достъпност, ефикасност и ефективност. При управлението на пазара на труда е необходимо да се полагат усилия за по-добра обвързаност на политиките на национално, регионално и общинско равнище и създаване на условия за пълноценно участие на социалните партньори в разработването и реализирането им.

Съгласно Закона за насърчаване на заетостта, Министерският съвет ежегодно утвърждава Национален план за действие по заетостта, който се осигурява финансово от държавния бюджет, програма PHARE и други източници. Планът придобива все по-голямо значение като основен инструмент на политиката по заетостта и на местно равнище. В него се формулират, както целите и механизмите за реализиране на националната политиката по заетостта и човешките ресурси, така и конкретните проекти и програми, които се реализират през годината. Националният план за действие по заетостта ще операционализира ежегодно конкретните действия и мерки за постигане на целите, заложи в Стратегията.

След приемането на България в ЕС през 2007г. страната ще се включи пълноценно в процеса на изпълнение на Европейската стратегия по заетостта. Разработваният Национален план за действие по заетостта ще бъде представян в Европейската комисия и оценяван от нея. Неговото прилагане ще бъде и в основата на осигуряването на заетостта и на местно равнище.

Съгласно Закона за насърчаване на заетостта, за намаляване на младежката безработица, Министерството на труда и социалната политика реализира редица мерки за повишаване пригодността и осигуряване на заетост на младежите, част от които се реализират по следните програми:

- Национална програма "Компютърно обучение за младежи";

- Национална програма "Социална интеграция и професионална реализация на младежите - възпитаници на домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа в България";
- Проект "Занаятчийско обучение по дуална система, пилотен проект 2004 г." ;
- Проект "Професионално обучение" - ФАР 2000;
- Проект "Инициативи на пазара на труда" - ФАР 2001;
- Проект BG 0202.01 "Насърчаване на заетостта сред младежите" (2003 - 2006г.);
- Програма "Заетост на младежи с висше образование в публичната администрация";
- Национална програма "От социални помощи към осигуряване на заетост", осигуряваща субсидирана заетост и социална интеграция на безработни лица, обект на месечно социално подпомагане, чрез разкриване на работни места в общополезни дейности и предоставяне на социални услуги, както и повишаване на пригодността им за заетост, чрез включването им в обучение за повишаване на уменията и квалификацията им, за ограмотяване и придобиване на професионална квалификация;
- Насърчителните мерки, предвидени в Закона за насърчаване на заетостта: стимулирането на работодателите да разкриват работни места за младежи до 29 години, сираци, младежи с увреждания. Работодатели, разкрили работни места за младежи до 29-годишна възраст (включително млади хора с намалена работоспособност и от социални заведения) получават субсидия в размер на осигуровките на назначените младежи за 12 месеца, а за тези с увреждания или сираци, субсидията включва минималната заплата и осигуровките. За всяко разкрито работно място за обучение за придобиване на професионална квалификация и/или стажуване, на което е наето безработно лице до 29 годишна възраст, на работодателя се предоставят суми съгласно чл.30, ал.2 за срока на

обучението и/или стажуването на наето лице, но за не повече от 6 месеца.

Друга възможност за младите хора по отношение на младежкото предприемачество се явява и програма за "Стартиране на малък бизнес" на Междуправителствената агенция по франкофония, чиито основен координатор е Министерството на младежта и спорта. Програмата е насочена към младежи на възраст между 18 и 30 години. В нейното осъществяване активна роля може да заеме и община Сапарева баня.

Гражданско участие на младите хора в икономическото развитие на община Сапарева баня, е свързано с прилагане принципите на Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите. С Декларацията от 29 юли 1999 година на Народното събрание се препоръчва на органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление да работят активно с младежките неправителствени организации и с младежките групи, като да ги подкрепят при осъществяване на младежки програми и инициативи, според възможностите и ресурсите им.

Младите хора декларират желание да се включат в живота на общината за решаване на собствените си проблеми, като вземат участие в граждански организации. В страната работят младежки неправителствени организации, които реализират младежки инициативи и дейности на местно, регионално и национално ниво, както и европейско. За стимулиране на гражданската активност на младите хора в община Сапарева баня, трябва да се използва децентрализиран подход, съобразен с характеризираните специфични особености на общината.

От 2001 г. основния източник на финансиране на проекти за местни младежки инициативи е програма "Младеж", дейност "Младежки инициативи". Интересът на младежите към дейността "Младежки инициативи" нараства, което налага създаването на нови програми за стимулиране на гражданската активност и в община Сапарева баня.

Необходимо е активната политика по заетостта в община Сапарева баня да бъде насочена приоритетно към следните целеви групи: дълготрайно безработните, младежите без трудов опит или без образование и професия,

безработните с ниско образование или без образование и без квалификация, хората с увреждания, възрастните безработни - над 50 години.

Основен приоритет на общинското управление е увеличаването на заетостта и доходите на нископлатените работници. Намаляването на непреките разходи за труд ще доведе до нарастване на разполагаемите (нетни) доходи, което може да се осъществи чрез:

- Намаляване на задължителните лични удържки за осигуровки и данък. Личното участие в дела на осигурителните вноски изисква внимателно преразглеждане, тъй като ежегодно нараства единствено процентът на личната вноска. Възможни алтернативи са както промяната на законово заложените съотношения работник/работодател, така и договарянето на трайно и гарантирано формиране на част от икономията в заплата;
- Намаляване на данъчната тежест върху ниските и средни доходи от труд. Така ще се създадат по-добри условия за живот на нискодоходните групи от населението;
- Поетапно прилагане на семейното подходно облагане. Икономията от ДОД ще се инвестира в бюджета на младите семейства, които в голямата си част са нискодоходни, като ще подобри качеството им на живот.
- Максимално използване на възможностите на колективното трудово договаряне, дадени от КТ, за разширяване на социалните придобивки и ваучерите за хранене на работниците, като се разширят съответните данъчни и осигурителни облекчения.

Главната цел е създаването на условия за трайна и добре платена заетост, която ще бъде основа за повишаването на жизнения стандарт на жителите в общината. Тази цел може да се постигне с ежегодното повишаване на доходите от труд, като се отчита растежа на БВП, стабилността на ценовото равнище, производителността на труда и конкурентоспособността на икономиката. Промените в Закона за облагане доходите на физическите лица са предпоставка за намаляване на данъчното бреме, особено върху нископлатените работници.

Понастоящем най-високата данъчна тежест е при облагането на труда. Осигуровките са около 42.7% от brutната заплата, а данъкът върху доходите е между 10% и 24% за различните подоходни групи. Ставката по данъка върху доходите нараства с нарастване на облагаемия доход, т.е. този данък е прогресивен. Облагането с осигуровки е регресивно, защото доходи над 1 400 лева месечно не се облагат. Намалението на данъчната, в т.ч и осигурителната тежест, ще намали стимулите за недекларираната заетост, което ще осигури допълнителни приходи в бюджета. Ниските данъци ще стимулират инвестициите и икономическата активност в община Сапарева баня. Високите данъци влияят негативно върху решението за полагане на труд от страна на работниците. Те водят и до по-ниска икономическа активност на работодателите, респ. и до по-малко на брой предлагани работни места, а от тук за по-ниска заетост и съответно за по-висока безработица.

1.2.5. Състояние на техническата инфраструктура

Инфраструктурните системи имат важно локализиращо влияние и са в основата на формирането на инвестиционния интерес към определена територия. Ето защо нейното развитие е един от приоритети, залегнали в настоящата стратегия за местно икономическо развитие на община Сапарева баня.

Транспортна инфраструктура

Транспортната инфраструктура на общината се е формирала в резултат както на сравнителните предимства на географското положение, така и на извършваните през годините инвестиции. Носещата конструкция на транспортната мрежа на автомобилният транспорт е формирана предимно от пътища, включени в републиканската пътна мрежа, докато вътрешнообщинската интеграция, осъществяването на социалните и стопански връзки се обслужва от общинските пътища.

Дължината на пътищата от републиканската и общинската пътна мрежа в общината формират едва около 3 % от общата дължина на пътната мрежа в област Кюстендил. Този нисък дял се обуславя най-вече от малкия брой населени места, неголямата площ и силно изразеният планински характер на релефа в общината. Пътната мрежа е развита основно в северната половина на общината, като основната пътна връзка за общината е път II-62 Дупница –Самоков. Той пресича общината по паралела и осъществява връзка с общинския център чрез общински път с дължина 3 км. Останалите пътища са от общинско значение и са определени като общински. Най-важният за развитието на общината като туристически център е пътя гр.Сапарева баня – Паничище. Със значение е и пътят, свързващ гр. Сапарева баня със с. Овчарци и с. Ресилово.

На територията на общината общата дължина на републиканската пътна мрежа е около 22 км (3,8 % от общата дължина на републиканските пътища на територията на област Кюстендил), от които второкласни пътища с дължина 9,2 км и третокласни пътища с дължина 12,7 км и местни пътища с обща дължина около 20 км.

Дължина на републиканските пътища

Област, община	I клас		II клас		III клас		Пътни връзки		Общо	
	Дължина / км /	%	Дължина / км /	%	Дължина / км /	%	км	%	км	%
Област Кюстендил	84,8	14,7	54,1	9,38	432,0	74,86	6,1	1,06	577,0	100,0
Сапарева баня	0,0	0,00	9,2	1,59	12,7	2,2	0,0	0,00	21,9	3,8

Състоянието на общинските пътища в общината като цяло не е на необходимото ниво и са необходими сериозни инвестиции за устойчиво подобряване на техните експлоатационни характеристики. Около 11,9 км от републиканските пътища на територията на общината са в добро състояние, като средно се определя състоянието на 4 км, а лошо – на 6 км. Особено важно е да се подобри връзката с Паничище, което обаче изисква значителни инвестиции, с оглед на сложните геоложки и геоморфоложки условия на терена, през който преминава трасето.

Състояние на републиканските пътища

Област, община	С настилка																		Без настилка	
	Добро						Средно						Лошо							
	I кл. /км /	II кл. /км /	III кл. /км /	Пътний вр./км /	Общо		I кл. /км /	II кл. /км /	III кл. /км /	Пътний вр./км /	Общо		I кл. /км /	II кл. /км /	III кл. /км /	Пътний вр./км /	Общо		III км	%
					км	%					км	%					км	%		
Област Кюстендил	70,5	31,3	110,5	6,1	218,4	37,8	8,1	15,1	150,3	0,0	73,5	30,1	6,2	7,7	37,4	0,0	51,3	26,2	33,8	5,9
Сапарева баня	0,0	6,4	5,5	0,0	11,9	2,1	0,0	2,8	1,2	0,0	4,01	0,69	0,0	0	6,0	0,0	6,0	1,0	0,0	0,0

Асфалтирани републикански пътища

Област, община	I клас		II клас		III клас		Пътни връзки		Общо	
	Дължина /км /	%	Дължина /км /	%	Дължина /км /	%	Дължина /км /	%	Дължина /км /	%
Област Кюстендил	84,8	14,70	54,1	9,38	366,3	63,49	6,1	1,06	511,3	88,62
Сапарева баня	0,0	0,00	9,2	1,59	12,7	2,21	0,0	0,00	21,9	3,80

Път II-62, като част от републиканската пътна мрежа, е в сравнително добро състояние и към момента осигурява задоволяване потребностите на общината. С оглед на бъдещото развитие на общината като курортно-туристически център с национално значение обаче ще наложи неговото разширяване и коригиране на трасето в някои проблемни участъци с недобра пропускателна способност.

Уличната мрежа в населените места е с обща дължина от 97,5 км., и не е в добро състояние, част от улиците не са асфалтирани и благоустроени. Това налага изпълнение на дейности свързани с общо подобряване състоянието на уличната мрежа в населените места от общината.

Водоснабдителна и канализационна система

Всички селища в община Сапарева баня са водоснабдени, като водоснабдяването на населените места от общината се осигурява чрез

водохващания от минаващите през територията ѝ реки, както и изворите "Лаго", "Извора" и "Белите ели".

Общата дължина на външната водопроводната мрежа е 44 км и като цяло тя е остаряла и силно амортизирана. Това е основната причина за честите аварии, за чието отстраняване се налага нарушаване на пътната настилка и на без това амортизираната уличната мрежа на населените места в общината.

Необходимо е да се извърши подмяна на старите етернитови тръби с такива, изработени със съвременни материали. За различните населени места в общината се предвиждат мероприятия по рехабилитация, реконструкция и доизграждане на водопроводната инфраструктура. Препоръчително е това да се съчетае със строителните работи по изграждане на канализацията.

Канализацията е изградена частично в гр.Сапарева баня и с.Сапарево, изцяло е изградена канализационната инфраструктура в к.с.Паничище. Започнато е изграждането на канализация в с.Овчарци и се предвижда нейното довършване и изпълнението в с. Ресилово.

Необходим е ремонт и доизграждане на канализационна инфраструктура, както и изграждане на модулни ПСОВ за нуждите на всяко от населените места.

Във връзка с инфраструктурата за водоснабдяване и канализация е наложително изпълнението на проектиране и строителни дейности за рекултивация на р. Джерман.

Енергоснабдяване

Общината се включва в националната електроенергийна система чрез районната подстанция "Марек" 110/20 КВ, намираща се в гр. Дупница. Общината се захранва на средно напрежение посредством извод "Сапарева баня" с работно напрежение 20 КВ. Състоянието на съоръженията е добро, като се извършват планови ремонти с цел поддържане на системата и безаварийното ѝ функциониране.

Телекомуникации

Общината се обслужва от две телефонни централи тип А 29. Едната е разположена в Сапарева баня, и включва с.Сапарево, а другата - в с.Ресиово, като обслужва и с.Овчарци.

Инсталираните АТЦ – “А – 29” позволяват ползването на автоматични селищни, междуселищни и международни телефонни разговори. Използваният тип АТЦ обаче е морално остарял и не позволява използването на високоефективните съвременни технологии в телекомуникациите.

На територията на общината действа добре изградена “GSM” система, която осигурява добро покритие. Няма изградена оптична връзка.

1.2.6. Административни и пазарно-ориентирани инструменти за въздействие на местната власт върху икономическото развитие

С предстоящото членство на България в Европейския съюз пред администрацията в община Сапарева баня стоят належащи проблеми за решаване, касаещи основна публична инфраструктура (водоснабдяване, пречиствателни станции, пътища и др.); социална инфраструктура (здравна, образователна, социални домове и др.); екологични проекти; подобряване на условията на живот в непривилегированите райони; запазване и рехабилитация на историческо наследство и, разбира се, активно участие съвместно с централната власт в програми за увеличаване на заетостта. От перспективата на международните, междуправителствени банки може да се види, че повече от 50 % от кредитните им портфейли са експозиции за проекти, пряко свързани с финансиране на общини. Още повече че изброените по-горе области са приоритетни за финансовите институции в техните критерии за оценка и селекция на проекти.

Във всяка сделка за финансиране на търговска банка от международна институция задължително трябва да присъстват следните страни:

- международна, междуправителствена кредитираща институция;

- правителство и/или банка посредник (банки, специализирани в целево и мащабно финансиране на общини в България, все още няма, което поражда интерес у чуждестранни финансови институции да проявяват сериозен интерес към местния кредитен пазар);
- краен бенефициент - общината.

След присъединяването на страната към ЕС, икономическото развитие на община Сапарева баня ще бъде сериозно подпомогнато от инструментите заложи в структурните фондове и кохезионния фонд:

- Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР) – за изграждане на инфраструктура и инвестиции, създаване на заетост и подпомагане на МСП;
- Европейски социален фонд (ЕСФ) – за образование, социална интеграция и заетост;
- Европейски фонд за ориентиране и гарантиране на селското стопанство – за развитие на земеделските райони и подпомагане на земеделските стопанства;
- Финансов инструмент за направляване и рибовъдство;
- Кохезионен фонд – за екологични и транспортни проекти в по-слабо развитите страни-членки на ЕС.

Ролята на община Сапарева баня в процеса на местно икономическо развитие се изразява най-общо в създаването на предпоставки за по-успешното и безпроблемно развитие на стопанските субекти, чрез осигуряване на необходимата инфраструктура, съдействие в рамките на правомощията на общинската администрация, експертиза и др. Общинската администрация трябва да отчита конкретните потребности на бизнеса особено, когато се касае за структуроопределящи предприятия. В този смисъл развитието на публично-частни партньорства между администрацията в община Сапарева баня и заинтересованите местни бизнес партньори трябва да е от решаващо значение за цялостното икономическо състояние на общината, и респективно за благосъстоянието и качеството на живот на населението. Публично-частните партньорства (ПЧП) предоставят възможността за използване от публичния

сектор на опита на частния сектор да предоставя услуги, които традиционно са задължение на публичния сектор. При ПЧП се отчита факта, че както публичният, така и частният сектори притежават своите предимства при изпълнението на определени дейности. Основните причини, налагащи развитието на публично-частни партньорства в общината са:

- нуждата от подобряване на качеството и ефикасността на предоставяните публични услуги;
- необходимостта от ускоряване на инвестициите в инфраструктурата;
- използване ефективността и ефикасността на частния сектор;
- споделяне на риска между партньорите/получаване на по-добра стойност на вложените от публичния сектор средства.

1.2.7. Състояние и структура на общинския бюджет

За съжаление възможностите за инвестиции на местната администрация в община Сапарева баня са силно ограничени поради, незавършилия процес по финансова децентрализация. Необходими са спешни мерки, насочени към подобряване на финансовия капацитет и стабилност на общината. В средносрочен аспект това е свързано с предоставяне на по-големи правомощия на общината по генерирането и управлението на местните приходи, което да ѝ гарантира нарастване на средствата за инвестиции. Добър вариант би бил община Сапарева баня да разработва отделен капиталов бюджет.

Община Сапарева баня изготвя своя бюджет, поемайки ангажименти за осигуряване на работа в бюджетните структури, обезпечаване на социалните услуги на населението като това е предвидено в стратегическия план на общината.

Някои от мерките, които се използват за постигането на тези цели са:

- мобилизиране и пълноценно използване на местните общински ресурси (човешки, финансови, материални и природни).
- привличане на национални и чуждестранни инвестиции в общината.

- коопериране и сътрудничество между община Сапарева баня и останалите общини в рамките на сдружения на регионално и национално ниво.

Бюджетът на Община Сапарева баня за 2004 г. възлиза на 1 724 764 лв., като приходната част се формира от собствени приходи и субсидии от републиканския бюджет. Излишъкът може да бъде използван за покриване на неотложни нужди за ремонт и възстановяване на социалната и техническа инфраструктура в общината. Общината е изключително зависима от субсидията, получавана от централния бюджет, тъй като тя формира почти 65% от общинските приходи. Това се отразява на изпълнението на социалните функции, делегирани на общината и от друга страна не позволява осъществяването на инвестиционна дейност за модернизиране на съществуващата и изграждане на нова техническа инфраструктура.

Въвеждането на практика на публично обсъждане на общинския бюджет символизира „отваряне“ на местната власт към гражданското общество, и е положителна стъпка към създаване на условия за добър социален климат и добро управление в общината, в т.ч. и за решаване на проблемите с превенция и противодействие на корупцията чрез съвместните усилия: институция и гражданско общество. Местната администрация в община Сапарева баня трябва да търси правилната формулировка за включването на максимален кръг представители на гражданското общество, неправителствените организации и местния бизнес при обсъждането на бюджета, въпреки ограничените възможности за интензифициране на приходите при настоящото състояние на сравнително централизирана и рестриктивна бюджетна рамка в България.

1.3. Процеси и тенденции в местната икономика

1.3.1. Място на местната икономика в икономиката на областта

За разлика от страната, района за планиране и областта, за по-ниското териториално равнище – община (NUTS4, LAU1) липсват данни за брутният вътрешен продукт и брутната добавена стойност. Единственият източник от

който може да се черпи информация е „Индекс за човешко развитие – 2002“. Според данните в него, община Сапарева баня се намира на 237 място (от 264 общини) по брутен вътрешен продукт в страната. Индексът на общината е 0.538. Това се явява и най-ниският индекс за община на територията на област Кюстендил. Въпреки, че нетните приходи от продажби на предприятията на един жител в общината нарастват за периода 1999-2003г. от 0.50 лв. на 0.87 лв., тя се нарежда на пето място по този показател в областта. След нея са общините – Бобошево, Кочериново, Рила и Трекляно. По отношение на мястото на общината спрямо нетните приходи от продажби на предприятията от нефинансовия сектор в областта се очертава следната картина. С 2.1 % общината заема 4 място в областта по нетни приходи от продажби на предприятията от сектора на селското, ловно, горско и рибно стопанство. Челните места са заети от общините – Кюстендил (72 %), Дупница (13.1 %) и Бобов дол (9.7 %). На територията на общината няма предприятия от добивната промишленост. Тя се намира на 5 място и по приходи от сектора на преработващата промишленост (0.8 %). На първо място е община Дупница с 61 %, следвана от Кюстендил 33 %, Бобов дол 3.4 % и Кочериново 1 %. В сектора производство и разпределение на електроенергия, топлоенергия, газ и вода няма отчетени приходи в община Сапарева баня. В сектора строителство, нетните приходи от продажби представлява 3.4 % от тези за областта, като общината е изпреварена по този показател от общините – Дупница, Кюстендил. Отново на трето място (1.8 %) е и по отношение на нетните приходи от продажби в сектора на търговията, ремонта на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството. Общината отново е изпреварена от Кюстендил (57.1 %) и Дупница (36.4 %). Водещо място по приходи в сектора на хотелите и ресторантите заема община Кюстендил (56.6 %) и община Дупница (30 %), следвани от община Сапарева баня (4.4 %). Нетните приходи от продажби на предприятията от сферата на транспорта, складирането и съобщенията отреждат на общината четвърто място сред общините в областта – (1.8 %). Пред нея са общините – Кюстендил, Бобовдол и Дупница. В сферата на финансовото посредничество и операциите с недвижимо имущество, наемодателна дейност и бизнес услуги няма отчетени нетни приходи от

продажби. В сферата на образованието общината заема пето място с (3.6 %) нетни приходи от продажби. След нея се нареждат общините – Бобошево, Невестино, Рила и Трекляно. Четвърто е местото на общината при нетните приходи от продажби в сферата на хуманното здравеопазване и социални дейности. Те представляват 1.4 % от тези на областта. По отношение на дълготрайните материални активи, на територията на община Сапарева баня се намират 0.3 % от тези в областта. Водещи са общините – Бобов дол, Кюстендил и Дупница. Може да се обобщи, че общината няма значителен икономически принос и показателите ѝ са далеч под тези на водещите в областта общини – Кюстендил, Дупница и Бобов дол.

1.3.2. Състояние и структура на местната икономика

Местната икономика в община Сапарева баня може да бъде характеризирана като моноструктурна. Поради това тя има ниска адаптивност и може да се окаже силно засегната от процеса на икономическо реструктуриране. Наложителна е висока активност на публичните власти за привличане на инвестиции за развитие на нови икономически дейности, постигане на устойчива заетост и диверсификация на местната икономика.

Според разпоредбите на Закона за регионално развитие (Обн. ДВ. бр.14, 2004 г., изм. ДВ. бр.32, 2005 г., изм. ДВ. бр.88, 2005 г.) община Сапарева баня е включена в районите за целенасочено въздействие със статут на изостанал селски и изостанал планински район, което налага предприемането на специални мерки по създаване на благоприятни условия за местно развитие.

Местната икономика в община Сапарева баня се отличава със сериозни структурни проблеми. Броят на работодателите е ограничен, което обуславя недостатъчно предлагане на работни места на първичния пазар на труда. Преодоляването на тези негативни тенденции изисква комплексен подход и ангажиране на капацитета на отговорните държавни институции чрез разработване на конкретни програми и мерки.

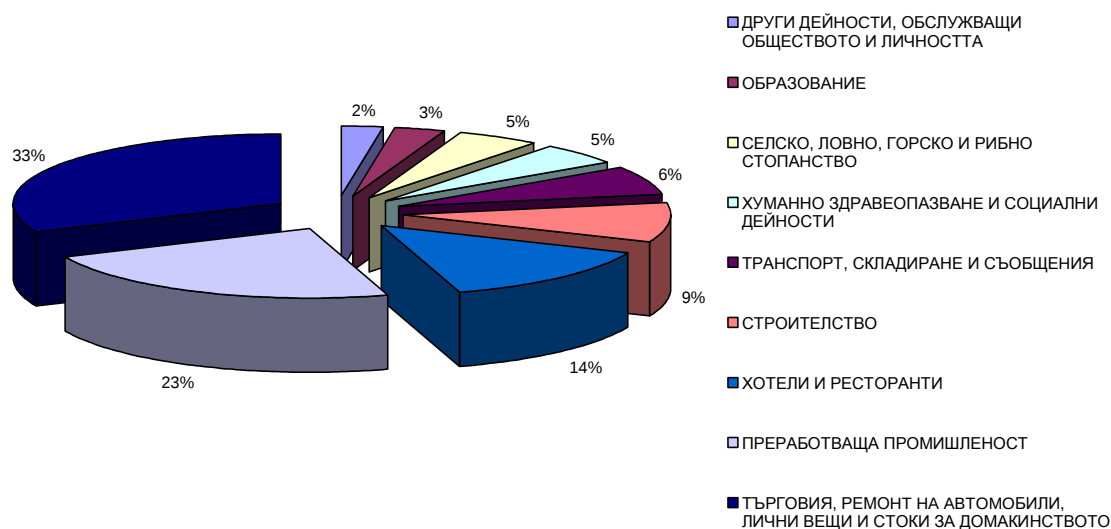
По размера на произведения брутен вътрешен продукт община Сапарева баня се нарежда на 237-мо място сред останалите общини в страната. По брой на населението обаче община Сапарева баня се нарежда на 176-то място. Този

факт говори индиректно за по-ниската производителност на труда в общината в сравнение със средната за страната. Изхождайки от един от основните принципи на регионалното и местно развитие, изразяващ се в намаляване на регионалните различия, трябва да се отбележи, че е необходимо създаването на предпоставки за стимулирането на икономиката в общината и увеличаване на темпа на нарастване на БВП.

Делът на стопанските сектори в местната икономика, според формирувания нетен приход от продажби е както следва:

- Търговия и услуги – 54,03 %
- Селско и горско стопанство – 5,06 %
- Промисленост – 40,90 %

Поради това структурата на местната икономика може да бъде определена като обслужващо-промишлена. При по-детайлен анализ на секторната структура на местната икономика става ясно, че водещи са отраслите на хотелиерството и ресторантьорство⁶, следвани от търговията и преработвателната промишленост.

⁶ Според регистрацията на фирмите по Националната класификация на икономическите дейности (НКИД).

Намеренията и усилията на местната общност са насочени към по-пълно оползотворяване на туристическите ресурси в общината и към развитие на модерен и конкурентноспособен **туристически сектор**. Икономическата програма на Правителството на Република България поставя във фокуса си динамичното развитие на туризма и създаването на съвременен, висококачествен и конкурентен туристически продукт, като все повече се залага на алтернативния туризъм, който има потенциал да се развива в краткосрочен план (5 год.) и то до отрасъл с национална значимост. В община Сапарева баня туризмът все повече се разглежда като приоритетен отрасъл, тъй като съществуват благоприятни предпоставки за развитие на зимен и алтернативен туризъм (балнео-климатолечебен, еко-, селски, етно и др.). Туризмът до голяма степен може да доведе до разрешаване на основните проблеми, свързани с безработицата в общината. Той може да спомогне за увеличаване на БВП, създаван в общината чрез привличане на чужди инвеститори и по-голям брой туристи и съответно увеличаване на дневните им разходи.

Както много от районите в България и в община Сапарева баня е нужно да се гледа на туризма като на приоритетен отрасъл за икономическото развитие и развитие. Трябва да се обърне внимание на увеличаване престоя на туристите (по-ефективно целогодишно използване на природните и антропогенни ресурси), повишаване на качеството на предлагания туристически продукт, увеличаване на материално-техническата база чрез една реалистична оценка на факторите и възможностите за развитие на туризма. Тези фактори могат да се групират по следния начин:

- Туристически ресурси (природни, антропогенни и човешки) – използването им за конкретни видове туризъм.
- Предлагане на туристически продукт, свързан с различните видове туризъм на територията на общината – зимен, балнео-лечебен, селски, познавателен, еко-, делови и др.
- Условия за развитие на видовете туризъм – тук се включват инфраструктурата, свързана с туризма, средствата за настаняване и хранене, транспортната достъпност на местата, представляващи интерес

от туристическа гледна точка, туристическите организации и предприятия.

Съседството на общината с общините Самоков, Дупница и Рила, както и попадането на общината в зоната на трансгранично сътрудничество с Гърция и Македония могат да спомогнат за реализирането на регионален туристически продукт.

Горещите минерални извори на територията на Община Сапарева баня са най-важния природен ресурс и основна база за развитие на туризма. От лечебните им свойства са се възползвали траките. Тук те създават селището Германия, което означава горещи извори, бани, или пък носи името на Герман – бог на топлината, светкавиците и градушките. Славяните след превземането на града се настаняват в него през VI и VII век. От римляните е останало изкуството на каптирането – изграждането на съоръжения за използване на термалните извори.

Градът се разделя на две термални зони – западна и източна. Една от забележителностите и съответно туристически обект е Гейзерът намиращ се в центъра на град Сапарева баня. Това е единственият гейзер-фонтан в България и континентална Европа. Гейзерите по света са сред най-привлекателните туристически обекти, до които имат достъп предимно платежоспособни туристи. За голяма част от тях се чака с часове, за да се види изскачането на горещата вода (например в Исландия). Според някои източници водата на гейзера в Сапарева баня е най-горещата в света, а според други – в Европа. Водата му е с няколко градуса по-висока от италианските Софиони, Джурджителя и Липарските острови. За ценните качества на сапаревобанската вода са писали още Евлия Челеби и Константин Иречек. Водите са най-богатите в България на сероводород. Още от 50-те години на XX в. балнеолечебният център в Сапарева баня е профилиран за лечение на заболявания на опорно-двигателния апарат, заболявания на периферната нервна система, гинекологични заболявания, ортопедични заболявания и болестта на Бехтерев.

Също важен ресурс за развитие на туризма е климатът в Сапарева баня. Снежната покривка в Паничище се задържа 125 дни, а над тази височина – през половината от годината, което е благоприятно за зимните спортове. Ценни са и

биоклиматичните ресурси в общината. Броят на слънчевите дни през летния и зимния сезон е по-голям, поради излизането извън сферата на общата инверсионна облачност за България. Благоприятните термоенергетични условия (комфорт и надкомфорт) са подходящи за целогодишно провеждане на балнеоклиматолечение и различни форми на двигателна активност. На територията на общината липсват индустриални замърсявания, което я прави подходяща за медицински туризъм.

Изключителна природна ценност представляват циркусите със Седемте Рилски езера, езерото Паничище, Сухото езеро, Кабулския дял на Северозападна Рила, долините на реките Горица и Джерман, челните морени и троговите долини. Те са ресурс за развитие на пешеходен и познавателен туризъм, като и за ски спортове. На територията на общината в НП „Рила“ се намира природният резерват Скакавица, който е обявен през 1968 г. с цел опазване на вековните гори от бяла мура. Резелватът е разположен между 1850 и 2050 м. надморска височина. От защитените растителни видове тук се срещат планински божур, български омайник, златиста кандилка, златовръх, а от редките видове – планинска делянка, северно еньовче, преходна мурава. Животинският свят е представен от сърна, дива свиня, лисица, вълк, глухар, черен кълвач, сокерица, усойница, планинска водна жаба и мн.др. През НП „Рила“ минава Европейският туристически маршрут Е-4. Интересен природен ресурс са и седемте Овчарченски водопади на река Горица.

На базата на минералните води е необходимо изграждането на модерни открити и закрити басейни. Необходимо е и създаване на допълнителни туристически екопътеки, писти с лечебно-оздравителен характер и други.

Антропогенните ресурси на общината могат да бъдат използвани като допълващи към туристическите продукти. Могат да се създадат едnodневни познавателни турове. В околностите на Сапарева баня има останки от древноримски град. Запазени са църквите „Свети Никола“ (12 в.), „Свети Георги“ (1853 г.), „Свети Йоан Богослов“ (1881 г.), малкият манастир „Свети Стефан“ и женският метох „Покров на Пресвета Богородица“, който е действащ. В м.Кремник има археологически разкопки на неолитно селище от 6200-5000г. пр. Хр. Има запазени валявици и воденица.

На територията на общината, и по-точно в село Овчарци, се намира фолклорната група на Овчарченските баби, която представя великолепно шопско двугласно пеене, като изпълнява местни народни песни и участва във фестивали в цяла България. Съхранени са и традициите в множество занаяти.

Посетителският център "Паничище" към национален парк "Рила" е създаден през 1996 г. по проект на Министерството на околната среда и водите с финансовото съдействие на програма Фар на Европейския съюз. Това е първият такъв център в нашата страна. Тук може да се получи информация за национален парк Рила и неговите забележителности, за туристическите маршрути. Удобен е за провеждане на семинари и зелени училища. Центърът разполага със семинарна зала и зала за видеопроекции, петрографска сбирка с над 180 минерали и скали, постоянни и временни изложби, богата еко-библиотека. Осигурява планински водачи.

В близост до град Сапарева баня се намира бивше селскостопанско летище, което в бъдеще може да бъде реконструирано и да се ползва за кацане на малки самолети и хеликоптери.

Балнеосанаториумът към Министерството на здравеопазването не е годен за международен здравен туризъм и се нуждае от реконструкция и модернизация, за да отговаря на международните критерии за такъв вид база.

Капацитетът на легловата база в общината е около 2500 легла. Те са локализирани основно в Паничище и град Сапарева баня. Ресторантите са обикновено към хотелските комплекси или хижи.

На територията на град Сапарева баня се намират редица средства за подслон и заведения за хранене.

Къща за гости "Лазови" се намира над Гейзера. Разполага с 3 двойни стаи, 1 тройна стая и 1 апартамент (спалня и хол с камина, за 2+1 човека). Къщата е в битов стил. Всички стаи са със самостоятелен санитарен възел, кабелна телевизия, локално парно и тераса. Също така има двор с камина и барбекю. Предлага се домашно приготвена кухня. Разполага с гараж за три автомобила. За гостите са предвидени екскурзии до Овчарченския водопад, Паничище, Рилските езера и други забележителности около Сапарева баня.

Вила „Попов“ ** разполага с 12 легла, барбекю, магазин и механа. В стаите има телевизор, вана, минибар и самостоятелен санитарен възел. На разположение на гостите са SPA център, паркинг, собствен плаж, термални води, телефон и лятна градина. В комплекса се допускат домашни любимци. Допълнителните услуги включват - детска градина, детска площадка, екскурзии, пикник, пране и химическо чистене.

Вилно селище „Верила“ ** се намира до античния град Германея (минералните бани). Разполага с общо 100 легла – 15 апартамента и 15 вили. В стаите има самостоятелен санитарен възел и телевизор. Организира зелени училища, екскурзии в Рила, фолклорни вечери, спортни лагери. Къмпингът има собствен минерален плаж. На разположение на почиващите са – барбекю, дневен бар, кафе-сладкарница, кухня, механа, столова. Има и SPA център, фитнес център, зала за тихи игри, открит басейн, паркинг, собствен плаж, телефон в хотела, термални води и лятна градина. Допълнителните услуги предлагани на почиващите включват: екскурзии и пикник, настаняване инвалиди, детска и спортна площадка, наем на спортни уреди, пране и химическо чистене, ски гардероб. В близост се намира плувен басейн с топла минерална вода.

Хотел „Бистрица“ ** разполага с 12 легла. Стаите са със самостоятелен санитарен възел. Има паркинг.

Хотел „Германея“ *** разполага със 72 легла. Хотелът има 6 апартамента и 30 двойни стаи, ресторант със 70 места, лоби бар, закрит басейн, фитнес зала, масажен кабинет и кабинети за балнео-процедури.

В ЦПВК „Паничище“ ** има 130 легла. В стаите има сателитна телевизия, радио, телефон и самостоятелен санитарен възел. Комплексът разполага с ресторант, коктейл бар, кафе-сладкарница и ресторант-градина. На разположение на гостите са: SPA център, медицински център, сауна, джакузи и солариум, лятна градина, паркинг, сейф на рецепция, фитнес център и др. Предлагат се физиотерапия, масаж, козметични услуги и рехабилитация.

Хотел „Божур“ *** разполага с 50 легла. На разположение на гостите са фитнес, охраняем и неохраняем паркинг, снек-бар, балнеолечебни процедури, ресторант с лятна градина и плувен басейн с минерална вода. Стаите са с

тераси и изглед към планината, самостоятелен санитарен възел с вана, хладилник, сейф, телевизор със сателитни програми, факс. Хотелът предлага условия за лечение на двигателните органи. Допълнителните услуги включват – пране, гладене, рум-сервиз, обмяна на валута и различни видове екскурзии. В хотела се допускат домашни любимци.

Ресторант „Гейзера“ разполага с 80 места и оркестър на живо.

Ресторант „Принцес“ има възможност за организиране на семейни празници, фирмени и бизнес мероприятия и др.

Курортът Паничище предлага най-благоприятните условия за физическа подготовка на спортисти от всички разновидности на спорта (1300 м – 1600 м н.в.). Терените на „Сухото Езеро“ предлагат отлични условия за подготовка на отбори по футбол, баскетбол и други. Също така на територията на курорта има условия за тренировки по плуване и тенис на корт. Паничище предлага и отлични условия за подготовка на състезатели от зимните спортове.

Към момента курорта разполага със следните писти:

- "Бекара" – алпийски ски 470 м съоръжена със ски-влек с капацитет 280 човека/час
- "Аждена" – детски ски-плац съоръжен с "бейби"-ски влек и писта 400 м със ски-влек с капацитет 250 човека/час
- Детска писта 200 м пред х. Пионерска
- Писта за дълго бягане 5 000 м, към която в най-скоро време ще бъде изграден рубеж за биатлон
- хижа Пионерска – ски писта 400 м със ски-влек с капацитет 350 човека/час; хомологирана писта за спускане със шейни на естествена писта 1130 м, която е единствената в България, отговаряща на международните стандарти
- хижа Седемте езера – ски писта 300 метра и ски-влек с капацитет 250 човека/час
- хижа Рилски езера – ски писта 950 метра и ски-влек с капацитет 700 човека/час

На територията на курорта се предоставят ски екипировка под наем и платени ски-учители. Предстои пускане на двуседалкова пътническа въжена

линия от хижа Пионерска до хижа Рилски езера с дължина 2 200 м и капацитет 960 човека /час.

Заведенията за настаняване включват:

„Паничище Холидей клуб“ – разполага с 26 двойни стаи, 20 тройни, 6 четворни, 10 апартамента и една туристическа спалня. Стаите са със сателитна телевизия, самостоятелна баня и тоалетна и тераса. Хотелът разполага с охрана, сейф, ресторант, бар, магазин, зала за бизнес срещи, конферентна зала, охраняем паркинг, сауна, фитнес и ски под наем. Ресторантът е с капацитет 120 души. Има и две зали, съответно за 60 и 100 души.

Хотел „Балкан Фарма“ има капацитет за над 180 човека, в т.ч. 10 апартамента. Гостите на хотела разполагат с 2 конферентни зали с по 40 и 100 места, бар, кафе, сауна, джакузи и фитнес зала.

Хотел „Контекс“ разполага с места за 80 души. В хотела има 11 обзаведени апартамента, конферентна зала за 50 човека, ресторант, бар, фитнес.

Хотел „Пантурс“ има 52 легла в т.ч. 6 апартамента, ресторант, нощен бар, фитнес и сауна.

Хотел „Енергоремонт“ е с капацитет 65 легла. Хотелът разполага с 6 апартамента, ресторант, бар, кафе, плувен басейн, фитнес зала и сауна. Всяка стая е с телевизор и телефон.

Хижа „Стил“ разполага с 27 места за настаняване.

Хотел „Лира“ е с капацитет 100 легла. Разполага с 2 апартамента, стаи с баня и самостоятелен санитарен възел. На разположение на гостите са: нощен бар, кафе, конферентна зала, дневен бар, ресторант, ресторант-градина, паркинг и фитнес център. Разполага със ски гардероб, тенис маса, организира екскурзии и пикник с планински водач.

Хотел „Горна земя“ се намира се на Зелени Преслеп - входа към Национален парк Рила.

Ресторант „Елените“, който е най-стария в Паничище, се намира до писта „Беяра“ и предлага българска национална кухня.

Хотел „Еделвайс“ е с три звезди и разполага с 24 легла. Стаите и апартаментите са със самостоятелен санитарен възел и телевизор. Туристите разполагат с бар в ловен стил с камина, дневен бар, сауна и паркинг.

Тризвездният хотел „Планински езера“ се намира в близост до писта „Беяра“ и разполага с 66 легла. Всяка стая е със собствен санитарен възел и телевизор. На разположение на гостите на хотела са: ресторант със 160 места, конферентна зала за 80 души, лоби бар, сауна, ски гардероб и паркинг.

Здравно-възстановителна база „Гюндера“ ** разполага с 40 легла. В стаите има сателитна телевизия, минибар и самостоятелен санитарен възел. На разположение на гостите на комплекса са: бiliarд, зала за тихи игри, локално парно, лятна градина, паркинг, салон с TV, сауна, солариум, фитнес център, детска градина, детска площадка, масаж, рехабилитация, ски гардероб, физиотерапия.

Оздравителен дом „Паничище“ ** има капацитет от 170 легла. Стаите са със самостоятелен санитарен възел. Разполага с дневен бар и ресторант, конферентна зала, локално парно, лятна градина, медицински център, паркинг, салон с телевизор, телефон в хотела, ютия на рецепция, спортна площадка. Също така предлага и пране и химическо чистене и физиотерапия.

Почивна станция „Панорама“ ** разполага с 80 легла. Стаите са със самостоятелен санитарен възел. Комплексът разполага с: дневен бар, ресторант, ресторант-градина, лятна градина, паркинг, салон с телевизор, телефон в хотела, наем спортни уреди, пране и химическо чистене, ски гардероб, спортна площадка.

Един от най-новите хотели в курорта Паничище е тризвездният „Теменуга“. Разполага с 3 апартамента и 12 двойни стаи. Туристите могат да ползват безплатен паркинг, ресторант, кафе-сладкарница с лятна тераса, многофункционална зала, басейн (в съседния хотел), интернет достъп, бiliarд, фитнес зала и сауна. Хотелът предлага и езда, пикник, стрелба с лък, закуска и обяд сред природата, различни видове едnodневни екскурзии.

Профилакториум „БДЖ“ ** разполага с 146 легла, като стаите са със сателитна телевизия и самостоятелен санитарен възел. На разположение на почиващите са: барбекю, дневен бар, ресторант, ресторант-градина, зала за

тихи игри, конферентна зала, медицински център, паркинг, телефон в хотела, ютия на рецепция, детска площадка, спортна площадка.

Хотел „Бор“ ** е с 80 легла, като стаите са със самостоятелен санитарен възел. Гостите на комплекса разполагат с: ски писта с влек, салон с моникс, дневен бар, ресторант, детски басейн, зала за тихи игри, локално парно, лятна градина, паркинг, салон с телевизор, телефон в хотела, детска площадка, ски гардероб, спортна площадка, тенис маса и 2 конферентни зали – 50 и 80 места. Организирант се екскурзии и пикник. В хотела се допускат домашни любимци. Има възможност за спортни занимания – билиард, тенис, хандбал.

Хотел „Дартрейд“ *** разполага с 50 легла, коктейл бар, магазин, ресторант, ресторант-градина. Стаите са със самостоятелен санитарен възел. Комплексът разполага и със закрит басейн, зала за тихи игри, лятна градина, паркинг, сауна, телефон в хотела, фитнес център, спортна площадка, тенис корт.

Хотел „Доротея“ ** е с капацитет 39 легла, като стаите са със сателитна телевизия и самостоятелен санитарен възел. На разположение на гостите са: дневен бар, ресторант, лятна градина и телефон в хотела. Предлагат се организирани екскурзии и пикник.

Двувездния хотел „Електрон“ е с капацитет 78 легла. Разполага с дневен бар, ресторант, лятна градина и паркинг. Има възможност за езда и пикник. Отдават се под наем спортни уреди.

Хотел „Енергоремонт Бобов дол“ ** разполага със 79 легла. На разположение на гостите са: дневен бар, нощен клуб и ресторант. Стаите са със самостоятелен санитарен възел, телевизор, телефон и тераса. В комплекса има и закрит басейн, конферентна зала (12 места), паркинг, сауна, фитнес център и тенис корт.

Хотел „Здравец“ ** има общо 60 легла. Разполага с дневен бар, ресторант, лятна градина, паркинг, телефон и салон с телевизор. В стаите има радио, а санитарният възел е общ на етажа. Предлагат се екскурзии с планински водач и има възможност за провеждане на „зелени“ и „бели“ училища. В хотела се допускат домашни любимци.

Хотел „Мелницата“ * има 26 легла, дневен бар, ресторант, паркинг, салон с телевизор и телефон в хотела. Санитарен възел има на всеки етаж.

Хотел „Мусала“ ** разполага с 22 легла, дневен бар, ресторант, лятна градина, паркинг. Стаите са със самостоятелен санитарен възел.

Хотел „Черни връх“ ** има капацитет от 42 легла. Стаите са със самостоятелен санитарен възел. На разположение на гостите са дневен бар и паркинг.

На територията на община Сапарева баня функционира туристическо дружество „Паничище“. То организира екскурзионни летувания в Рила, резервации за хотели и хижи, зелени училища, ски училища, екопрограми и осигурява квалифицирани планински водачи. Стопанисваните обекти от дружеството включват туристическа спалня „Верила“, хижа „Ловна“ и хижа „Пионерска“.

Според данни на Националния статистически институт на територията на община Сапарева баня през 2004 г. са се намирали 16.7 % от средствата за подслон в област Кюстендил. Леглата представляват 12.1 % от тези за областта, а легло-денонощиата – 12.3 %. Реализираните нощувки са 5 909 бр., като това е 13.7 % от тези в областта и в т.ч. от чужденци – 5.7 %. Пренощуващите лица са 2 911 души или 10.6 %, в т.ч. чужденци 91 души или 2.3 %.

Средства за подслон през 2004 г. в област Кюстендил⁷

Област/ Общини	Средства за подслон	Легла	Легла- деноноши я	Реализирани нощувки		Пренощували лица	
				Общо	В т.ч. от чужденци	Общо	В т.ч. от чужденци
Кюстендил	18	1408	505013	43057	5039	27571	3929
Бобовдол	-	-	-	-	-	-	-
Бобошево	2	110	40260	395	3	224	3
Дупница	3	322	117852	19595	966	11990	661
Кочериново	-	-	-	-	-	-	-
Кюстендил	7	500	181809	13271	1989	8559	1381
Невестино	-	-	-	-	-	-	-
Рила	3	306	102872	3887	1793	3887	1793
Сапарева баня	3	170	62220	5909	288	2911	91
Трекляно	-	-	-	-	-	-	-

⁷ Източник: НСИ, 2004г.

Според статистическите данни от НСИ, на територията на община Сапарева баня през 2004 г. няма регистрирани почивни домове.

Почивни домове през 2004 г. в област Кюстендил⁸

Област/ Общини	Почивни домове	Максимално разкрити легла		Почивали лица	Реализирани легло-дни
		Общо	В т.ч. целогодишни		
Кюстендил	8	317	290	5437	16180
Бобовдол	-	-	-	-	-
Бобошево	-	-	-	-	-
Дупница	2	121	121	2681	4799
Кочериново	-	-	-	-	-
Кюстендил	5	169	169	2684	11057
Невестино	-	-	-	-	-
Рила	1	27	-	72	324
Сапарева баня	-	-	-	-	-
Трекляно	-	-	-	-	-

Една от възможните бъдещи инвестиции и съответно разширяване на възможностите на курорта Паничище за развитие на балнео-лечебен и зимен туризъм е проекта за туристически и ски център "Паничище-Езерата-Кабул". Инвестицията е на стойност около 30 млн. евро и ще бъде реализирана съвместно между „Рила спорт“ и местната управа на Сапарева баня. Легловата база ще бъде увеличена с около 5600 места. Проектът предвижда изграждането на 80 км писти, разпределени на 14 алпийски трасета. Те ще имат капацитет за 4 600 скиори. Ще бъде изграден и осем-местен кабинков лифт, който ще качва туристите от Сапарева баня до връх Кабул с междинна станция на Паничище. Проектът предвижда в ски-центъра да има условия за всички алпийски, северни и бегови дисциплини, както за масов спорт, така и за състезания от най-висок ранг. Центърът за бегови дисциплини предвижда 30 трасета за 10 отбора щафета биатлон. Предвижда се също в Сапарева баня върху 8 дка около Гейзера да се изгради голям лечебен комплекс. За допълване на предлаганите туристически услуги, би могло да се създаде голф игрище и закрит аква-парк. Необходима е и реконструкция на пътищата на територията на общината.

Трябва да се отбележи, че общината не разполага с достатъчно висококвалифицирани специалисти в сферата на туризма. Евентуалното бъдещо разрастване на туристическата индустрия в нея, ще доведе до остър недостиг персонал с подходяща подготовка. В съответствие с настоящите потребности е

⁸ Източник: НСИ, 2004г.

нужно привличането на допълнителен контингент от млади специалисти и провеждането на обучителни семинари за наетите в туристическия сектор.

Водещо място в отрасловата структура на **леката промишленост** в община Сапарева баня заема шивашката промишленост. Тя се развива на базата на ниските разходи за труд, сравнително малките капиталовложения, високата ликвидност и наличната в общината женска работна сила. Произведената продукция е насочена предимно към пазарите от Западна Европа. Основните фирми в областта на шивашката промишленост са:

- „Мария Магдалена“ ЕООД, създадена през 1996 г. и е специализирана в производство и търговия на дамска конфекция: сака, палта, поли, панталони и др. От 2000г. "Мария Магдалена -1991" ЕООД работи основно изнасяйки готова продукция за немския пазар. Във фабриката са наети около 180 души.
- „Сибимод СВ“ ЕООД, създадена през 1999 г., с основна дейност – производство на облекла за износ. Фирмата шие облекла за световни марки като "Мехх" – Холандия, "Манго" – Испания, "Луи Джо" – Италия, "Черути" – Италия, "Долче и Габана" – Италия, "Гауди" – Италия, "С и А" – Германия и др. Числеността на средния списъчен персонал на фирмата е около 80 души.

Други предприятия, допълващи стопанския облик на община Сапарева баня включват развиват дейност в областта на производството на дърводобива и дървопреработката, ветеринарни лекарствени средства, както и печатарски и полиграфически дейности. По-важните фирми в гореизложените области включват:

- „Сима“ ООД със седалище гр. Сапарева баня, регистрирана през 1999 г., с основен предмет на дейност строителство, производство на бетонови разтвори и бетонови изделия и строителни машини и транспорт. Дружеството е специализирано в извършване на земно – насипни работи, изземване и транспорт на земни маси на различни разстояния, изграждане на хидротехнически съоръжения (земно-насипни язовирни стени, канализационни мрежи, водопроводи и др.) и извършва всички видове строително – монтажни работи. „Сима“ ООД разполага със

собствен бетонов възел, снабден с процесорно управление, което позволява високо качество на произвежданите бетонови разтвори. Във фирмата са наети около 30 души.

- "Голаш-фарма" ООД - производство на ветеринарни лекарствени средства
- „ДЕМТ-принт“ ЕТ, с основен предмет на дейност предпечат, печат, книговезки услуги и други дейности в областта на полиграфията. „ДЕМТ“ е една от първите фирми в Югозападна България, внедрила технологията на офсетовия печат. Модерното оборудване, с което разполага печатницата на фирмата позволява изработването на висококачествени изделия, като рекламни обложки, формуляри, фактури, календари, брошури, книги. Фирмата е специализирана и в отпечатването на опаковъчна продукция за фармацевтичната промишленост. В момента печатницата на фирмата е в процедура на въвеждане на ISO9001-2000.

Въпреки относително малкия относителен дял на **аграрния сектор** в местната икономика, той и в бъдеще ще играе важна роля в заетостта и за формирането на БВП в общината. Земеделската земя възлиза на 40.4 % от територията на общината, като от нея 47.5 % са обработваеми площи, а 10 % поливни. Площта с гори представлява 53.7 %. От друга страна по фонд земеделската територия е 43.6 % от територията на общината, а площта на горския фонд е 52.3 %. На територията на общината се намират 1 290 земеделски стопанства. Те представляват почти 8 % от стопанствата в област Кюстендил. Използваемата земеделска площ в община Сапарева баня е 14 001 дка или 9.3 % от ИЗП на областта. В землището на гр. Сапарева баня се намират 39.2 % от стопанствата и 43.5 % от ИЗП, съответно в с. Сапарево – 25.3 % и 23.7 %, в с. Овчарци – 20.3 % и 19.6 %, в с. Ресигово – 15.2 % и 13.2 %.

Земеделски стопанства и тяхната използвана земеделска площ (ИЗП), 2003 г.⁹

Област, община, населено място	Стопанства (брой)	ИЗП по местонахождение на стопанството (дка)
Област Кюстендил	16 205	150 545
Община Сапарева баня	1 290	14 001
с. Овчарци	262	2 739.6
с. Паничище	-	-
с. Ресилово	196	1 849.4
гр. Сапарева баня	506	6 095.5
с. Сапарево	326	3 316.7

Растениевъдството на територията на общината е свързано главно с отглеждането на зърнено-хлебни, зърнено-фуражни, фуражни и технически култури, зеленчуци, картофи и овощни насаждения. Нарастване на посевната площ и добивите се наблюдава при зърнено-хлебните култури. Голямо увеличение има при площите засети с овес, докато площите с ечемик намаляват¹⁰. И при двете култури има нарастване на средните добиви. Естествените ливади не се използват ефективно, поради остарялата и амортизирана земеделска техника. На територията на общината се развива и оранжерийно производство, базирано на наличната минерална вода. Тя е предпоставка и за увеличаване на оранжерийните площи, които в момента са около 20 дка. На територията на общината има 260 дка череша и около 80 дка други овощни градини. Традиционните за страната проблеми свързани с тютюнопроизводството не подминават и община Сапарева баня. Площите му намаляват, поради ниските изкупни цени, специфичните изисквания за отглеждане и преработка и други.

Въпреки, че има достатъчно количество вода за напояване, напоителните полета са унищожени, като на места тръбите се демонтират. За развитието на по-високо ефективно земеделие е нужна модерна селско стопанска техника, изграждането на земеделска борса, възобновяване на хидромелиоративните съоръжения и други.

Обработваемата земя в община Сапарева баня представлява 10.4 % от обработваемата земя в област Кюстендил и 75.1 % от използваната земеделска площ в общината. От обработваемата земя в общината 58.3 % е заета от

⁹ Източник: МЗГ, 2005г. - „Резултати от преброяване на земеделските стопанства в България през 2003г.”

¹⁰ Източник: Общинска стратегия

зърнени култури. Те представляват 11.8 % от площите с такива в областта. Значителни са насажденията от групата на ягоди, пресни зеленчуци и цветя, като те заемат 10 % от обработваемата земя в общината и 10.4 % от тази със същите насаждения в областта.

Брой стопанства и площи по категория използвана земеделска площ, 2003 г.¹¹

Показатели	Област Кюстендил		Община Сапарева баня	
	Стопанства (брой)	Площ (дка)	Стопанства (брой)	Площ (дка)
ИЗП	16 148	150 545.1	1 289	14 001.2
Обработваема земя	13 078	98 817.2	1 249	10 516.5
Зърнени култури	9 052	52 118.7	1 145	6 133.8
Технически култури	980	18 129.2	4	-
Фуражни култури	2 073	3 784.0	22	15.7
Ягоди, пресни зеленчуци (вкл. картофи) и цветя	11 115	10 159.6	1 194	1 054.8
Други	700	14 625.7	170	2 311.2
Семейни градини	12 632	5 267.0	1 031	295.6
Постоянно затревени площи	9 432	28 978.5	1 054	2 864.0
Овощни видови и други трайни насаждения без лозя	4 944	15 291.2	301	336.4
Лозя	2 231	2 101.2	9	6.7

Животновъдството на територията на община Сапарева баня се развива главно в малки стопанства. Продукцията е за собствени нужди. Липсата на преработвателни предприятия е пречка за развитието на млечно животновъдство. На територията на общината преобладава полупланински и планински релеф, което е предпоставка за развитие на говедовъдството, овцевъдството и козевъдство. Има възможност за лагеруване на стадата през летния сезон по високопланинските пасища. Слабо застъпеното производство на фуражни култури (царевица) на територията на общината е лимитиращ фактор за развитие на свиневъдството и птицевъдството. На територията на общината се намират 10.8 % от говедата и биволите в областта, 10.7 % от млечните крави, 8.1 % от овцете и съответно 8.6 % от овцете-майки и дзвизки за разплод. Козите и козите-майки и козичките за разплод над 1 година представляват съответно 6.8 % и 6.9 % от техния брой на територията на областта. Свинете са 7 %, докато свинете-майки и свинете заплодени за първи път са само 1.1 %, което предполага намаляване на бъдещия брой.

¹¹ Източник: МЗГ, 2005г. - „Резултати от преброяване на земеделските стопанства в България през 2003г.”

Еднокопитните са 11.4 %, птиците – 5.5 %, кокошките носачки, петли и ярки – 5.6 %, зайците – 6.4 %, зайкините – 7.1 % и продуктивните пчелни семейства – 3.2 %.

Общината има възможност за развитие на екологично чисто селско стопанство и съответно за бърза реализация на готовата продукция чрез развитието на курорта „Паничище“.

Брой стопанства и брой животни *, 2003 г.¹²

Показатели	Област Кюстендил		Община Сапарева баня	
	Стопанства (брой)	Животни	Стопанства (брой)	Животни
Общо говеда и биволи	2 758	7 291	454	788
Млечни крави	2 640	4 664	431	498
Овце-общо	3 560	21 676	374	1 751
Овце-майки и дзвизки за разплод	3 339	19 144	368	1 649
Кози-общо	7 551	18 333	563	1 242
Кози-майки и козички за разплод над 1 год.	7 224	15 927	541	1 105
Свине-общо	9 388	15 649	890	1 091
Свине-майки и свине, заплодени за първи път	2 231	3 079	24	35
Еднокопитни-общо	3 739	4 170	428	477
Птици-общо	12 419	130 425	968	7 147
Кокошки носачки, петли и арки	12 309	109 579	955	6 144
Зайци-общо	1 377	9 527	91	609
Зайкини	1 155	3 935	81	281
Продуктивни пчелни семейства	777	5 790	30	188

* С изключение на пчелите, които са в брой пчелни семейства

Развитието на горско-стопанския сектор е свързано със значителни горски ресурси на територията на общината и дългогодишните местни традиции в този сектор. На територията на община Сапарева баня се намира горско стопански участък II Сапарева баня с площ от 5 522.8 ха. Той е част от ДЛС гр. Дупница. Тук попадат част от НП „Рила“, с резерватите „Скакавица“ и „Седемте рилски езера“, курортната местност „Паничище“ и природната забележителност „Водопад Горица“. Нископланинските гори от горун, бук и ела заемат 44.5 % от горите в общината, съответно среднопланинските гори от бук, ела и смърч – 22.4 %, горнопланинските от смърч – 6.1 % и гори от високопланински пояс – 4.6 %. От общата залесена площ на общината, горите със стопанско значение заемат 73.1 %, а горите със специално предназначение – 26.9 %. Това

¹² Източник: МЗГ, 2005г. - „Резултати от преброяване на земеделските стопанства в България през 2003г.“

означава, че общината разполага със значителни ресурси за дърводобив. Освен за дърводобив, на територията на общината съществуват благоприятни възможности за странични ползвания на горите, за добив на билки, гъби, боровинки, малини, шипки, дренки, диви ягоди и др. Добивът им следва да бъде регулиран ежегодно. Богатата флора и фауна дават възможност и за развитието на лов и риболов, който отново трябва да е контролиран. Те от своя страна са предпоставка за развитие на ловен и селски туризъм. Следва и да се повиши техническата осигуреност за пожарна безопасност в горите.

Индиректен измерител на икономическото състояние на общината е информацията за брой на наетите лица, нетните приходи от продажби и дълготрайните материални активи на предприятията в нефинансовия сектор.

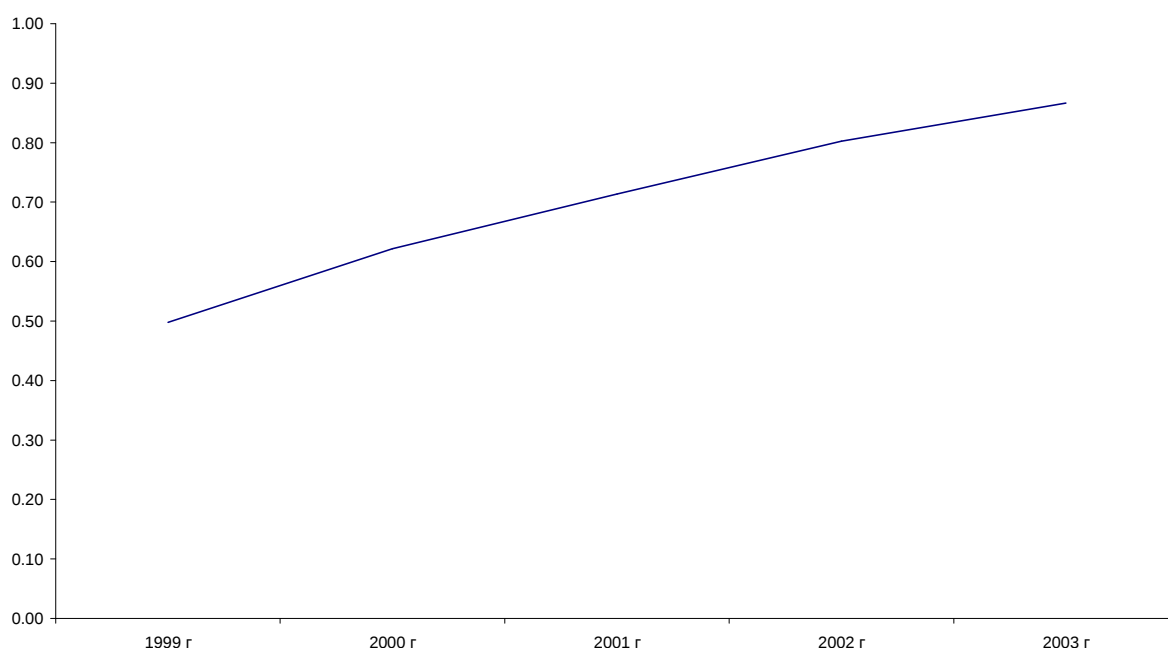
Нетни приходи от продажби

Област, община	2000		2001		2002		2003	
	хил.лв	%	хил.лв	%	хил.лв	%	хил.лв	%
Област Кюстендил	620816	100	721600	100	701140	100	774486	100
Община Сапарева баня	6279	1,01	6298	0,87	6974	1,00	7401	0,96

Нетните приходи от продажби на фирми с регистрация в общината съставляват едва около 1 % от тези за областта, което при население от 5,5 % от това на областта, говори индиректно за незначителния принос на местната икономика в икономиката на областта. Основният методологичен недостатък на горепосочените статистически показатели обаче се изразява в разликата между местонамирането на дейността и месторегистрацията на стопанските субекти, което може да доведе до изкривяване на информацията в териториален разрез. За преодоляването на този сериозен недостатък информацията за функциониращите на територията на общината стопански субекти бе калибрирана с помощта на местните партньори, и посредством проведеното анкетно проучване. През 2003 г. предприятията регистрирани на територията на общината са генерирали оборотни средства в размер на 7 480 хил. лв. Дълготрайните материални активи към 31.12.2003 г. възлизат на 802 хил. лв.

В динамика се наблюдава незначително увеличаване на нетните приходи от продажби, но темпът на нарастване не е достатъчно висок и не може да се говори за догонващо развитие и изравняване със средните нива за страната.

Друг важен показател, характеризиращ състоянието на местната икономика, е отношението между нетните приходи от продажби на местните фирми и броят на населението (лева/човек). По този показател общината също значително изостава от средната стойност за страната (11,17 лв., 2003 г.). В динамика се наблюдава незначително нарастване на стойностите на показателя, без това да води до подобряване на икономическата среда в общината.

Нетни приходи от продажби на човек от населението (лева/човек) за периода 1999 – 2003 г.

Разпределение на стопанските единици, според броя на заетите лица

Година	Област, община	Брой заети					
		Всичко	до 10	от 11 до 50	от 51 до 100	от 101 до 250	над 251
2000	Кюстендил	4565	4280	202	31	29	23
	Сапарева баня	204	198	4	2	0	0
2001	Кюстендил	4652	4351	213	40	29	19
	Сапарева баня	160	153	5	2	0	0
2002	Кюстендил	4335	4024	224	40	33	14
	Сапарева баня	146	138	6	2	0	0
2003	Кюстендил	4630	4288	251	40	37	14
	Сапарева баня	173	162	8	3	0	0

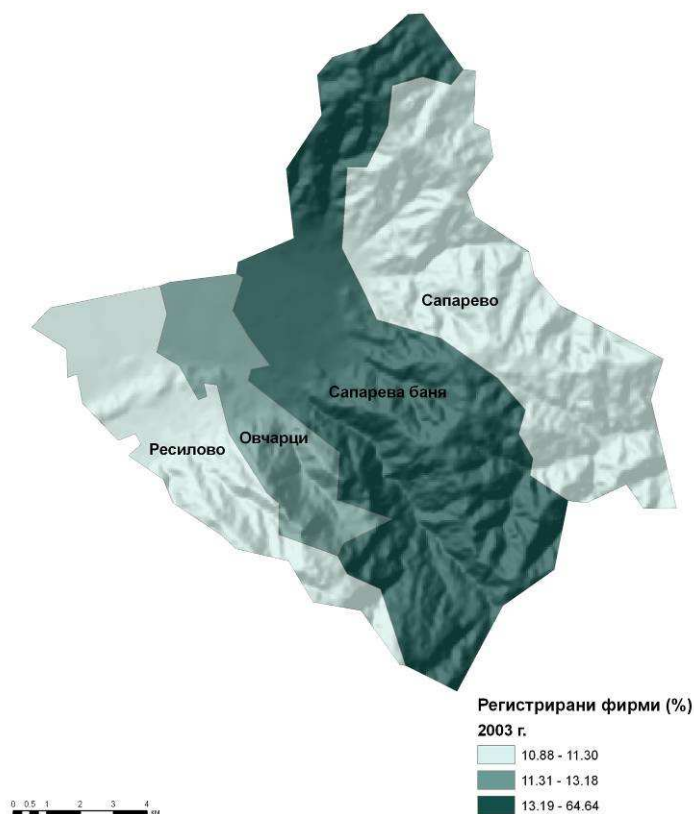
През периода 2000–2003 г се наблюдава общо намаление на броя на стопанските единици в общината и вариране на броя на микропредприятията с наети до 10 лица, като в същото време устойчиво нараства дялът на

предприятията с до 50 заети. За същия период стойността на дълготрайните материални активи на фирмите се е увеличила над два пъти, което обаче не е довело до значително увеличение на приходите и печалбата от дейността на фирмите.

Основни показатели за стопанските субекти от нефинансовия сектор

Година	Област, община	Брой единици (брой)	Бруто продукция (хил.лв)	Приходи от дейността (хил.лв)	Нетни приходи от продажби (хил.лв)	Разходи за дейността (хил.лв)	Печалба (хил.лв)	Загуба (хил.лв)	ДМА (хил.лв)
2000	Кюстендил	4565	479525	655508	620816	633842	31411	28755	402262
	Сапарева баня	204	3816	6409	6279	6178	296	204	525
2001	Кюстендил	4652	549102	753844	721600	707681	51908	27476	303789
	Сапарева баня	160	3589	6450	6298	6287	213	108	797
2002	Кюстендил	4335	539553	717210	701140	683416	46675	24123	336471
	Сапарева баня	146	3972	7003	6974	6806	332	164	1098
2003	Кюстендил	4630	594187	794648	774486	756895	46122	-31460	430945
	Сапарева баня	173	4686	7430	7401	7345	313	-279	1202

Териториалната структура на икономиката в общината се отличава с висока концентрация на стопански субекти в общинския център – гр. Сапарева баня. Около 64,6 % от фирмите на територията на общината са с регистрация в общинския център.

Дял на стопанските субекти, регистрирани в населените места в община Сапарева баня (2003 г.)

С най-голям относителен дял наети лица в сферата на селско и горско стопанство е гр. Сапарева баня – 3.1 %. Същото населено място е водещо при нетните приходи от продажби в този сектор – 2.5 %. По отношение на дълготрайните материални активи с най-голям дял е с. Овчарци – 1.7 %, следвано от гр. Сапарева баня (1.4 %) и с. Сапарево (0.6 %). Относителния дял на стопанските субекти в град Сапарева баня представлява (4.7 %), селата Ресилово и Сапарево са с (0.6 %), село Овчарци (0.4 %).

В сферата на индустрията с най-голям относителен дял наети лица е гр. Сапарева баня (21.5 %), следвана от с. Овчарци (1.1 %), с. Сапарево (0.3 %) и с. Ресилово (0.2 %). С най-голям относителен дял нетни приходи от продажби в същия сектор и гр. Сапарева баня (22.1 %). Същото населено място е и с най-голям дял ДМА – (25.1 %). Стопанските субекти са с най-голям дял в гр. Сапарева баня (7.1 %), следвана от селата Овчарци, Ресилово и Сапарево – (0.9 %).

В сектора на търговията и услугите с най-голям относителен дял на наетите лица е град Сапарева баня около 56 %, следва село Овчарци (7.3 %), с. Сапарево (4.9 %), с. Ресилово (3.9 %). При нетните приходи от продажби с най-голям дял е град Сапарева баня (47.6 %), с. Овчарци (18.4 %), с. Ресилово (3.2 %) и с. Сапарево (2.6 %). С най-висок относителен дял на ДМА е град Сапарева баня – (54.4 %), с. Овчарци (18.2 %). По относителен дял на стопанските субекти в този сектор водещо място заема град Сапарева баня (54 %), следван от с. Овчарци (11.2 %) и селата Ресилово и Сапарево (9.5 %).

Относителен дял на основните показатели за стопанските субекти по населени места, 2003 г.

Населено място	Групи икономически дейности	Относителен дял (%)				Дял на активните стопански субекти
		Наети лица	Нетни приходи от продажби	Дълготрайни материални активи	Стопански субекти	
Общо за общината		100.0	100.0	100.0	100.0	42.1
Овчарци						
	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	1.3	1.1	1.7	0.4	100.0
	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕННОСТ	1.1	0.9	0.0	0.9	50.0
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА ДОМАКИНСТВОТО	2.6	14.1	0.2	4.5	47.6
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	1.9	0.6	0.0	3.0	35.7

	TRANСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪОБЩЕНИЯ	2.3	3.5	16.3	2.6	58.3
	ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ	0.2	0.1	0.0	0.2	100.0
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	0.3	0.1	0.0	0.9	50.0
Ресилово	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	0.3	0.8	0.0	0.6	33.3
	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	0.2	0.1	0.0	0.9	25.0
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА ДОМАКИНСТВОТО	3.1	2.9	0.0	6.2	41.4
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.2	0.0	0.0	0.9	25.0
	TRANСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪОБЩЕНИЯ	0.3	0.3	0.0	1.1	40.0
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	0.2	0.0	0.0	1.3	16.7
Сапарева баня	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	3.1	2.5	1.4	4.7	63.6
	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	21.5	22.1	25.1	7.1	42.4
	СТРОИТЕЛСТВО	9.2	17.7	29.8	2.4	36.4
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА ДОМАКИНСТВОТО	22.7	20.7	22.6	26.8	40.0
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	10.6	3.9	0.0	12.7	39.0
	TRANСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪОБЩЕНИЯ	3.7	4.2	2.1	7.3	52.9
	ОБРАЗОВАНИЕ	3.1	0.1	0.0	1.3	16.7
	ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ	5.0	0.3	0.0	0.9	50.0
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	1.8	0.7	0.1	2.6	25.0
Сапарево	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	0.3	0.6	0.6	0.6	33.3
	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	0.3	0.1	0.0	0.9	50.0
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА ДОМАКИНСТВОТО	3.2	2.3	0.0	5.4	40.0
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	1.3	0.2	0.0	1.7	62.5
	TRANСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪОБЩЕНИЯ	0.2	0.0	0.0	1.5	14.3
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	0.2	0.0	0.0	0.9	25.0

Заплатите в община Сапарева баня също отстъпват от тези за страната, като през 2003 г. средната годишна работна заплата в общината е 2 235 лв., при 3 280 лв. за страната. Неблагоприятен е фактът, че за изследвания тригодишен период средната работна заплата е нараснала с едва 94 лв.

Повишаването на конкурентоспособността на местната икономика, стопанските сектори и отделните бизнес единици са предпоставка за постигане на икономически растеж и води до повишаване на доходите и подобряване на жизнения стандарт на местната общност в Сапарева баня. Конкуренто-

способността местните фирми ще има първостепенно значение за преодоляване на конкурентния натиск след приемането на страната в Европейския съюз. От друга страна тя отразява потенциала за постигане на висока производителност, която се основава на иновативен подход към човешките ресурси, капитала и физическите активи.

През последните години намалява значението на конкурентните предимства от по-нисък порядък – евтина работна ръка, относително евтина електроенергия, наличие на суровини и материали. Все по-по голямо значение придобиват предимствата от по-висок ранг – способността да се развиват високотехнологични производства, да се произвеждат и изнасят стоки с по-висока степен на преработка и съдържание на интелектуален компонент. Един от основните проблеми на икономиката в периода на преход е свързан с ниското технологично равнище на функциониращите стопански субекти. Проблемът за иновационната активност на родните компании е актуален преди всичко поради това, че е необходимо средство за оцеляването и развитието на предприятията както от частния, така и от държавния сектор. Заедно с това тя е и необходимото условие за превръщането им в конкурентноспособни пазарни структури. Това важи в още по-голяма сила за предприятия развиващи бизнес на територията на сравнително малки общини, каквато е Сапарева баня.

Трябва да се отбележи факта, че качеството на физическите активи кореспондира с извършените разходи за закупуване на дълготрайни материални активи и инвестиционната активност на стопанските субекти. Разходите за придобиване на ДМА включват всички извършени разходи за придобиване на дълготрайни материални активи чрез строителство и закупуване. Трябва да се търсят възможности за стимулиране на увеличаване на обема на разходите за ДМА на стопанските субекти функциониращи на територията на община Сапарева баня.

Сериозна бариера за местното икономическо развитие в община Сапарева баня е свързана с ниска производителност на труда и много евтината работна ръка. Поради тези причини предприемачите не са мотивирани да проявяват иновационна активност и да внедряват нови технологични решения.

Липсата на частни финансови средства за изследователска и развойна дейност, недостатъчния иновационен капацитет на бизнеса и ниската степен на използване на информационните и комуникационните технологии, както и отсъствието на целенасочена фирмена политика за развитие на човешките ресурси очертават негативните тенденции в развитието на икономиката на община Сапарева баня. Поради това се изискват адекватни мерки, ангажиращи всички ключови организации, особено представителите на държавата в лицето на местната администрация.

Друг важен аспект, който трябва да бъде отчетен при подпомагане на местното икономическо развитие в община Сапарева баня е свързан с организациите в подкрепа на бизнеса и предприемачеството. Те представляват ключов ресурс за повишаване на икономическата активност, мениджърската култура на предприемачите и конкурентоспособността на бизнес единиците в местната икономика.

Основните проблеми за развитие на предприемачеството могат да бъдат обобщени като недостатъчна мениджърска култура, незначителни или липсващи познания в областта на маркетинга, затруднения при достъп до кредитно финансиране, липса на информация и подкрепа в осъществяването на експортни операции и др.

Засилване на сътрудничеството между местните, регионалните власти, сдруженията и организациите в подкрепа на предприемачеството и бизнеса в дългосрочен план следва да провокира повишена икономическа активност.

Стагнацията от характерна за периода на прехода е до голяма степен преодоляна и през изминалите няколко години се утвърждава положителна тенденция на нарастващ обем на чуждестранните инвестиции. По принцип чуждите инвестиции се използват за сигнален индикатор по отношение на сравнителните и конкурентни предимства на една регионална политика. Общия кумулативен ефект от състоянието на местната бизнес среда, социално-икономически условия, базисна инфраструктура и качество на човешки ресурси определят степента на инвестиционна привлекателност на една територия. В този смисъл община Сапарева баня изостава от показателя за преки

чуждестранни инвестиции от сродни по територия и население общини в България.

Резултати от анкетното проучване на стопанските субекти

От проведеното в рамките на проекта за Планиране на местното икономическо развитие на община Сапарева баня извадково (анкетно) проучване на фирмите става ясно, че едни от най-сериозните проблеми пред местния бизнес са свързани със силната конкуренция, и с опасенията от засилени конкурентен натиск след приемането на страната ни в ЕС. Като други проблеми пред развитието на местния бизнес са отчетени скъпо струващите суровини и особено ниската производителност на труда в общината. Въпреки това обаче представителите на по-значителната част от анкетираните стопански субекти считат, че приемането на страната в ЕС ще се отрази благоприятно на техния бизнес, поради премахването на митническите ограничения и достъпа до обширния общеевропейски пазар.

За съжаление от проведеното анкетно проучване личи недоверие в държавната администрация, особено що се отнася до участието в конкурси за обществени поръчки. Част от анкетираните изказват мнението, че провежданите конкурсни процедури не са достатъчно прозрачни. Друга забележка, която се среща често е свързана с необходимостта на бизнеса от по-бързо обслужване и облекчаване на бюрократичните процедури. В този смисъл много удачно е реалното използване и оптимизирането на „модел на обслужване на „едно гише“.